

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA**

MAGISTRO STUDIJŲ PROGRAMA
Vaiko teisių apsaugos vadyba

VAIDA BAIKAUSKYTĖ

Magistro baigiamasis darbas

**SMURTO PREVENCIJOS MODELIAVIMAS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS IR
MOKYKLOS BENDRADARBIAVIMO KONTEKSTE**

Darbo vadovas prof. dr. Remigijus Bubnys

Šiauliai, 2024

**Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį darbą,
GARANTIJA**

WARRANTY of Final Thesis

Vardas, pavardė <i>Name, Surname</i>	VAIDA BAIKAUSKYTĖ
Padalinys <i>Faculty</i>	Šiaulių akademija <i>Šiauliai Academy</i>
Studijų programa <i>Study Programme</i>	Edukologijos magistro Master of Education
Darbo pavadinimas <i>Thesis topic</i>	Smurto prevencijos modeliavimas vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste Violence prevention modeling in the context of child protection and school cooperation
Darbo tipas <i>Thesis type</i>	Baigiamasis darbas Final Thesis

Garantuoju, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, Vaida Baikauskytė, pateikdamas (-a) šį darbą, patvirtinu (pažymėti)
I, Vaida Baikauskytė, by submitting this paper confirm (check)

X

Embargo laikotarpis
Embargo Period

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

_____ mėnesių / *months*

(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / *an embargo period shall not exceed 60 months*).

Embargo laikotarpis nereikalingas / *no embargo requested.*

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period:*

SANTRAUKA

SMURTO PREVENCIJOS MODELIAVIMAS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS IR MOKYKLOS BENDRADARBIAVIMO KONTEKSTE

Vaikai gali patirti didelį mokytojų ir bendraamžių smurtą mokyklose. Remiantis naujausiais duomenimis vaikai susiduria su dideliu fiziniu, psichologiniu ir seksualiniu smurtu mokyklose ir aplink ją: mergaitės yra labiau pažeidžiamos seksualinio smurto, o berniukai – dėl bendraamžių fizinio smurto ir mokytojų fizinių bausmių. Įrodyta, jog smurtas mokykloje daro didelį, ilgalaikį poveikį jaunų žmonių fizinei ir psichologinei sveikatai, taip pat jų socialiniam funkcionavimui (Unesco, 2019). Kalbant apie smurtą tarp mokinių, smurtas mokykloje yra vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių sunkius nemirtinus sužalojimus. Remiantis dabartiniais tyrimais įvairiose šalyse, smurtas mokykloje yra susijęs su ketinimais nusižudyti, prasta psichine sveikata, piktnaudžiavimu narkotinėmis medžiagomis ir mokinių ištvirkavimu (Senanayake et al., 2019). Ruiz-Hernandez ir kt., (2020) nurodo, kad smurto mokykloje svarbą lemia jo sukeltos pasekmės: nerimo-depresijos sindromai, elgesio sutrikimai, akademinės veiklos problemos, socialinės atskirties rizika ar savižudiškas elgesys. Kalbant apie smurtą tarp mokinių ir mokytojų, vis daugiau mokslinių straipsnių iš išsivysčiusių ir besivystančių šalių parodė, kad smurtas mokykloje yra susijęs su mokytojų atsiribojimu, ketinimu išeiti iš darbo ir kitais nepageidaujama padariniais, tokiais kaip emocinė gerovė (Yang et al., 2021). Dėl šių priežasčių yra reikalinga nagrinėti, kaip tinkamai užtikrinti smurto mažinimo priemones mokyklose.

Tyrimo probleminis klausimas – kokie veiksniai užtikrintų vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimą modeliuojant smurto prevenciją mokykloje.

Tyrimo objektas – smurto prevencijos mokykloje modeliavimas vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti smurto prevencijos veiksnius modeliuojant galimas smurto prevencijos kryptis mokykloje skirtingų institucijų bendradarbiavimo kontekste.

Darbo tikslui pasiekti keliami šie **darbo uždaviniai**:

1. Išanalizuoti smurto prevencijos modeliavimo vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste teorines prielaidas.
2. Ištirti smurto prevenciją mokykloje užtikrinančius veiksnius ir galimybes pedagogų požiūriu bendradarbiavimo su vaiko teisių apsaugos specialistais kontekste.
3. Atskleisti smurto prevencijos mokykloje tobulinimo galimybes vaiko teisių apsaugos specialistų patirties aspektu.

4. Parengti smurto prevencijos mokykloje modelį vaiko teisių ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste.

Tyrimo metodologija. Darbe realizuota *mišri tyrimo strategija*, taikant kiekybinę ir kokybinę tyrimo metodologijas ir metodus.

Duomenų rinkimo metodai: Kiekybiniam tyrime taikyta apklausa raštu mokytojams (1 priedas). Kokybiniam tyrime buvo taikytas pusiau struktūruotas interviu (2 priedas).

Tyrimo imtis. Kiekybinis tyrimas atliktas 2024 metų balandžio mėnesį apklausiant 71 Panevėžio savivaldybėje dirbantį mokytoją. Kokybinis tyrimas buvo vykdomas 2024 balandžio mėnesį apklausiant vaiko teisių apsaugos specialistus, turinčius ne mažesnę nei trijų metų patirtį. Apklausti buvo 4 vaiko teisių apsaugos specialistai.

Raktiniai žodžiai: Smurtas mokykloje, smurto prevencija, smurtas, smurto bendradarbiavimas.

SUMMARY

VIOLENCE PREVENTION MODELING IN THE CONTEXT OF CHILD PROTECTION AND SCHOOL COOPERATION

Children can experience significant violence from teachers and peers in schools. According to the latest data, children are exposed to high levels of physical, psychological and sexual violence in and around schools: girls are more vulnerable to sexual violence and boys are more vulnerable to physical violence by peers and corporal punishment by teachers. It has been proven that school violence has a significant, long-term impact on the physical and psychological health of young people, as well as their social functioning (Unesco, 2019). When it comes to student violence, school violence is one of the leading causes of serious non-fatal injuries. According to current studies in different countries, school violence is associated with suicidal ideation, poor mental health, substance abuse and student promiscuity (Senanayake et al., 2019). Ruiz-Hernandez et al., (2020) indicate that the importance of school violence is determined by its consequences: anxiety-depressive syndromes, behavioral disorders, academic performance problems, risk of social exclusion or suicidal behavior. Regarding student-teacher violence, a growing body of research from both developed and developing countries has shown that school violence is associated with teacher disengagement, intention to quit, and other adverse outcomes such as emotional well-being (Yang et al., 2021). For these reasons, it is necessary to examine how to properly ensure measures to reduce violence in schools.

The problematic question of the research is what factors would ensure cooperation between the protection of children's rights and the school in modeling the prevention of violence at school.

The object of the study is the modeling of school violence prevention in the context of child protection and school cooperation.

The purpose of the study is to find out the factors of violence prevention by modeling the possible directions of violence prevention at school in the context of cooperation between different institutions.

The following work tasks are set to achieve the work goal:

1. To analyze the theoretical assumptions of violence prevention modeling in the context of child protection and school cooperation.
2. To investigate the factors and opportunities that ensure the prevention of violence at school from the point of view of educators in the context of cooperation with child protection specialists.

3. To reveal the possibilities of improving the prevention of violence at school in terms of the experience of child protection specialists.
4. Prepare a school violence prevention model in the context of child rights and school cooperation

Research methodology. The work implemented a mixed research strategy, applying quantitative and qualitative research methodologies and methods.

Data collection methods: The quantitative study used a written survey for teachers (Appendix 1). A semi-structured interview was used for the qualitative study (Appendix 2).

The survey sample. The quantitative research was conducted in April 2024 by interviewing 71 teachers working in Panevėžys municipality. The qualitative study was conducted in April 2024 by interviewing Child Rights Protection specialists with at least three years of experience. 4 specialists in the protection of children's rights were interviewed.

Key words: Violence at school, prevention of violence, violence, co-operation of violence

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	5
ĮVADAS	8
1. SMURTO PREVENCIJOS MODELIAVIMO VAIKO TEISIŲ APSAUGOS IR MOKYKLOS BENDRADARBIAVIMO KONTEKSTE TEORINĖS PRIELAIDOS	12
1.1. Smurto sampratos mokykloje apibrėžtis ir formos	12
1.2. Smurto mokykloje raiškos tendencijos ir teisinis reglamentavimas vaiko teisių apsaugos aspektu	17
1.3. Smurto mokykloje prevencijos priemonės ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo galimybių modeliavimas	22
1.4. Mokyklos ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimo galimybių teorinis modelis.....	27
2. TYRIMO METODOLOGIJA	31
2.1. Tyrimo metodai.....	31
2.2. Tyrimo kontekstas ir dalyviai.....	34
3. SMURTO PREVENCIJOS MODELIAVIMO VAIKO TEISIŲ APSAUGOS IR MOKYKLOS BENDRADARBIAVIMO KONTEKSTE TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ	38
3.1. Tyrimo rezultatai ir jų analizė	38
3.1.1. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo raiškos bendrojo ugdymo mokykloje kiekybinio tyrimo rezultatai.....	38
3.1.2. Vaiko teisių apsaugos darbuotojų kokybinio tyrimo rezultatai	49
3.2. Mokyklos ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimo modelis užtikrinant smurto prevencija mokykloje: rezultatų apibendrinimas	54
DISKUSIJA	56
IŠVADOS	59
REKOMENDACIJOS	61
LITERATŪRA	62
PRIEDAI	70
1 priedas. ANKETA MOKYTOJAMS	71
2 priedas. INTERVIU VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SPECIALISTAMS.....	75

IVADAS

Aktualumas ir mokslinis ištirtumas. Smurtas nukreiptas prieš kitą asmenį visais laikais buvo opi visuomenės problema. Smurtą patiria ne tik moterys, vyrai, bet ir vaikai. Kaip pastebi mokslininkai Zeanah ir Humphreys (2018) smurtas sukelia ilgalaikes neigiamas pasekmes vystantis vaiko emocinei ir psichinei raidai, taip pat, gali turėti įvairių neigiamų pasekmių. Tarptautinėje teisėje siekiant apsaugoti vaikų interesus bet koks netinkamas elgesys su vaikais yra laikomas žmogaus teisių pažeidimu, kurį ratifikuoja Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. Lietuvoje ši apsauga numatyta Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos įstatymo 20 straipsniu, kuriame pažymima, jog kiekvienas vaikas turi teisę būti apsaugotas nuo smurto.

Vaikai gali patirti didelį mokytojų ir bendraamžių smurtą mokyklose. Remiantis naujausiais duomenimis vaikai susiduria su dideliu fiziniu, psichologiniu ir seksualiniu smurtu mokyklose ir aplink ją: mergaitės yra labiau pažeidžiamos seksualinio smurto, o berniukai – dėl bendraamžių fizinio smurto ir mokytojų fizinių bausmių (Smarrelli ir kt., 2024). Pasaulio sveikatos organizacija (2024) teigia, kad 1 iš 3 mokinių visame pastaraisiais metais patyrė patyčias, pateikdama nerimą keliančią išvalgą apie smurto mokyklose statistiką visame pasaulyje. Žmogaus teisių stebėjimo organizacija (2020) atkreipia dėmesį į daugelio vyriausybių neveiksmingumą sprendžiant fizinių bausmių, su mokykla susijusio seksualinio smurto, patyčių ir priekabiavimas internete. Be to, Jungtinių tautų agentūrų duomenimis, pusė visų paauglių moksleivių visame pasaulyje kasmet patiria bendraamžių smurtą mokyklose, o daugiau nei 246 milijonai vaikų visame pasaulyje patiria smurtą dėl lyties švietimo įstaigose. Remiantis Lietuvos valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenimis (2024), vaikų smurto atvejų mokykloje daugėja ir Lietuvoje. Dažniausiai sulaukiama patyčių, ypač dėl šeimos finansinės padėties, o kai kurie nesutarimai sprendžiami panaudojant fizinę jėgą.

Be to kaip nurodo Tran ir kt. (2022) smurtą mokykloje patiria ne tik vaikai, o ir mokytojai. Kaiser (2023) pateikia duomenis, apie didėjantį smurtą mokykloje prieš mokytojus: JAV 12% pedagogų per pastaruosius metus patyrė rimtų žodinių grasinimų ir (arba) fizinių išpuolių traumą, Jungtinėje Karalystėje 13 proc. mokytojų per pastaruosius metus buvo fiziškai užpulti mokinio, o 28 proc. mokytojų teigė, kad patyrė žodinę prievartą, Prancūzijoje mokinio mirtinai sumuštas mokytojas, Vokietijoje daugėja išpuolių prieš mokytojus, Mokyklų direktoriai patiria didžiausią (75%) smurto ir prievartos lygį Australijoje. Lietuvos švietimo ir mokslo profesinės sąjungos (2023) tyrimas atskleidė, kad Lietuvos mokyklose smurtas prieš mokytojus taip pat didėja, o mokytojai patiria fizinį, psichologinį bei seksualinį smurtą. Visa tai rodo, kad mokykloje smurto problema yra opi ir reikalingos prevencinės priemonės jai spręsti.

Įrodyta, jog smurtas mokykloje daro didelį, ilgalaikį poveikį jaunų žmonių fizinei ir psichologinei sveikatai, taip pat jų socialiniam funkcionavimui (Unesco, 2019). Kalbant apie smurtą tarp mokinių, smurtas mokykloje yra vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių sunkius nemirtinus sužalojimus. Remiantis dabartiniais tyrimais įvairiose šalyse, smurtas mokykloje yra susijęs su ketinimais nusižudyti, prasta psichine sveikata, piktnaudžiavimu narkotinėmis medžiagomis ir mokinių ištvirkavimu (Senanayake et al., 2019). Ruiz-Hernandez ir kt., (2020) nurodo, kad smurto mokykloje svarbą lemia jo sukeltos pasekmės: nerimo-depresijos sindromai, elgesio sutrikimai, akademinės veiklos problemos, socialinės atskirties rizika ar savižudiškas elgesys. Kalbant apie smurtą tarp mokinių ir mokytojų, vis daugiau mokslinių straipsnių iš išsivysčiusių ir besivystančių šalių parodė, kad smurtas mokykloje yra susijęs su mokytojų atsiribojimu, ketinimu išeiti iš darbo ir kitais nepageidaujamais padariniais, tokiais kaip emocinė gerovė (Yang et al., 2021). Dėl šių priežasčių yra reikalinga nagrinėti, kaip tinkamai užtikrinti smurto mažinimo priemones mokyklose.

Nepaisant to, kad daugėja įrodymų iš mažas ir vidutines pajamas gaunančių šalių aplinkos, smurto mokykloje situacijos rodo, kad intervencijos mokyklose gali padėti sumažinti smurtą ir pagerinti mokyklos aplinką, tačiau jos paprastai veikia izoliuotai ir sprendžia tam tikrų smurto pogrupių problemas (Turner, et al., 2024). Atsižvelgiant į šiuos faktus, smurto mokykloje prevencijos ir švelninimo priemonių svarstymas, siūlymas ir priėmimas apima viešąją politiką, kuria siekiama sukurti daugiaprofesinius centrus, kurie suprastų ir veiktų tokio smurto priežastis, taip pat nuolat mokyti švietimo sistemos specialistus (įskaitant mokytojus, direktorius, inspektorius ir kitus), kaip taikyti prevencinius metodus ir nustatyti bei sumažinti įvairių formų smurto mokykloje padarytą žalą, įskaitant mažesnio masto smurtą.

Smurto sampratą mokykloje apibrėžia ir jos formas pateikia Allen ir Anderson (2017); Sibisi ir Mpofo, (2024); Jokšaitės (2019). Smurto mokykloje raiškos tendencijos ir teisinis reglamentavimas vaiko teisių apsaugos aspektu analizuojamas šių mokslininkų Wang ir kt., (2020); Valera ir kt. (2018); Ahmad ir kt. (2024); Koyanagi et al., (2019). Smurto mokykloje prevencijos priemonės ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo galimybių modelius pateikia Perez – Jorge ir kt. (2023); Kafel (2020); Ramirez ir kt. (2023).

Tyrimo probleminis klausimas – kokie veiksniai užtikrintų vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimą modeliuojant smurto prevenciją mokykloje.

Tyrimo objektas – smurto prevencijos mokykloje modeliavimas vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti smurto prevencijos veiksnius modeliuojant galimas smurto prevencijos kryptis mokykloje skirtingų institucijų bendradarbiavimo kontekste.

Darbo tikslui pasiekti keliami šie **darbo uždaviniai**:

1. Išanalizuoti smurto prevencijos modeliavimo vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste teorines prielaidas.
2. Ištirti smurto prevenciją mokykloje užtikrinančius veiksnius ir galimybes pedagogų požiūriu bendradarbiavimo su vaiko teisių apsaugos specialistais kontekste.
3. Atskleisti smurto prevencijos mokykloje tobulinimo galimybes vaiko teisių apsaugos specialistų patirties aspektu.
4. Parengti smurto prevencijos mokykloje modelį vaiko teisių ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste.

Tyrimo metodologija. Darbe realizuota *mišri tyrimo strategija*, taikant kiekybinę ir kokybinę tyrimo metodologijas ir metodus. Deweyan pragmatizmas laikomas svarbiu diskusijoje apie patikimą mišrių metodų vertinimą dėl to kad, teorijos ir praktikos sinergija „pragmatizme“, sukuria kontekstinį jautrumą ir apčiuopiamus procesus, kaip gauti tyrimą ir patikimus įrodymus. Antra, jo požiūris į protingą veiksmą skatina refleksiją, etiką ir socialinį teisingumą. Trečia, Dewey pragmatiškumas yra svarbus, nes, kaip ir daugelio vertintojų, pagrindinis jo tikslas yra spręsti visuomenės problemas, imantis veiksmų protingai (Hall, 2013). Kiekybinė tyrimo metodologija remiasi pozityvistine filosofine kryptimi. Pozityvistai daro prielaidą, kad tikrovė yra objektyviai duota ir išmatuojama naudojant savybes, kurios nepriklauso nuo tyrinėtojo ir instrumentų; kitaip tariant, žinios yra objektyvios ir kiekybiškai įvertinamos (Henning, Van Rensburg ir Smit, 2004). Kokybinė tyrimo metodologija grindžiama konstruktyvistine filosofine kryptimi. Konstruktyvistinė perspektyva, daugumos kokybinių tyrimų teorinė sistema, mato pasaulį kaip žmonių sukonstruotą, interpretuotą ir patiriamą sąveikaudami tarpusavyje ir su platesnėmis socialinėmis sistemomis (Maxwell, 2006)

Duomenų rinkimo metodai: Kiekybiniam tyrime taikyta apklausa raštu mokytojams (1 priedas). Kokybiniam tyrime buvo taikytas pusiau struktūruotas interviu raštu (2 priedas).

Duomenų analizės metodai. Atlikus tyrimą, surinkti duomenys buvo analizuojami ir apibendrinami. Duomenų grafiniam vaizdavimui, diagramų sudarymui buvo naudotasi Microsoft Office Excel bei Microsoft Office Word programomis. Kokybiniam tyrime atlikta kokybinė turinio (KTA) analizė.

Tyrimo imtis. Kiekybinis tyrimas atliktas 2024 metų balandžio mėnesį apklausiant 71 Panevėžio miesto savivaldybėje dirbantį mokytoją. Kokybinis tyrimas buvo vykdomas 2024 balandžio mėnesį apklausiant vaiko teisių apsaugos specialistus, turinčius ne mažesnę nei trijų metų patirtį. Buvo apklausti 4 vaikų teisių apsaugos specialistai.

Tyrimo etapai ir organizavimas. Tyrimas buvo organizuojamas keliais etapais:

I etape buvo analizuojama mokslinė literatūra, teisiniai dokumentai, interneto duomenų bazės, siekiant pateikti teorines išvalgas pasirinkta tema.

II etape parengti tyrimo instrumentas ir atliktas empirinis tyrimas, kurio metu duomenų rinkimui ir jų analizei pasitelktas kiekybinis tyrimas (2024 balandžio mėn.)

III etape empirinių tyrimo duomenų apdorojimas ir rezultatų analizė (2024 m. balandžio mėn.).

IV etape atliktas kokybinis tyrimas – pusiau struktūruotas (formalizuotas) interviu ir kokybinė turinio (KTA) analizė (2024 m. balandžio mėn.)

V etape parengta diskusija, išvados bei rekomendacijos (2024 m. gegužės mėn.)

Darbo naujumas, teorinis ir praktinis reikšmingumas. Tyrimo naujumas grindžiamas tuo, kad Lietuvoje nėra atlikta tyrimų modeliuojant mokyklos ir vaiko teisių apsaugos bendradarbiavimo galimybes užtikrinant smurto prevenciją mokykloje. Darbe parengtas smurto prevencijos mokykloje modelis vaiko teisių ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste leidžia numatyti smurto mažinimo galimybes visose Lietuvos mokyklose.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka lietuvių ir užsienio kalba, įvadas, 3 skyriai, diskusija, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 2 priedai. Darbe pateikiama 10 lentelių (-ės), 17 paveikslų. Darbo apimtis be priedų – 70 puslapiai.

1. SMURTO PREVENCIJOS MODELIAVIMO VAIKO TEISIŲ APSAUGOS IR MOKYKLOS BENDRADARBIAVIMO KONTEKSTE TEORINĖS PRIELAIIDOS

1.1. Smurto sampratos mokykloje apibrėžtis ir formos

Siekiant pateikti smurto sampratą mokykloje, pirmiausiai yra tikslinga identifikuoti smurto sampratą, kurią pateikia įvairūs mokslininkai. Smurtas yra opi visuomenės problema, todėl mokslinėje ir teisinėje literatūroje yra gausu apibrėžimų, kurie išskiria smurto sampratą. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsniu (2024) smurtas prieš vaiką gali būti apibūdinamas: „veikimu ar neveikimu vaikui daromas tiesioginis ar netiesioginis tyčinis fizinis, psichologinis, seksualinis poveikis, jeigu dėl to vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata, normali raida, jam sukeltas skausmas ar pavojus gyvybei, sveikatai, normaliai raidai ar pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas. Smurtu prieš vaiką taip pat laikoma vaiko nepriežiūra. Smurtu nelaikomi veiksmai, kuriais prieš vaiką panaudojama fizinė jėga ir vaikui sukeliamas fizinis ar psichinis skausmas, kai šiais veiksmais siekiama išvengti didesnio pavojaus vaiko saugumui, sveikatai ar gyvybei ir to negalima pasiekti kitomis priemonėmis“.

Remiantis Allen ir Anderson (2017), smurtas yra fizinės jėgos veiksmas, kuris sukelia arba kuriuo siekiama padaryti žalą. Smurto padaryta žala gali būti fizinė, psichologinė arba abi. Smurtą galima atskirti nuo agresijos, bendresnio pobūdžio priešiško elgesio, kuris gali būti fizinio, žodinio ar pasyvaus pobūdžio. Smurto sąvoka apibrėžiama kaip atšiaurumas, šiurkštus ir griežtas elgesys, brutali jėgos panaudojimas. Smurtiniai incidentai yra; įvykis arba bandymas įbauginti ir išgąsdinti žmones (Taskan ir Boran, 2021).

Smurtas, vykstantis socialinėse, teisinėse ir fizinėse mokyklos ribose, vadinamas „smurtu mokykloje“, tai reiškia, kad jis atsiranda dėl priežasčių, nesusijusių su mokykla, o jį sukelia kiti veiksniai. Taigi, nors smurto šaknys yra mokykloje, jo ten iš tikrųjų gali nebūti. „Smurtas mokykloje“ taip pat reiškia, kad smurtas vyksta mokyklos socialinėje ir teisinėje aplinkoje (stebėseną mokyklos išvykose) ir mokyklos pastate. Smurtas mokykloje yra bet kokia fizinė, psichologinė ar žodinė ir (arba) seksualinė agresija tarp mokinių, mokytojų ir (arba) mokyklos darbuotojų prieš mokinį (Sibisi ir Mpofu, 2024).

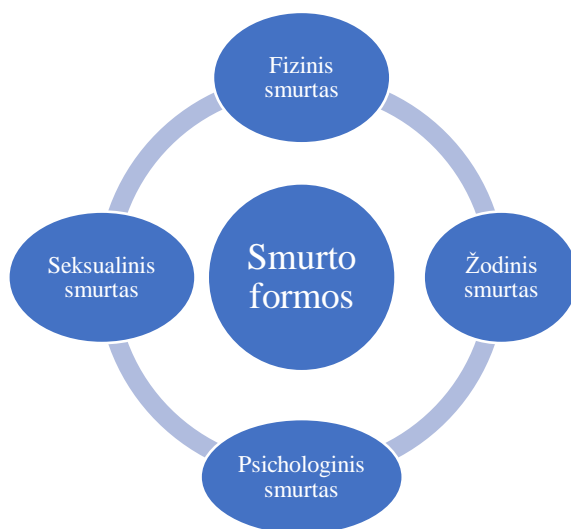
Kaip nurodo Ferrara ir kt. (2019), smurtas mokyklose yra viena iš labiausiai matomų smurto prieš vaikus formų: jis apima fizinį, psichologinį ir seksualinį smurtą bei patyčias, susijusias su tokiomis priežastimis kaip lytis ir socialinės normos bei platesni struktūriniai ir kontekstiniai veiksniai, tokie kaip pajamų nelygybė, nepriteklis, marginalizacija ir konfliktai. Smurtas gali būti bet kokia fizinės agresijos forma, siekiant pakenkti (fizinės bausmės ir fizinės patyčios) suaugusiems

ir kitiems vaikams. Fizinė bausmė yra bet kokia bausmė, kurioje naudojama fizinė jėga ir kuria siekiama sukelti tam tikrą skausmą ar diskomfortą; jis dažnai naudojamas bausti už prastus akademinis rezultatus arba ištaisyti netinkamą elgesį.

Miller (2023) pateikdami smurto sampratą mokykloje nurodo, kad smurtas mokykloje apima, be kita ko, tokį elgesį kaip vaikų ir mokytojų viktimizaciją, fizinį ir psichologinį išnaudojimą, kibernetinę viktimizaciją, kibernetinės grėsmės ir patyčias, muštynes, patyčias, sutrikimus klasėje, fizinį ir psichologinį mokytojo ir mokinio sužalojimą, su smurtu susijusį elgesį ir veiklą, seksualinius ir kitus ribų pažeidimus bei ginklų naudojimą mokyklos aplinkoje.

Taskan ir Boran (2021) smurtą mokykloje apibrėžia kaip agresyvų ir nusikalstamą elgesį, duodantį neigiamų pasekmių mokyklos klimatui, kenkiantį mokinių mokymosi procesams ir užkertantis kelią jų vystymuisi, vartojamas neapibrėžta prasme.

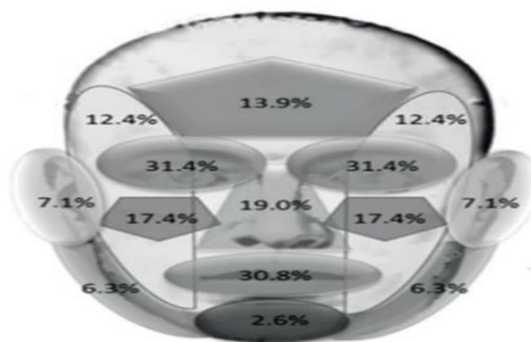
1 paveiksle pateikiamos mokslinėje literatūroje išskiriamos smurto formos.

1 pav. Smurto formos (sudaryta darbo autorės remiantis Miller, 2023)

Kaip matyti pateiktame paveiksle, viena iš mokslinėje literatūroje išskirtų smurto formų yra fizinis smurtas. Fizinis smurtas prieš vaikus, moteris ir vyrus yra viena dažniausiai pasitaikančių smurto formų. Remiantis vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenimis (2021) dažniausiai pasitaikanti smurto forma prieš vaikus yra fizinis smurtas. Fizinis smurtas – tai sąmoningas fizinės agresijos panaudojimas siekiant sukelti fizinę žalą ar mirtį. Fizinis smurtas apima kieno nors mušimą, kandžiojimą, spardymą, pliaukštelėjimą ar pasmaugimą (Bukuluki ir kt., 2021). Panašų fizinio smurto apibrėžimą pateikia ir Nassoba, ir Samanik (2022) teigdamos, kad fizinis smurtas apima fizinę jėgą prieš kitą partnerį. Ši fizinė jėga apima smūgiavimą, stūmimas, griebimas, smaugimas, užpuolimas ginklu ir kt.. Fizinės jėgos taip pat žinomos kaip užpuolimai. Išpuolių pasekmės – sužalojimai – nuo mėlynių, kaulų lūžių, nudegimų, vidaus sužalojimų ir nuplikymo. Kitaip tariant,

fizinis smurtas yra smurtas, kuris kenkia intymiam partneriui ir gali palikti randus ant aukos kūno. Kai kuriais atvejais kai kurie nusikaltėliai kartais bando fiziškai sužaloti kūno dalis, kurių žmonės paprastai nemato, pavyzdžiui, liemenį. Jie taikosi į liemenį, nes nenori, kad kas nors atpažintų kokią nors žaizdą. Dar viena prievarta, kuri nepalieka fizinių sužalojimų, yra galvos veržimas į tualetą, aukos uždarymas kambaryje, ledinė vonia ir griebimas už aukos plaukų. Be to, fizinio smurto metu kaltininkai taip pat nepaiso arba apriboja pagrindinius aukų poreikius, tokius kaip maistas, pastogė ir drabužiai. Fizinis smurtas yra vykdomas siekiant suteikti aukai asmenines ir ilgalaikes kančias bei baimę, kuri galiausiai paliečia ne tik auką, bet ir aplinkinius žmones, įskaitant vaikus. Mokslinėje literatūroje gausu atliktų tyrimų, kurių metu siekiama nustatyti pagrindines smurto formas nukreiptas prieš vaikus. Kaip pastebi mokslininkai Gomes ir kt. (2021) viename iš atliktų tyrimų tarp 0-18 metų vaikų, smurto požymiai vyravo galvos ir kaklo srityje (41.6%), o veido srities sužalojimai iš visų kūno sužalojimų sudarė 35,8% ir atitinkamai 98,6% visų galvos ir kaklo srities sužalojimų.

2 pav. Veido pažeidimų, smurto atvejų, dažnumo išsidėstymas (Gomes ir kt., 2021)

Anot mokslininkės Jokšaitės (2019) tokie pažeidimai gali būti sukelti naudojant ne tik fizinį smurtą, bet ir įvairius daiktus. Kadangi vaiko kaulai dar nėra tokie stiprūs, kaip suaugusiųjų, toks smurtas gali ne tik pakenkti psichologinei vaiko gerovei, bet ir palikti įvairius fizinius liekamuosius reiškinius.

Psichologinis smurtas išlieka antrąja labiausiai paplitusia smurto forma. Kaip nurodo Nassoba ir Samanik (2022), psichologinis smurtas yra fizinio smurto priešingybė, kai ji veikia psichologinę būklę auka. Psichologinę prievartą smurtautojas naudoja siekdamas terorizuoti, kontroliuoti ir paniekinti aukas. Veiksmai taip pat gali būti atliekami prieš fizinį ar seksualinį smurtą. Kaip teigia minėti autoriai, yra įvairių psichologinės prievartos padarinių, kurie pasireiškia įvairiomis formomis, pavyzdžiui, ilgalaikis psichinės sveikatos pažeidimas, dėl kurio patiriama depresija, žema savigarba, pasitikėjimo problemos, minčių apie savižudybę, PTSD (potrauminio streso sutrikimas) ir prisitaikymo problemos. Psichologinė prievarta apima aukos žeminimą, kontrolę, ką auka gali ir ko negali daryti, informacijos nuspėjamą ar neigimą, aukos bauginimą grasinimais ar melagingais

kaltinimais, aukos izoliavimą nuo draugų ir šeimos, ekonominio savarankiškumo stebėjimą ir ribojimą, nuolatinį kritikavimą, ir šantažavimas.

Remiantis Lietuvos Oficialiosios statistikos portalo duomenimis (2022) psichologinis smurtas sudaro apie 48 proc. visų atvejų ir yra sunkiausiai nustatomas, kadangi nepalieka jokių fizinių pėdsakų. Psichologinis smurtas gali būti siejamas su nerimu, depresija, dėmesio trūkumu ir hiperaktyvumo sutrikimais, agresyviu elgesiu. Mokslininkės Guobaitė – Kiršlienė ir Blažienė (2020) išskiria šias psichologinio smurto formas:

- Patyčios ir bauginimai, kuriais piktavališkai siekiama pažeminti, sumenkinti, izoliuoti asmenį nuo išorinės aplinkos;
- Psichologinis priekabiavimas gali pasireikšti įvairiomis replikomis, užgauliojimais;
- Grasinimai dažnai lydimi fizinių veiksmų.

Taigi, galima teigti, jog psichologinis smurtas apima žodinį ir emocinį smurtą: izoliavimą, atstūmimą, ignoravimą, įžeidinėjimą, gandų skleidimą, melo kūrimą, pravardžiavimą, pašaipą, žeminimą ir grasinimus, psichologines bausmes.

Dar viena mokslinėje literatūroje išskirtų smurto formų yra žodinis smurtas. Remiantis Gordon (2022), žodinis piktnaudžiavimas yra emocinės prievartos rūšis. Tai yra tada, kai kas nors naudoja savo žodžius, kad užpultų, dominuotų, išjuoktų, manipuliuotų ir (arba) žemintų kitą asmenį ir neigiamai paveiktų to asmens psichologinę sveikatą. Žodinis smurtas yra priemonė kontroliuoti ir išlaikyti galią kitam asmeniui. Dar vieną įdomų ir visapusišką žodinio prievartos supratimą pateikia Skubic (2018), išvardijantis 15 žodinio prievartos rūšių: nutylėjimą, žodinį prievartą, užmaskuotą kaip juokelius, sumenkinimą, teistumą ir kritikavimą, blokavimą ir nukreipimą, įvardijimą, atkirtį, nuvertinimą, kaltinimą, ir kaltinimas, menkinimas, pamiršimas, įsakymas ir reikalavimas, neigimas, įžeidžiantis pyktis ir grasinimas. Pasak minėto autoriaus, psichologinis netinkamas elgesys, įskaitant žodinę agresiją, yra svarbus vaikų elgesio problemų veiksnys.

Žodinis smurtas apima patyčias, kurios vyrauja tarp mokinių ir mokytojų. Patyčios suprantamiau buvo apibrėžtos kaip priešiškas, manipuliacinis ir piktnaudžiaujantis veiksmas ar veiksmai, kuriuos vienas ar keli asmenys padarė prieš kitą asmenį ar asmenis, paprastai laikui bėgant, ir tokie veiksmai grindžiami galios disbalansu (Syaidi ir Supamo, 2022). Kai kurios smurto formos (pvz., pavieniai nesikartojančios viktimizacijos atvejai, konfliktai tarp lygių šalių ir kt.) neįtraukiamos dėl įvairių patyčių elgesio atvejų. Be to, patyčios ne visada apsiriboja švietimo įstaigų ribomis. Dėl to šis reiškinys pasireiškia kaip smurto mokykloje rūšis ((Sibisi ir Mpofu, 2024).

Naujausioje Cuesta ir kt. (2021) apžvalgoje pabrėžiami su patyčiomis susiję veiksniai, tokie kaip amžius, lytis, etninė kilmė, psichologiniai veiksniai, seksualinis aktyvumas, seksualinė / fizinė prievarta, šeimos veiksniai, socialinė ir ekonominė padėtis, stresiniai įvykiai ir mokyklos rezultatai ir kt. (Shemesh et al., 2021).

Seksualinis smurtas yra sunkiau aptinkamas, tačiau vis dar opus analizuojant smurto prieš vaikus atvejus. Pagal apibrėžimą seksualinis smurtas yra bet koks veiksmas, susijęs su fizinės jėgos, prievartos, bauginimo ar psichologinės įtakos naudojimu, siekiant priversti asmenį bendrauti, liudyti ar dalyvauti seksualiniuose santykiuose siekiant pasipelnyti, keršyti ar kitaip. Jis taip pat gali būti klasifikuojamas kaip seksualinė prievarta ir komercinis seksualinis išnaudojimas; seksualinė prievarta šeimoje ir už jos ribų; seksualinis išnaudojimas prostitucijoje, pornografija, sekso turizmas ir prekyba žmonėmis seksualiniais tikslais (Pareira ir kt., 2020). Nord ir Cohen (2021) seksualinį smurtą apibrėžia kaip „platesnę kategoriją, apimančią išžaginimą, priverstinį nusirengimą ir seksualinę prievartą“ ir siauresne prasme, kas apima nesmurtines formas, tokias kaip pažeminimas ir „netinkami seksualiniai komentarai“. Anot mokslininkės Grigutytės (2009) pagrindiniai seksualinį smurtą patyrusio žmogaus požymiai:

- Pastebimas perdėtai seksualizuotas elgesys;
- Pakitęs psichologinis elgesys;
- Agresyvus elgesys;
- Kūno demonstravimas kitiems.

Vaikai, priešingai nei suaugusieji, negeba tinkamai išreikšti savo elgesio susijusio su seksualinio smurto atvejais, todėl didelis dėmesys turėtų būti skiriamas pakitusiam elgesiui, nusistatymams, požiūriui į seksualinius objektus. Dažniausiai, tokį elgesį ir jo pakitimus pirmieji pastebi mokslininkai, socialiniai pedagogai ir psichologai. Kaip pastebi mokslininkė Kmieliauskaitė (2018) seksualinio smurto atvejais išlieka ne tik neigiamos emocinės pasekmės, tačiau dažnu atveju vaikams pasireiškia gomurio sužalojimai, matomos petechijos, eritemos ypač kietojo ir minkštojo gomurio sandūroje. Mokslininkė Butkutė (2021) pastebi, kad seksualinę prievartą patyrusios aukos yra linkusios kaltinti save, todėl suprastėja jų emocinė būklė ir gebėjimas pasirūpinti savimi.

Remiantis Ajani ir kt. (2024), smurtas mokykloje gali būti įvairių formų. Tai gali apimti fizinį smurtą, seksualinį smurtą ar patyčias. Patyčios gali būti fizinės, psichologinės ar seksualinės. Kibernetinės patyčios yra dar viena mokyklose pasitaikanti patyčių forma. Pasak Scherman (2020), patyčios, smurtas mokykloje, bendraamžių viktimizacija ir priekabiavimas yra terminai, vartojami smurto veiksams, susijusiems su mokyklos aplinka, apibūdinti, o bendraamžių viktimizacija ir priekabiavimas rodo galimus incidentus šeimoje ir bendruomenėje

Analizuojant smurto sampratą mokykloje taip pat svarbu identifikuoti smurto priežastis mokykloje. Taskan ir Boran, (2021) skiria individualias bei su šeima susijusias smurto priežastis, socialinius ir su mokykla susijusius veiksnius, kurie lemia smurtą. Individualios smurto priežastys skiriamos kaip asocialus elgesys, dėmesio sutrikimas/hiperaktyvumas, mokymosi negalia, įgūdžių trūkumas ir k. Su šeima susijusios smurto priežastys mokykloje apima nepakankamą tėvų priežiūrą, nepakankamas tėvų įsitraukimas į vaikų socializaciją, disciplinos trūkumas, nusikalstamo elgesio

buvimas tarp šeimos narių, vaikų nepriežiūra bei tėvų konfliktai ar skyrybos. Minėto autoriaus teigimu smurtą lemia tokie socialiniai veiksniai kaip nepriteklius lygis, narkotikų gavimas ir vartojimas, smurto paplitimas, nusikaltėlių bendrijos / gaujų formacijų buvimas, žiniasklaidos poveikis. Mokyklos veiksniai lemiantys smurtą mokykloje apima žemi akademiniai pasiekimai, mažas įsipareigojimas mokyklai, mokyklos sąlygos ir klimatas,

Apibendrinant galima teigti, kas smurtas yra veiksmai, kurie sukelia fizinę, psichologinę ar emocinę žalą kitam asmeniui netinkamai su juo elgiantis ar panaudojant fizinę ar psichologinę jėgą prieš jį. Smurtą mokykloje galima apibrėžti kaip bet kokia fizinės agresijos formą, kuri pasireiškia mokyklos aplinkoje ir trukdo socializacijos ir mokymosi procesams. Skiriamos pagrindinės smurto formos mokykloje: fizinis smurtas, psichologinis smurtas, seksualinis priekabiavimas ir seksualinis smurtas. Fizinis smurtas apima fizinius kito asmens sužalojimus. Psichologinis smurtas neigiamai veikia kito asmens psichologinę būklę. Seksualinis priekabiavimas apima lytišką priekabiavimą prie kito asmens. Žodinis smurtas apima patyčias, šaukimą, rėkimą. Šių formų raiška mokykloje plačiau nagrinėjama sekančiame poskyryje.

1.2. Smurto mokykloje raiškos tendencijos ir teisinis reglamentavimas vaiko teisių apsaugos aspektu

Nors smurtas mokykloje mažėja, jis tebėra didelis susirūpinimas mokslininkams, politikos formuotojams ir plačiajai visuomenei. Naujausioje ataskaitoje „Nusikalstamumo mokykloje ir saugos rodikliai“ (Wang ir kt., 2020) nurodoma, kad tam tikrais mokslo metais dauguma mokyklų užfiksuoja vieną ar daugiau smurtinių incidentų, o penktadalis mokyklų užfiksuoja vieną ar daugiau rimtų smurtinių incidentų. Nemaža mokinių dalis mokykloje susiduria su fiziniu smurtu. Mažiau mokinių į mokyklą atsineša ginklus arba tampa užpuolimo, seksualinės prievartos ar apiplėšimo mokykloje aukomis. Iš tiesų, naujaisi skaičiavimai rodo, kad daugiau nei pusę mokinių smurtą patiria mokykloje, o daugiau nei pusė mokytojų yra patyrę mokinių smurtą (Longobardi ir kt., 2019). Remiantis Ferrara ir kt. (2019), smurtas mokyklose yra viena iš labiausiai matomų smurto prieš vaikus formų: jis apima fizinį, psichologinį ir seksualinį smurtą bei patyčias, susijusias su tokiomis priežastimis kaip lytis ir socialinės normos bei platesni struktūriniai ir kontekstiniai veiksniai, tokie kaip pajamų nelygybė, nepriteklius, marginalizacija ir konfliktai.

Valera ir kt. (2018) nurodo, kad mokyklos yra reikšmingas kontekstas, kuriame jaunimas patiria ar vykdo smurtinį elgesį. Smurtinė patirtis šiame kontekste, įskaitant patyčias, yra reikšmingi asocialaus ir smurtinio elgesio prognozuotojai vėlesniame gyvenime, net ir prisitaikius prie kitų kontekstinių kintamųjų, tokių kaip šeimos rizika.

Remiantis Lietuvos švietimo įstatymu (2024) išskiriamos šios smurto formos: **patyčios** – psichologinę ar fizinę jėgos persvarą turinčio asmens ar asmenų grupės kitam asmeniui daromi tyčiniai pasikartojantys veiksmai, kuriais siekiama pažeminti jo reputaciją ar orumą, jį įžeisti, įskaudinti ar kitaip sukelti jam psichologinę ar fizinę žalą; **patyčios kibernetinėje erdvėje** – patyčios iš kito asmens naudojantis informacinėmis technologijoms ir (ar) informacinės visuomenės informavimo priemonėmis, siekiant įbauginti tą asmenį, pakenkti jo reputacijai ar kitokiu būdu jį pažeminti, neatsižvelgiant į tai, ar patyčių informacija siunčiama asmeniškai, ar paskleidžiama neapibrėžtam gavėjų skaičiui; **vaiko nepriežiūra** – vaiko atstovo pagal įstatymą ir (ar) už vaiko priežiūrą atsakingo asmens nuolatinis nepakankamas pagrindinių vaiko fizinių ir dvasinių poreikių tenkinimas ar netenkinimas, keliantis grėsmę vaiko fizinei, protinei, emocinei ir socialinei sveikatai ir raidai. Tai leidžia daryti prielaidas, kad mokyklos kontekste dažniausiai pasitaiko smurto atvejų prieš vaikus dėl patyčių ar vaiko priežiūros ir tai didžiausia problema Lietuvos mokyklose.

Smurtas mokykloje gali turėti fizinį poveikį ir sukelti psichologinę kančią, nuolatinę fizinę negalią ir ilgalaikius fizinės ar psichinės sveikatos sutrikimus. Fizinis poveikis yra akivaizdžiausias ir gali apimti lengvas ar sunkias žaizdas, mėlynės, lūžius ir mirtis dėl žmogžudystės ar savižudybės. Keletas tyrimų parodė sąsajas tarp fizinių bausmių ir prastos psichinės sveikatos (Ferrara ir kt., 2019).

Analizuojant fizinį smurtą pasireiškiantį tarp mokinių, Ahmad ir kt. (2024), nurodo, kad fizinio smurto epizodai tarp mokinių mokyklose yra sunkesni bendruomenėse, kuriose yra didelis smurto lygis. Nustatyta, kad skurdas ir turto skirtumai prisideda prie smurtinių nusikaltimų, o užpuolimas taip pat gali būti siejamas su ekonomine nelygybe. Asmenys, susidūrę su fiziniu ir psichologiniu smurtu, kasdieniame gyvenime gali rodyti agresyvų elgesį. Minėti autoriai teigia, kad fizinio smurto poveikis neigiamai veikia pažinimo ir socialinį vystymąsi. Fizinė agresija buvo siejama su mokyklos turto sunaikinimu, smurtiniais fiziniais susidūrimais ir incidentais, susijusiais su ginklais, pavyzdžiui, dūriais.

Kai kurie tyrimai rodo, kad seksualinis smurtas ir patyčios elektroninėje erdvėje (Ige, 2020) yra dvi naujos paauglių smurto formos šiandieninėje visuomenėje. Patyčios yra itin žalinga smurto rūšis, egzistuojanti mokyklose visame pasaulyje (Zych et al., 2019). Remiantis ankstesniais tyrimais, be fizinių sužalojimų padarinių, patyčios gali sumažinti pasitikėjimą savimi, savigarbą ir akademinis rezultatus. Tai sukelia neatidumą, pravaikštas, nerimą, galvos skausmą, nemigą, košmarus, depresiją ir kitus susijusius simptomus. Kraštutiniais atvejais vaikas gali net nusižudyti (Koyanagi et al., 2019). Patyčios vyksta tik tarp mokinių ir gali būti suskirstytos į keturias rūšis: fizines, psichologines / žodines, seksualines ir elektronines patyčias (Jungtinių tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos. (Unesco, 2019)). Šie reiškiniai vis dar yra vyraujančios mokyklos gyventojų problemos ir yra susiję su emocinių ir elgesio problemų vystymusi tarp aukų. Be to, jie daro įtaką psichinei ir fizinei sveikatai bei aukų akademinėi veiklai (Koyanagi et al., 2019).

Viena iš dramatiškiausių smurto mokykloje apraiškų yra susijusi su seksualiniu smurtu ar prievarta. UNESCO ataskaitoje, į kurią buvo įtrauktos tik Centrinės Afrikos šalys, teigiama, kad 7,1 proc. 15 metų sulaukusių moterų tapo mokytojų seksualinio smurto aukomis. Pavyzdžiui, Liberijoje, vienoje iš skurdžiausių Afrikos šalių, nustatyta, kad didelė dalis mergaičių tapo mokytojų ir mokyklų religinio personalo seksualinio smurto aukomis (Steiner et al., 2019). Toje pačioje Jungtinių tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos. (Unesco, 2019) ataskaitoje nurodoma, kad yra mažai duomenų ir įrodymų apie seksualinį smurtą, kurį vykdo bendraamžiai, arba fizinį ar seksualinį smurtą, kurį vykdo mokytojai kituose regionuose, pavyzdžiui, Lotynų Amerikoje (Arhuis-Inca, et al., 2021).

Neseniai buvo pranešta, kad fizinis smurtas (dažnai vadinamas netinkamu elgesiu arba fizinėmis bausmėmis) prieš mokinius švietimo įstaigose yra plačiai paplitęs ir pasitaiko tiek didelės, tiek mažos ir vidutinės pajamas gaunančiose šalyse (Heekes ir kt., 2020) ir išlieka legalus 64 šalyse (Pabaigti fizinę bausmę). Ši netinkamo elgesio forma taip pat išlieka, nepaisant to, kad įgyvendinami jį draudžiantys įstatymai. Ferrara ir kt. (2019) taip pat sutelkė dėmesį į fizines bausmes mokyklose, kurių socialinis poveikis visada yra neigiamas. Fizinį bausmių aukos gali tapti pasyvios ir pernelyg atsargios, bijoti laisvai reikšti savo idėjas ir jausmus, tuo pačiu metu jos gali tapti psichologinio smurto vykdytojais. Fiziškai nubausti vaikai yra mažiau linkę nei kiti vaikai internalizuoti moralines vertybes ir yra mažiau linkę atsispirti pagundoms, elgtis altruistiškai, įsijausti į kitus ar priimti bet kokį moralinį sprendimą. Jie labiau linkę išsiugdyti netvarkingą ir agresyvią elgesį, pavyzdžiui, mušti savo brolius ir seseris, tėvus, mokyklos draugus ir vaikus ar merginas. Ir jie gali tapti suaugusiais, kurie yra linkę bausti prieš savo vaikus, ir taip perduoti smurto įpročius.

Muzir ir kt. (2020), tai pat nagrinėja smurto, kurį mokytojai vykdo prieš mokinius, funkcijas, įskaitant: fizinį smurtą, būtent: smurto funkciją, kuri, kaip nustatyta, sukelia mokinių sužalojimus ar sužalojimus, tokius kaip: mušimas, spardymas ir pliaukštelėjimas. Musir (2020) mini ir psichologinį smurtą, kurį mokytojai naudoja prieš mokinius Psichologinis smurtas, kurį mokytojas padarė prieš mokinius, buvo smurtas įžeidinėjant, priekabiaujant, kritikuojant ar išmetant žodžius, kurie skaudina jausmus, skaudina tik mokinio save, mažina pasitikėjimą savimi, verčia mokinius jaustis pažemintais, mažais, silpnais, negražiais, nenaudingais, net bejėgiais. Tiesą sakant, smurtas prieš šiuos mokinius buvo žiaurus veiksmas, vykdomas prieš mokinius mokyklose, prisidengiant mokinių drausminimu, sukeliantis fizinį, psichologinį ir seksualinį susijaudinimą ar kančias. Remiantis Ferrara ir kt. (2019), mokytojų bausmės gali būti labiau nukreiptos į vaikus ir paauglius iš stigmatizuotų ir marginalizuotų gyventojų, pavyzdžiui, pabėgėlių ir migrantų vaikai gali būti baudžiami už tai, kad jie negali kalbėti mokomąja kalba, o Jungtinių tautų tyrime dėl smurto prieš vaikus pažymima, kad Indijoje aukštesnės kastos mokytojai gali būti labiau linkę šmeižti ir žeminti žemesnių kastų vaikus.

Su mokytojų smurtu prieš vaikus mokyklose siejama daugybė veiksnių. Mokytojų jėgos naudojimas mokyklose istoriškai buvo priimtas kaip mokinių drausminimo būdas ir gali būti

sustiprintas religinių bei kultūrinių įsitikinimų. Mokytojų stresas taip pat buvo susijęs su didesniu mokytojų netinkamo elgesio su studentais dažniu (Hecker ir kt., 2018). Mokytojų nuolatinis smurtinio drausminimo metodų naudojimas prieš vaikus taip pat buvo susijęs su tuo, kad jiems trūksta žinių apie alternatyvius nesmurtinius metodus (Nkuba ir kt., 2018). Mokytojų smurto pasekmės yra plataus masto ir paprastai panašios į pasekmes, patiriamas dėl smurto šeimoje (Nearchou, 2018). Asmenys, patyrę smurtą vaikystėje, gali turėti didesnę tikimybę, kad vėliau jiems bus diagnozuota lėtinė liga, įskaitant vėžį, diabetą ir širdies ligas (Ferrara ir kt., 2019). Tyrimai taip pat parodė, kad vaikai, patyrę smurtą, dažniau bando nusižudyti, kenčia nuo depresijos ir turi problemų dėl piktnaudžiavimo narkotinėmis medžiagomis. Švietimui įtakos turi ir netinkamas elgesys vaikystėje; sumažėjęs mokyklos lankymas ir nedalyvavimas mokykloje yra susiję su smurtu vaikystėje (Crouch ir kt., 2019).

Nors šiame darbe daugiausiai dėmesio skiriama smurto mokykloje prevencijai mažinant smurtą prieš vaikus, tačiau svarbu paminėti, kad mokyklose vyrauja ir smurtas prieš mokytojus iš vaikų. Venketsamy ir kt. (2023) nurodo, kad dėl smurto mokyklose prieš mokytoją jie (mokytojai) gali patirti fizinį ir psichologinį stresą. Yra įvairių priežasčių, kodėl besimokantieji demonstruoja smurto veiksmus prieš mokytojus. Minėtų autorių teigimu, tai apima besimokančiuosius, kurie tiki, kad su jais elgiamasi nesąžiningai iš mokytojų, nerealius mokytojų reikalavimus ir mokinių jausmus, kad mokytojai provokuoja. Venketsamy ir kt. (2023) išvados rodo, kad dauguma besimokančiųjų smurto prieš mokytojus dažniausiai yra spontaniškas arba emocinis atsakas į suvokiamą pablogėjimą, nusivylimą ir nesąžiningą elgesį.

Smurtas, ypač fizinis smurtas tarp besimokančiųjų, ir fizinis smurtas, kurį patiria mokytojai ir kiti darbuotojai, gali pasireikšti kitų besimokančiųjų akivaizdoje, pavyzdžiui, žaidimų aikštelėse ar klasėse arba sportuojant mokykloje. Mokytojai taip pat gali neatpažinti patyčių ar kodeksų, kalbų ir praktikos, kurią vaikai ir paaugliai naudoja priekabaudami vieni prie kitų, o patyčias, kurios vyksta jiems nepastebint, sunku nustatyti. Kai kuriais atvejais mokytojai patys leidžia arba užsiima smurtiniu ir patyčių elgesiu (Ferra ir kt., 2019).

Siekiant sukurti smurto mokykloje valdymo ir prevencijos pagrindus, taip pat reikalinga išnagrinėti atitinkamą teisinę bazę ir vyriausybės politiką, kuri reglamentuoja smurtą mokykloje vaikų teisės apsaugos kontekste. Atsižvelgus į vaikų teisių apsaugą Europos kontekste, ES pagrindinių teisių chartijoje užtikrinama, kad ES institucijos ir ES šalys, įgyvendindamos ES teisę, užtikrintų vaiko teisių apsaugą (24 straipsnis dėl vaiko teisių konkrečiai apima vaikų teises). Jungtinių tautų konvencijoje užtikrinamos teisės kiekvienam vaikui, be jokios diskriminacijos, nepriklausomai nuo vaiko, vaiko tėvų arba kitų jo atstovų pagal įstatymą rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės, etninės ar socialinės kilmės, turto, negalios, gimimo ar kokių nors kitų aplinkybių. Remiantis šia chartija vaikai turi naudotis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, atitinkančiomis jų amžių ir brandą. Vaikams užtikrinama speciali apsauga nuo ekonominio,

socialinio, fizinio, protinio ar kitokio išnaudojimo ir prievartos. Tai reiškia, kad joks vaikas neturėtų patirti smurto nei mokykloje, nei artimoje aplinkoje. 2021 m. Europos Komisija priėmė pirmąją išsamią ES vaiko teisių strategiją, kurios tikslas – padėti kuo geresnio gyvenimo pagrindus Europos Sąjungos ir viso pasaulio vaikams, kas apima ir vaikų teisę nepatirti smurto.

Lietuvoje vaiko teisės užtikrinamos Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (2024). Šiuo įstatymu užtikrinama vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimas, gynimas ir apsauga tėvų ir kitų vaiko atstovų pagal įstatymą atsakomybės stiprinimas ir galimybes rūpintis vaiku, užtikrinti vaiko interesus, nustatyti pagalbos vaikui ir šeimai ar kitiems jo atstovams pagal įstatymą organizavimo pagrindus, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, jos fakultatyvių protokolų ir Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracijos nuostatas, apibrėži vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos mechanizmai, vaiko teisių apsaugos sistemos institucijos, jų veiklos teisiniai pagrindai ir bendrosios atsakomybės už vaiko teisių pažeidimus nuostatas. Taip pat remiantis šiuo įstatymu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija dalyvauja įgyvendinant vaiko teisių apsaugos politiką užtikrindama priemones, kuriomis siekiama apginti vaiką nuo vaiko teisių pažeidimų įskaitant ir apsaugoti vaiką nuo patiriamo smurto. Tai rodo, kad Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija užtikrina priemones ir mokyklose, siekiant sumažinti patiriamą vaikų smurtą mokykloje. Mokykloms yra pateikiamos rekomendacijos, kaip mažinti smurtą mokykloje.

Remiantis Lietuvos švietimo įstatymu 43 straipsniu, mokykla privalo užtikrinti sveiką, saugią, užkertančią kelią smurto, prievartos apraiškoms ir žalingiems įpročiams aplinką. Lietuvos švietimo įstatyme 23 straipsnyje (2024) nurodyta, kad švietimo įstaigose, įtraukiant ir mokyklas, draudžiama bet kokia smurto forma, nukreipta:

- mokinių prieš mokinius;
- švietimo įstaigų darbuotojų prieš mokinius;
- mokinių prieš švietimo įstaigų darbuotojus;
- švietimo įstaigų darbuotojų prieš kitus tos įstaigos darbuotojus;
- mokinių tėvų (globėjų, rūpintojų) prieš mokinius, mokytojus.

Tai rodo, kad Lietuvos mokyklose, siekiama apsaugoti vaiko teises, draudžiant smurto panaudojimą įvairiomis formomis. Remiantis pateiktu įstatymu, tais atvejais, kai smurtauja ar smurtą patiria mokinys, švietimo įstaigos vadovas apie pastebėtą smurto atvejį nedelsdamas, bet ne vėliau kaip kitą darbo dieną, praneša ir smurtaujančio (smurtaujančių), ir smurtą patyrusio (patyrusių) mokinio (mokinių) tėvams (globėjams, rūpintojams), ir vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą užtikrinančiai valstybės ir savivaldybės institucijai pagal kompetenciją. Tai rodo, kad vaiko, kuris patiria smurtą teisės yra apsaugomos vaiko teisių apsaugos tarnyboje. Tais atvejais, kai smurtauja ar smurtą patiria mokytojai, kiti švietimo įstaigos darbuotojai, švietimo įstaigos vadovas apie įvykusį

smurto faktą nedelsdamas, bet ne vėliau kaip kitą darbo dieną, praneša atitinkamoje savivaldybėje veikiančiai pedagoginei psichologinei tarnybai ar atitinkamam psichologinės pagalbos teikėjui, su kuriuo savivaldybės vykdomoji institucija yra sudariusi sutartį dėl psichologinės pagalbos teikimo, ir rekomenduoja smurtavusiam ar smurtą patyrusiam asmeniui kreiptis psichologinės pagalbos.

Apibendrinant galima teigti, kad smurtas mokykloje pasireiškia tiek tarp mokinių, tiek tarp mokytojų ir mokinių. Tarp mokinių daugiausiai vaikai patiria fizinį smurtą ir patyčias bei seksualines priekabas. Mokytojai norėdami nubusti vaikus taip pat prieš juos smurtauja. Mokytojai prieš vaikus dažniausiai naudoja fizinį ir psichologinį smurtą. Dėl smurto mokyklose prieš mokytoją jie (mokytojai) gali patirti fizinį ir psichologinį stresą. Smurtas prieš vaikus sukelia vaikų fizinės ir psichologinės sveikatos problemų bei kenkia jų socializacijai. Taip pat mokykloje pasireiškiantis smurtas kenkia vaikų mokymo(si) procesui. Vaiko teisės yra užtikrinamos Jungtinių tautų konvencijoje, o Lietuvos mastu Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme. Nepaisant to, kad Lietuvos švietimo įstatymas užtikrinant vaikų teises draudžia smurtą mokykloje, jis vis dar auga. Todėl yra reikalinga numatyti smurto mokykloje prevencijos priemones bendradarbiaujant vaiko teisių apsaugos tarnybai ir mokyklai.

1.3. Smurto mokykloje prevencijos priemonės ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo galimybių modeliavimas

Siekiant sumažinti smurtą mokykloje mokslininkų išskiriamos įvairios prevencijos priemonės. Siekiant užkirsti kelią smurtui mokykloje, reikia atkreipti dėmesį į veiksnius, dėl kurių žmonėms kyla pavojus dėl smurto arba jie apsaugo juos nuo smurto. Tyrimai rodo, kad mokytojų, administratorių, tėvų, bendruomenės narių ir net mokinių prevencinės pastangos gali sumažinti smurtą ir pagerinti mokyklos aplinką. Kaip nurodo Cornell ir Crowley (2021), siekiant užkirsti kelią smurtui, reikia imtis aktyvesnių veiksmų, ypatingą dėmesį skiriant įprastoms agresijos rūšims, tokioms kaip patyčios ir priekabiavimas, kurios turi rimtų pasekmių studentams ir gali būti sunkesnio smurto pagrindas. Apskritai mokyklos turėtų daugiau dėmesio skirti daugialypėms prevencijos strategijoms, kurios kuria mokyklos klimata, kuriam būdingi aukšti akademiniai ir elgesio lūkesčiai mokiniams palaikančių santykių kontekste. Mokyklos taip pat turėtų priimti grėsmių vertinimą kaip sistemingą požiūrį į sunkumų patiriančių mokinių vertinimą ir pagalbą jiems. Pagrindinė idėja yra ta, kad siekiant užkirsti kelią smurtui labai svarbu sukurti saugią ir palaikančią aplinką, skatinančią mokinių gerovę ir pasiekimus.

Suinteresuotųjų šalių partnerystė yra esminė prevencinė priemonė, nes nė viena institucija neturi išteklių, kad visiškai panaikintų smurtą mokykloje (Mnisi, 2021). Norėdami palaikyti teigiamus santykius su tėvų bendruomene ir veiksmingai sumažinti smurtą mokykloje, mokyklų

vadovai turėtų aktyviai įtraukti tėvus į švietimo ir drausmės klausimus. Bendradarbiavimo ryšiai su provincijų švietimo departamentais ir vietos policija gali padėti užtikrinti mokyklų saugumą ir jų stebėseną. Reguliarūs apsilankymai ir kratos gali atgrasyti jaunimą nuo ginklų ir narkotikų vartojimo. Pasak Gaffney ir kt., (2021), įrodyta, kad klasterizacija, apimanti dvi ar daugiau mokyklų, esančių dešimties kilometrų atstumu, sumažina smurtą mokykloje per kolektyvinį problemų sprendimą ir bendruomenės bendradarbiavimą. Nustatyta, kad bendruomeninis problemų sprendimas skatina bendradarbiavimo santykius su bendruomene ir policija, taip žymiai sumažindamas smurtą mokykloje. Galiausiai, kovojant su smurtu mokykloje, turėtų būti naudojamos universalios daugialypės iniciatyvos, kurios yra mokyklos smurto prevencijos strategijos dalis.

Bendros mokyklų, tėvų ir bendruomenių pastangos padeda sušvelninti ir užkirsti kelią smurto mokykloje protrūkiui. Tyrėjai nurodė, kad tėvų įsitraukimas į mokyklinę veiklą ir bendruomenės parama bei įsitraukimas į smurto prevenciją visoje mokykloje leidžia mokykloms ir mokytojams puoselėti ir palaikyti tinkamą elgesį. Aktyvus tėvų įsitraukimas ir stipri bendruomenės parama atlieka svarbų ir teigiamą tarpininkavimo vaidmenį, lemiantį teigiamus mokinių rezultatus, mažesnę mokytojų subjektyvumą dėl netinkamo elgesio mokykloje ir sumažėjusį smurtą mokykloje. Prasmingas tėvų ir bendruomenės narių įtraukimas leidžia mokykloms išlaikyti tinkamą elgesį (Yang et al., 2021). Taip pat užkertant kelią smurtui mokykloje svarbus tampa tarpinstitucinis bendradarbiavimas.

Bendraamžių tarpininkavimas apima mokinių tarpininkus, mokačius mokinius derybų, bendravimo ir problemų sprendimo strategijų, padedančių išspręsti nesutarimus nesiimant konfrontacijos ar smurto. Studentai į mediaciją ateina savanoriškai, vadovaujami tarpininkų, kad rastų visoms šalims priimtinius sprendimus. Nors kai kurios tarpusavio tarpininkavimo programos tarpininkauja tik neformaliose situacijose, pavyzdžiui, žaidimų aikštelėje, kitos į klasę atsiveda bendraamžių tarpininkus, kad padėtų išspręsti studentų ginčus. Pasak Darling-Hammond ir DePaoli (2020), bendraamžių tarpininkavimas dažnai yra platesnės konfliktų sprendimo programos dalis ir nustatyta, kad laikui bėgant jis pagerina mokyklos klimata. Tai daro didelę įtaką mokinių konfliktų sprendimui, taip sumažinant mokinių muštynes, kreipimusis į biurą ir mokinių išmetimo iš mokyklos rodiklius. Tai taip pat padidina bendraamžių tarpininkų savivertę ir akademinis pasiekimus. Tarpusavio tarpininkavimas yra sudėtinga programa, kuri remiasi planavimu, mokymu ir stebėseną. Tai apima logistinius sprendimus, tokius kaip mokinių atranka, tarpininkų pasirinkimas ir tvarkaraščio nustatymas (Gross et al., 2023). Tarpininkas arba mokyklos komanda yra labai svarbūs planuojant ir įgyvendinant tarpininkavimo programą. Labai svarbu vykdyti nuolatinę stebėseną, įskaitant savaitinius arba kas dvi savaites rengiamus susitikimus. Skiriant pakankamai dėmesio planavimo, mokymo ir tolesnės veiklos detalėms, kurios įgyvendinamos kaip platesnės visos

mokyklos smurto prevencijos programos dalis, bendraamžių tarpininkavimas gali išmokyti mokinius priimti konfliktų sprendimo metodus nesiimant smurto (Jeannis, 2023).

Parez – Jorge ir kt. (2023) taip pat sutinka, kad sėkmingų rezultatų davusių prevencinių veiksmų mokiniams išsiskiria mokyklos tarpininkavimo programos, mokinių ir šeimų dalyvavimo mokykloje gerinimas, bendradarbiavimo mokymosi veiklos plėtra, asmenines ir socialines kompetencijas ugdančių programų įgyvendinimas. Šiose tarpininkavimo / tarpusavio pagalbos sistemose studentai įsikiša iš neutralumo, ieškodami pusiausvyros tarp dalyvaujančių žmonių, nepateikdami vertingų sprendimų ar sprendimų ir nesuteikdami dalyvaujantiems žmonėms žodžio. Šioje iniciatyvoje patys studentai yra atsakingi už savo veiksmus ir suvokia bei įsitraukia į dialogą, siekdami išspręsti konfliktus. Todėl svarbu skatinti studentų savarankiškumą ir apsisprendimą, skatinant gebėjimą savarankiškai ir atsakingai veikti priimant sprendimus. Taip pat išsiskiria Integruotas sambūvio tobulinimo modelis, pasiūlymas, kuriuo bandoma pateikti šviečiamąjį atsaką į sambūvio konfliktus įvairiais būdais: kuriant naujas organizacines struktūras (tarpininkavimo komandos įterpimas ir konfliktų gydymas), demokratinis ir dalyvaujantis sambūvio normų kūrimas ir centro mokymo programų sistemos peržiūra, dėl kurios sukuriama labiau apsauganti sistema. Kaip tarpininkas mažinant mokinių smurtą, galėtų būti vaiko teisių apsaugos specialistas, tai užtikrinant tarpinstitucinį bendradarbiavimą.

Pasak Kafel (2020), daugelis mokyklų šaulių per pastaruosius trejus metus buvo persekiojami ar renkami bendraamžių, pabrėžiant patyčių problemos sprendimo mokyklose svarbą. Patyčios paliečia beveik trečdalį pradinių klasių mokinių ir 10 proc. vidurinių mokyklų moksleivių, tačiau mokyklų darbuotojai dažnai neįvertina jų sunkumo, o mokiniai taip pat dažnai nerimauja, kad nebus imtasi jokių veiksmų, net jei jie praneš apie patyčias. Kovoje su patyčiomis gali prireikti visos mokyklos pastangų, įskaitant informuotumo didinimą, politikos vykdymą, suaugusiųjų priežiūros stiprinimą tose srityse, kuriose stebėseną yra maža, ir įgyvendinant individualias intervencijas, pvz., pasitikėjimo savimi mokymą ir konsultavimą tiek patyčių vykdytojams, tiek jų aukoms. Šios pastangos turėtų padėti kovoti su patyčiomis mokykloje, klasėje ir individualiai, užtikrinant, kad ši praktika nebūtų priimtinas elgesys. Pasak Ramirez ir kt. (2023), veiksmingų programų, skirtų atgrasyti nuo priekabiavimo ir persekiojimo, įgyvendinimas nėra susijęs tik su žiniomis; Mokyklos, kurios yra nuosekliai įsipareigojusios užkirsti kelią patyčioms, gali žymiai sumažinti ydų incidentų skaičių. Sąmoningumas ir požiūris yra labai svarbūs sėkmę lemiantys veiksniai. Daugiakomponenčiai metodai, derinami su mokyklos ir bendruomenės įsipareigojimu, gali sumažinti patyčias ir pagerinti mokyklos klimatą. Ankstyvieji įspėjamieji ženklai ir patikros procedūros yra labai svarbūs nustatant mokinius, kuriems gresia pavojus patirti smurtą. Pasak Roca ir kt., (2020), mentorystės ir konsultavimo programos gali padėti atkurti ryšius, sumažinti smurtinį požiūrį ir pakelti studentų savigarbą, akademinį pasiekimą ir karjeros siekius. Mentorystė apima palaikančius asmeninius

santykius su suaugusiu ar vyresniu bendraamžiu; Tai apima tokią veiklą kaip kuravimas, diskusijos, išvykos ir bendruomenės tarnyba. Efektyviai mentorystės programai reikalingi kokybiški mentoriai, ilgalaikis įsipareigojimas, nuolatiniai susitikimai ir abiejų tėvų bei bendruomenės įsitraukimas. Kokybiški mentoriai, mokymai ir nuolatinė parama yra labai svarbūs, kad mentorystė būtų sėkminga. Norint, kad įvyktų reikšmingi pokyčiai, reikia metų trukmės santykių.

Mokslinėje literatūroje išskiriama keletas programos, kurios padeda mokykloms kovoti su patyčiomis:

- Firma, „*Equipos de Mediación*“ (tarpininkavimo komandų) programa buvo sukurta 1960-aisiais, siekiant išspręsti studentų konfliktus dialogu ir tarpininko pagalba, ieškant problemų sprendimų ir skatinant geresnius konfliktuojančius asmenis (De la Hoz, 2019). Svarbu, kad šis tarpininkas būtų išorinis ir nešališkas asmuo, galintis skatinti bendravimą ir dialogą tarp susijusių asmenų (Sainz ir Martin-Moya, 2023). Autoriai sutaria dėl kelių žingsnių, kaip efektyviai įgyvendinti programą: pirma, tarpininko priėmimas; antra, tarpininkas užmezga pradinį kontaktą su konfliktuojančiais asmenimis; Trečia, kiekvienas asmuo pasakoja savo įvykių versiją, analizuodamas situaciją su tarpininku. Antrasis žingsnis yra ieškoti sprendimų per smegenų šturmo sesijas su dalyviais ir, galiausiai, pasiekti patenkinamą problemos sprendimą. Ši programa pasirodė esanti veiksminga gerinant atmosferą mokyklose ir socialinę sąveiką (Sainz ir Martin-Moya, 2023).
- TEI programa (*Tutoría entre Iguales*), kurią 2002 m. Sukūrė Andrés González Bellido, skirta patyčių mokykloje prevencijai. Pasak autoriaus TEI buvo sukurta siekiant didinti visos švietimo bendruomenės informuotumą apie patyčių svarbą ir sunkumą; Programa nustato orientacinį skaičių studentams (dėstytojams), kad padėtų išspręsti konfliktus ir sukurti saugią bei teigiamą aplinką mokykloje. TEI turi labai aiškias įgyvendinimo gaires; pirma, mokyklos direktoriai arba mokyklos taryba turi patvirtinti programos įgyvendinimą; kai tik bus patvirtinti, mokytojai bus mokomi, kaip įgyvendinti programą. Po to seka iniciatyvos, kuriomis siekiama didinti mokinių informuotumą apie patyčias, paskiriami korepetitoriai. Vėliau atliekamas visos mokyklos vertinimas, siekiant patikrinti, ar tikslai pasiekti. Galiausiai sukuriamas programos ataskaita, kurioje pateikiami pasiūlymai dėl patobulinimų kitiems mokslo metams (Hamodi ir Jimenez, 2018).
- Programa „*Lucha Contra el Acoso Escolar de la Comunidad de Madrid*“ buvo sukurta 2016 m., kurią sudarė "Unidad del Acoso Escolar" kaip nuolatinės mokyklos zonos sukūrimas. Šis specialus padalinys yra skirtas patyčių problemai spręsti rengiant mokymus mokytojams, inspektoriams ir mokyklų direktoriams, suteikiant jiems įrankius ir patirtį, reikalingą kovojant su patyčių ir agresijos atvejais. Ji taip pat yra atsakinga už visoms mokykloms teikiamo Patyčių veiksmų vadovo atnaujinimą ir tobulinimą, taip pat už informuotumo didinimą

kampanijų apie patyčias klasėje vykdymą (Consejeria de Educacion y Juventud, 2020). Šiame plane taip pat sprendžiamas aptikimo klausimas, naudojant "SociEscuela Test" - visoms mokykloms prieinamą internetinį testą, skirtą nustatyti mokinius, kuriems gresia patyčios, ir užkirsti jiems kelią prieš joms įvykstant (EducaMadrid, 2020).

Konsultavimas rekomenduojamas siekiant užkirsti kelią smurtui mokykloje, tačiau jo veiksmingumas priklauso nuo sprendžiamos problemos pobūdžio. Kognityvinis ir elgesio grupių konsultavimas yra veiksmingas kovojant su depresija, tačiau mažai tikėtina, kad to paties pavyks pasiekti veikiant ar asocialiam elgesiui, nes tai gali pabloginti problemą (Kearney ir Albano, 2018). Mokyklos susiduria su iššūkiu, nes bando įgyvendinti veiksmingas konsultavimo programas dėl riboto psichikos sveikatos specialistų laiko. Mokykloje dirbantys psichologai ir konsultantai gali neturėti pakankamai laiko užmegzti veiksmingus santykius su rizikos grupės mokiniais. Pasak Lazarus ir kt., (2022), smurto mokykloje prevencija gali būti pagerinta, jei papildomas laikas bus skiriamas psichologų, konsultantų ar socialinių darbuotojų samdymui arba personalo persikirstymui, kad jis sutelktų dėmesį į prevencines psichikos sveikatos programas.

Mokyklų konsultantai teikia išsamias mokyklų konsultavimo paslaugas, susijusias su smurto mokykloje prevencija, tačiau labai svarbus žingsnis yra sujungti šias dalis į tyčinį ir prevencinį įrodymais pagrįstą modelį. Keliose nacionaliniu mastu pripažintose saugių mokyklų iniciatyvose neatsižvelgiama į svarbų mokyklų konsultantų vaidmenį psichinės sveikatos paslaugose, siekiant sukurti saugų ir sujungtą mokyklos klimatą. Mokyklų konsultantams ir mokyklų konsultantams mokymo srityje reikia įrodymais pagrįsto požiūrio, kuris aiškiai apibrėžtų jų vaidmenį ir atsakomybę už prevenciją ir intervenciją, susijusią su smurtu mokykloje. Labai svarbu padidinti ir išplėsti mokyklos konsultantų vaidmenį ir atsakomybę sprendžiant mokinių psichinės sveikatos poreikius, kuriant saugią ir susietą mokyklos aplinką bei teikiant išsamius ir veiksmingus grėsmių vertinimus ir juos derinant su mokyklos patarėjų klinikinio mokymu (Ellington, et al., 2023).

Mokyklos turėtų įgyvendinti strategijas, skirtas drausmei palaikyti ir kasdien patiriamam smurtui valdyti. Kai kuriose mokyklose fizinės bausmės yra populiarūs drausminimo priemonė, tačiau jos panaikinimas, kurio prireikė dėl demokratinių reformų, paskatino drausminių priemonių kriminalizavimą (Najoli et al., 2019). Mokyklos disciplina siekiama užtikrinti visų besimokančiųjų ir darbuotojų saugą ir saugumą, kartu puoselėjant švietimui palankią aplinką. Nors reaktyvioji drausmė atkartoja bausmę ir apima fizines bausmes, drausminius posėdžius, sustabdymą, išsiuntimą, kriminalizavimą, viešuosius darbus ir sulaikymą, aktyvi drausmė apima organizacinę valdymą, partnerystę su tėvais, klasės taisyklių kūrimą, pedagogų patirtį, vertybes, maldą ir saugumo priemones. Proaktyvūs metodai laikomi efektyvesniais valdant drausmę nei reaktyvūs.

Veiksminga smurto mokykloje prevencija priklauso nuo stipraus valdymo ir lyderystės. Pasak Netshitangani (2018), dvi grupės, užtikrinančios mokyklos saugumą, yra mokyklos valdymo

grupė ir mokyklų administratoriai. Mokyklos valdymo organas (SGB) yra atsakingas už išorinį mokyklos valdymą ir jį sudaro tėvai, pedagogai, nepedagoginiai darbuotojai ir vyresniųjų klasių mokiniai, o mokyklos administratoriai valdo mokyklos administraciją. Mokyklos yra teisiškai atsakingos už mokinių interesų apsaugą pamokų metu, o pedagogai privalo laikytis drausmės ir saugumo. Valstybinių mokyklų saugos priemonių taisyklės, kaip nustatyta ((Sibisi ir Mpofu, 2024) skelbia, kad mokyklos yra aplinka be narkotikų ir smurto, o tose erdvėse draudžiama naudoti ginklus ir pavojingus daiktus. Jame numatyta, kad atsitiktines paieškas gali atlikti direktoriai ar pedagogai (Mahaye, 2022), o radus pavojingą daiktą, mokykla turėtų jį pažymėti mokinio duomenimis ir perduoti policijai.

Įrodyta, kad universalios, mokyklinės, smurto prevencijos programos mažina agresyvų ir trikdantį vaikų elgesį su tam tikrais įrodymais apie ilgalaikę naudą suaugus (Baker-Henningham et al., 2021). Įprasti šiose programose naudojami metodai apima mokytojų mokymą valdyti elgesį klasėje ir (arba) kaip skatinti vaikų socialinius-emocinius įgūdžius. Elgesio klasėje valdymo ir socialinio-emocinio mokymosi programų metaanalizės praneša apie naudą daugeliui vaikų rezultatų, įskaitant vaikų elgesį, socialinius-emocinius įgūdžius ir akademinis įgūdžius, turinčius didelę tuo pačiu metu naudą visose srityse, ir kai kuriuos įrodymus, kad nauda išlieka laikui bėgant (Mahoney et al., 2018). Tokių intervencijų metaanalizės ankstyvojo ugdymo kontekste taip pat praneša apie naudą vaiko elgesiui ir socialinei-emocinei kompetencijai su stipriausiu programų poveikiu, aiškiai orientuotu į vaikų socialinius ir emocinius įgūdžius (Baker-Henningham et al., 2021). Nepaisant šios didelės įrodymų bazės, rodančios mokyklose vykdomų smurto prevencijos programų veiksmingumą mažinant vaikų agresyvų ir trikdantį elgesį ir didinant vaikų kompetencijas, kai didinamos mokytojų kompetencijos valdyti smurtą, yra nedaug bandymų iš mažas ir vidutines pajamas gaunančių šalių (Burkey et al., 2018). Tai rodo, kad siekiant didinti smurto mokykloje prevenciją yra reikalinga didinti mokytojų kompetencijas apie smurto valdymą.

Apibendrinant smurto mokykloje prevencijos priemones ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo galimybių modeliavimą, galima teigti, kad smurtui mažinti mokyklose naudingos priemonės gali būti tarpininkavimas tarp mokinių bei mokytojų mokinių, mokinių socialinių įgūdžių ugdymas, mokytojų kompetencijų tobulinimas smurto valdymui, patyčių prevencinių programų taikymas, drausminių priemonių įvedimas, mokyklos valdymo tobulinimas, mokyklų konsultavimas apie smurto valdymą. Visos šios priemonės būtų veiksmingos jas vykdant remiantis tarpinstituciniu bendradarbiavimu.

1.4. Mokyklos ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimo galimybių teorinis modelis

Atlikta smurto prevencijos modeliavimo vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste teorinė analizė, leidžia sudaryti teorinį bendradarbiavimo modelį, kuris leidžia identifikuoti kaip galima sumažinti smurtą mokyklose (žr. 1 lentelę).

1 Lentelė. **Mokyklos ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimo galimybių teorinis modelis (sudaryta darbo autorės)**

Mokyklos ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimo galimybių teorinis modelis		
	<i>Mokyklos vaidmuo</i>	<i>Vaiko teisių apsaugos institucijų vaidmuo</i>
<i>Smurtas tarp mokinių</i>	Mokytojų tarpininkavimas sprendžiant smurto problemas mokykloje Patyčių prevencinių programų taikymas Drausminės nuobaudos Mokinių socialinių įgūdžių tobulinimas Tėvų įtraukimas	Specialistų tarpininkavimas sprendžiant problemas Mokytojų kompetencijų tobulinimas Mokytojų konsultavimas Mokyklų smurto lygio vertinimas
<i>Smurtas tarp mokytojų ir mokinių</i>	Mokyklos valdymo tobulinimas Patyčių prevencinių programų taikymas Drausminės nuobaudos	Specialistų tarpininkavimas sprendžiant problemas Mokytojų ir mokyklos vadovų kompetencijų tobulinimas Mokytojų konsultavimas Mokyklų smurto lygio vertinimas

Sudarytas teorinis modelis apima keturis lygius, kuris skatina mokyklos ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimą. Modelis sudarytas užtikrinant smurto prevenciją tarp mokinių ir tarp mokytojų ir mokinių. Užtikrinant smurto prevenciją tarp mokinių mokyklos lygmenyje siūlomos priemonės mokytojų tarpininkavimas tarp mokinių, patyčių prevencijos programų taikymas, drausminių nuobaudų įvedimas smurtaujantiems mokiniams bei mokinių socialinių įgūdžių tobulinimas apie smurto žalą ir konfliktų sprendimą. Vaiko teisių apsaugos institucijų vaidmuo užtikrinant smurto prevenciją tarp mokinių apima mokytojų kompetencijų tobulinimą smurto mažinimui, mokyklų smurto lygio vertinimą, mokytojų konsultavimą bei tarpininkavimą sprendžiant sudėtingas smurto situacijas tarp mokinių.

Siekiant mažinti smurtą tarp mokytojų ir mokinių, mokyklos gali tobulinti mokyklos valdymą, nustatant taisykles tiek mokytojams, tiek mokiniams smurto klausimais, taikyti patyčių prevencijos programas bei skirti nuobaudas tiek mokiniams, tiek mokytojams. Vaiko teisių apsaugos institucijų vaidmuo užtikrinant smurto prevenciją tarp mokytojų ir mokinių apima smurto lygio vertinimą tarp mokytojų ir mokinių, mokytojų ir mokyklos vadovų kompetencijų tobulinimą sprendžiant konfliktines situacijas su mokiniais, tarpininkaujant smurto atveju tarp mokinio ir mokytojo bei konsultuojant mokytojus.

Bonnilla, Armadans ir Anguera (2020) nurodo, kad tarpininkavimo sprendžiant konfliktus naudojimas švietimo srityje suvokiamas kaip labai teigiamas mokytojams, studentams ir direktoriams, visų pirma pabrėžiant jo poveikį konfliktų sprendimui ir rimtų bei smurtinių situacijų

prevencijai, Taip pat buvo pabrėžtas pasipriešinimas, kurį daugelis švietimo įstaigų turi priimti kaip savo išteklių dalį institucinės taikos kultūrai kurti. Remiantis minėtais autoriais, pagrindinis tarpininkavimo tikslas yra sukurti erdves ir sukurti priemones bei aplinką žmonių skirtumams išspręsti, negalima ignoruoti reliacinių susitikimų tarpininko vaidmens, kaip rakto, kuris pažadina kūrybiškumą, apmąstymus, kito pripažinimą ir savęs pažinimą, veiksnius, kurie, kaip įrodyta, padeda sumažinti žodinę agresiją ir smurtą ir didinti kiekvienos šalies, kaip dalyvės ir atsakingos už savo konfliktus, informuotumą.

Patyčių programos taikymas gali turėti įtakos pasiektiems patyčių prevencijos rezultatams ir naudai (Cross et al., 2019), taip prisidėdamas prie teigiamo ciklo, kuriame, pavyzdžiui, suvokus, kad patyčių paplitimas yra mažesnis, gali būti skatinamas tolesnis įgyvendinimas. Be to, įvairių programos komponentų pristatymas gali žymiai paskatinti vieningos mokyklos kultūros ir elgesio kodekso kūrimą, o tai savo ruožtu gali sumažinti smurtą. Patyčių programos įgyvendinimas reikalauja koordinavimo mokyklos lygmeniu (Sainio, Herkama, Turunen ir kt., 2020), taip pat reikalinga direktoriaus ir administracinė parama (Sullivan, Washington-Nortey, 2021). Be to, darbuotojų įpirka ir nuosavybė yra būtini ilgalaikiam programos išlaikymui; programai reikia motyvuotų darbuotojų, kurie ją propaguotų mokykloje. Apskritai visos mokyklos įtraukimas yra svarbus patyčių programos įgyvendinimui (Sainio, Herkama, Turunen ir kt., 2020).

Remiantis Crawford ir Burns (2020), drausminės nuobaudos apima mokyklų politiką, kuria siekiama atgrasyti nuo netinkamo elgesio ir už jį bausti. Tai iš dalies atsispindi naudojant pašalinimus iš mokyklos, perkėlimus į specializuotas mokyklas ir sustabdymus tiek mokykloje, tiek už jos ribų. Tokia praktika tarnauti dviem pagrindiniams tikslams: sukurti saugesnę, pozityvesnę mokymosi aplinką ir nubausti tuos, kurie pažeidžia mokyklos politiką ar įstatymus.

Bonnilla ir kt. (2020) pabrėžia, kad studentų socialinių ir emocinių įgūdžių tobulinimas tampa vis svarbesnis, parodant jo poveikį asmeniniam, akademiniam ir darbo vystymuisi, taip pat ypatingą poveikį asocialaus elgesio prevencijai. Tokie aspektai kaip žinojimas, kaip klausytis, savęs pastatymas į kito asmens vietą, supratimas, žinojimas, kaip vertinti kitą asmenį ir parodyti jį jam, pasitikėjimas, derybos, bendradarbiavimas ir kt., Yra įgūdžiai, kuriuos galima tobulinti ir įgyti, jei jie nėra įgimti. Tai, kiek jie praktiškai įgyvendinami tarpasmeninių santykių kontekstuose, leidžia juos laikyti pagrindinėmis ir naudingomis švietimo priemonėmis konfliktų reguliavimo strategijose.

Siekiant sumažinti smurtą tarp mokinių ir mokytojų vienas iš būdų mokyklų valdymo tobulinimas. Remiantis Baumgarten, Simmonds ir Mason-Jones, (2023) mokyklų valdymo tobulinimo tikslas sumažinti mokytojų smurtą (fizinį, seksualinį ar emocinį / nepriežiūrą) prieš vaikus. Tai galėtų apimti intervencijas, kuriomis buvo siekiama pakeisti mokytojų elgesį, šviesti mokytojus (pvz., mokymo programas) arba taikant kitas strategijas mokytojų smurtui mažinti.

Be smurto mokykloje poveikio tyrimo, daugelyje tyrimų nustatomi rizikos veiksniai, susiję su mokyklos aplinka, kuriuos gali pakeisti mokytojų ir mokyklų konsultantų mokymas. Baumgarten, Simmonds ir Mason-Jones, (2023) teigimu mokytojų kompetencijos pagerinamos suteikiant mokyklos personalui pozityvios drausmės metodus mokymo seminarų ir veiklų metu, kiekviena jų apima skirtingus mokymus ir renginius, būdingus intervencijai. Mokyklų konsultantai teikia išsamias mokyklų konsultavimo paslaugas, susijusias su smurto mokykloje prevencija (Ellington i kt., 2023).

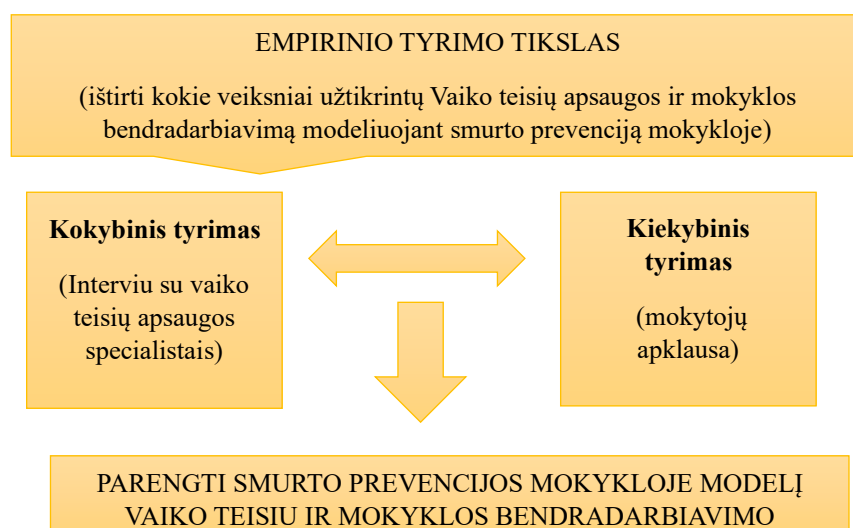
Mokyklų smurto lygio vertinimas leidžia įvertinti kaip dažnai pasitaiko smurto atvejų mokyklose. Įvertinus mokyklų smurtų lygį lengviau galima parinkti prevencines priemones smurto mažinimui. Mokyklų smurto lygis galėtų būti vertinamas atliekant tiek mokinių, tiek mokytojų anonimines apklausas.

Apibendrinant šį modelį galima teigti, kad vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste, vaiko teisių institucijos atsakingos už teikiamą pagalbą mokytojams mažinant smurtą mokykloje, o mokyklos už mokinių elgesio tobulinimą, siekiant išvengti smurto. Svarbiausi modelio elementai tampa tarpininkavimas, patyčių programų įgyvendinimas, drausminės nuobaudos, mokinių socialinių įgūdžių tobulinimas, mokyklos valdymo tobulinimas, mokytojų kompetencijų tobulinimas ir konsultavimas ir mokyklų smurto lygio vertinimas.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo metodai

Siekiant ištirti smurto prevencijos užtikrinimą pedagogų požiūriu ir atskleisti smurto prevencijos mokykloje didinimo galimybes bendradarbiaujant su vaiko teisių apsaugos specialistais taikoma mišrių tyrimų strategija, derinant kiekybinius ir kokybinius tyrimo metodus, kurie yra pagrįsti teorine koncepcija. Remiantis Tegan (2023), mišrių metodų tyrimas apjungia kiekybinio tyrimo ir kokybinio tyrimo elementus, kad atsakytų į tyrimo klausimą. Mišrūs metodai gali padėti susidaryti išsamesnį vaizdą nei atskiras kiekybinis ar kokybinis tyrimas, nes jame integruojami abiejų metodų privalumai. Tikslingas duomenų integravimas leidžia tyrėjams ieškoti panoramiškesnio savo mokslinių tyrimų aplinkos vaizdo, žvelgiant į reiškinius iš skirtingų požiūrio taškų ir per įvairius tyrimų lęšius (Shorten ir Smith, 2017). Mišrių tyrimų strategija remiasi pragmatizmo teorija. Deweyan pragmatizmas laikomas svarbiu diskusijoje apie patikimą mišrių metodų vertinimą dėl toliau nurodytų priežasčių. Pirma, teorijos ir praktikos sinergija „pragmatizme“, sukuria kontekstinį jautrumą ir apčiuopiamus procesus, kaip gauti tyrimą ir patikimus įrodymus. Antra, jo požiūris į protingą veiksmą skatina refleksiją, etiką ir socialinį teisingumą. Trečia, Dewey pragmatiškumas yra svarbus, nes, kaip ir daugelio vertintojų, pagrindinis jo tikslas yra spręsti visuomenės problemas, imantis veiksmų protingai (Hall, 2013). Tyrimo rezultatai, žiūrint iš Deweyan perspektyvos, nėra laikomi aiškiais problemos sprendimais; į juos žiūrima kaip tvirtinimus kurie tampa pateisinami dėl jų perkeliavimo įvairiose situacijose (Hall, 2013). Tai reiškia, kad visi pateikti teiginiai turi būti patikrinti realiame gyvenime; todėl teiginiai negali būti pagrįsti tol, kol po to buvo imtasi veiksmų. Pateikiamoje tyrimo vykdymo schemeje nurodoma, kokie buvo pasirinkti dalyviai bei kaip renkama ir analizuojama gauta informacija tyrimo metu (žr. 3 pav.).

3 pav. Tyrimo dizainas

Identifikuojant veiksnius, kurie užtikrintų vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimą modeliuojant smurto prevenciją mokykloje derinami kokybinis tyrimo metodas interviu su vaiko teisių apsaugos specialistais ir apklausa raštu su pedagogais. Tyrimo rezultatai leis parengti smurto prevencijos mokykloje modelį vaiko teisių ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste.

Kiekybinė tyrimo metodologija remiasi pozityvistine filosofine kryptimi. Pozityvistinė socialinės tikrovės tyrinėjimo paradigma remiasi prancūzų filosofo Augusto Comte'o filosofinėmis idėjomis. Anot jo, stebėjimas ir protas yra geriausia priemonė suprasti žmogaus elgesį; tikrosios žinios yra pagrįstos pojūčių patirtimi ir gali būti gautos stebint bei eksperimentuojant. Ontologiniu lygmeniu pozityvistai daro prielaidą, kad tikrovė yra objektyviai duota ir išmatuojama naudojant savybes, kurios nepriklauso nuo tyrinėtojo ir instrumentų; kitaip tariant, žinios yra objektyvios ir kiekybiškai įvertinamos. Pozityvistiniai mąstytojai taiko mokslinius metodus ir sistemina žinių generavimo procesą kiekybinio įvertinimo pagalba, kad padidintų parametrų ir jų santykio aprašymo tikslumą. Pozityvizmas yra susijęs su tiesos atskleidimu ir jos pateikimu empirinėmis priemonėmis (Henning, Van Rensburg ir Smit, 2004). Anot Walsham (1995), pozityvistinė pozicija teigia, kad mokslinės žinios susideda iš faktų, o jos ontologija tikrovę laiko nepriklausoma nuo socialinės konstrukcijos. Jei tiriamasis tyrimas susideda iš stabilios ir nekintančios tikrovės, tyrėjas gali pasirinkti „objektyvistinę“ perspektyvą: realistinę ontologiją – tikėjamą objektyviu, realiu pasauliu – ir atskirtą epistemologinę poziciją, pagrįstą įsitikinimu, kad žmonių suvokimas ir teiginiai yra arba teisinga ar klaidinga, teisinga ar neteisinga, įsitikinimas, pagrįstas žiniomis kaip tvirtomis, tikromis ir įgyjamomis; jie gali naudoti metodiką, kuri remiasi tikrovės kontrole ir manipuliavimu. Kaip teigia Kardelis (2017) kiekybinis tyrimas tai – griežtos struktūros informacijos rinkimo instrumentas, kuriam būdinga kontrolė ir objektyvumas. Kiekybinis tyrimas orientuotas į gautų duomenų kiekį. Kiekybiniame tyrime visi respondentai atsako į tuos pačius klausimus, todėl gautus duomenis lengva grupuoti ir lyginti. Atliktame tyrime pasirinkta kiekybinis tyrimas, nes norima išsiaiškinti, ištirti smurto prevencijos mokykloje užtikrinimą pedagogų požiūriu apklausiant didesnę dalį Panevėžio miesto savivaldybės pedagogų. Kiekybiniam tyrimui atlikti naudojama apklausa raštu.

Pagal Gaižauskaitę ir Valavičienę (2016), kokybiniai tyrimai apima dalyvių klausimą apie jų patirtį apie dalykus, kurie vyksta jų gyvenime. Kokybinis tyrimas yra susijęs su pačių dalyvių patirtimi apie gyvenimo įvyki, o jo tikslas yra interpretuoti tai, ką dalyviai pasakė, kad paaiškintų, kodėl jie tai pasakė. Kokybiniam tyrimui atlikti pasirinktas pusiau struktūruotas interviu. Kokybinė tyrimo metodologija grindžiama konstruktyvistine filosofine kryptimi. Konstruktyvistinė perspektyva, daugumos kokybinių tyrimų teorinė sistema, mato pasaulį kaip žmonių sukonstruotą, interpretuotą ir patiriamą sąveikaudami tarpusavyje ir su platesnėmis socialinėmis sistemomis (Maxwell, 2006). Pagal šią paradigmą tyrimo pobūdis yra interpretacinis, o tyrimo tikslas yra suprasti konkretų reiškinių, o ne apibendrinti populiaciją (Farzanfar, 2005). Pasak Ulin, Robinson ir Tolley

(2004), kokybinio tyrimo metodika dažnai remiasi asmeniniu kontaktu tam tikrą laikotarpį tarp tyrėjo ir tiriamos grupės. Užmezgus partnerystę su tyrimo dalyviais, galima giliau suprasti tiriamą kontekstą, papildant duomenis turtingesniu ir gilesniu. Taigi kokybinės metodikos yra indukcinės, tai yra, orientuotos į atradimą ir procesą, turi didelį pagrįstumą, mažiau rūpinasi apibendrinimu ir labiau rūpinasi gilesniu tyrimo problemos supratimu jos unikaliame kontekste (Ulin, Robinson ir Tolley, 2004). Kadangi tyrimu siekiama atskleisti smurto prevencijos mokykloje didinimo galimybes bendradarbiaujant su vaiko teisių apsaugos specialistais, kokybinis tyrimas pasirinktas apklausti vaiko teisių apsaugos specialistus, kurie tiesiogiai susiduria ir turi patirties pasidalinti apie smurto mažinimo galimybes. Pusiau struktūruotas interviu yra kokybinis tyrimo metodas, jungiantis iš anksto nustatytą atvirų klausimų rinkinį (klausimus, kurie skatina diskusiją) su galimybe pašnekovui toliau tyrinėti tam tikras temas ar atsakymus. (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016).

Duomenų rinkimo metodai: pedagogų internetinė apklausa raštu atliekama siekiant iširti smurto prevencijos mokykloje užtikrinimą pedagogų požiūriu. Pedagogų apklausoje raštu naudojamos aiškios ir pedagogams suprantamos sąvokos, darbo autorės parengta paprasta ir aiški klausimyno struktūra. Klausimyne naudojamos nominalinė ir ranginė skalės. Nominalinė skalė naudojama atskleisti respondentų demografinius duomenis, atskleisti dažnai pasitaiko smurto atvejų mokykloje, bendradarbiavimą su vaiko teisių apsaugos tarnyba. Liketro skalė naudojama vertinant smurto atvejus ir formas ir taikomas smurto prevencines priemone. Darbe naudojama ranginė Likerto skalė, apibūdinama taip: 5 – visiškai sutinku; 4 – sutinku; 3 – iš dalies sutinku; 2 – nesutinku; 1 – visiškai nesutinku. Apklausoje raštu pateikiami 14 uždarų ir 1 atviras klausimas. Atliktas kokybinis tyrimas – pusiau struktūruotas (formalizuotas) interviu, kurio pagrindu buvo renkama tyrimo dalyvių – vaiko teisių apsaugos specialistų subjektyvi patirtis apie pedagogų ir vaiko teisių specialistų bendradarbiavimą mažinant smurtą mokyklose.

Kiekybinio tyrimo metodika. Siekiant atsakyti į tyrimo probleminį klausimą - kokie veiksniai užtikrintų vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimą modeliuojant smurto prevenciją mokykloje, buvo atliktas kiekybinis tyrimas. Klausimyno preambulėje pateiktas kreipinys į respondentą, kuriame paaiškinta, kas ir koku tikslu vykdo apklausą raštu, pateikiami tyrėjo kontaktiniai duomenys bei yra garantuojamas tiriamojo anonimiškumas. Tyrimo instrumente (žr. 1 priedas) pateikta 15 klausimų, kuriais siekiama identifikuoti respondentų demografinius duomenis (1 – 3 kl.), vyraujančias smurto formas mokykloje ir jų dažnumą (4 – 6 kl.), taikomos prevencines smurto priemones mokyklose (7 – 9 kl.), bei vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimą (10 – 15 kl.).

Visi minėti klausimai buvo nagrinėti darbo teorinėje dalyje ir pagrįsti moksline literatūra. Klausimyne pedagogams yra pateikti 14 uždaro tipo klausimų bei vienas atviro tipo klausimas apie siūlymus, kokios smurto mokykloje prevencijos priemonės būtų galima taikyti bendradarbiaujant su

vaiko teisių apsaugos institucijomis. Apklausa raštu buvo paskelbta internetiniame puslapyje adresu: www.manoapklausa.lt.

Kokybinio tyrimo metodika. Siekiant atsakyti į tyrimo probleminį klausimą kokie veiksniai užtikrintų vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimą modeliuojant smurto prevenciją mokykloje buvo parinktas kokybinis tyrimas – interviu, kuris papildė, pagilina kiekybinį tyrimą informantų subjektyvia nuomone apie vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimą mažinant smurtą mokykloje, atskleidžiant vaikų teisių apsaugos specialistų požiūrį (2 priedas).

Duomenų analizė: Duomenų grafiniam vaizdavimui, diagramų sudarymui buvo naudotasi Microsoft Office Excel bei Microsoft Office Word programomis. Atliekant kokybinį tyrimą, atlikta manifestinė kokybinė turinio (KTA) analizė, naudota indukcinė prieiga (teorija kuriama iš surenkamų tyrimo duomenų), kodavimas – prasminių vienetų išskyrimas, pateiktas abstrahavimas – duomenų kategorijų grupavimas į abstraktesnius vienetus – dimensijas.

2.2. Tyrimo kontekstas ir dalyviai

Tyrimo kontekstas ir procedūros. Mokytojų apklausa raštu buvo vykdoma apklausiant Panevėžio miesto savivaldybės mokytojus, dirbančiu Panevėžio miesto mokyklose. Apklausa buvo paskelbta internete <https://www.manoapklausa.lt/apklausa/1648565597/>, o jos nuoroda išplatinta mokytojams elektroniniu paštu arba įdėjus nuorodą į Panevėžio miesto mokytojų grupę esančią Facebook socialiniame tinkle. Mokytojai apklausos pradžioje buvo supažindinti su tyrimo tikslu. Taip pat paaiškinta klausimyno pildymo instrukcija ir, svarbiausia – garantuotas mokinio anonimiškumas pildant apklausą. Atliekant apklausą raštu buvo laikytasi socialinių tyrimų etikos reikalavimų ir principų: geranoriškumo, teisingumo, teisės gauti tikslią informaciją ir pagarbaus požiūrio mokytojų atžvilgiu.

Kaip Gaižauskaitė ir Valavičienė (2016), Kardelis (2017), atliekant tyrimą, jo autorius turi apgalvoti ne tik konkrečius tyrimo etikos principus, bet ir tai kaip juos įgyvendins, vykdydamas tyrimo procesą ir visus jo žingsnius.

Geranoriškumo principas. Jis siejamas su tyrėjo taikomais metodais, tyrimo instrumentų turiniu bei bendravimo su tiriamaisiais pobūdžiu. Įgyvendinant šį principą respondentams anketa buvo pateikta internetinėje erdvėje arba darbo vietoje, kurioje asmuo jautėsi saugiai ir patogiai. Taip pat anketoje nebuvo pateikta įžeidžiančių ar žeminančių orumą klausimų. Anketoje pateikti klausimai ir teiginiai pateikti pagarbiu stiliumi. Užtikrinant respondentų laisvanorišką dalyvavimą tyrime, į anketos klausimus atsakė tik tie, kurie to pageidavo.

Pagarbos asmens orumui principas. Turi būti užtikrinta, kad tyrėjas nedarys įtakos tiriamiesiems, dėl jų dalyvavimo tyrime. Respondentams pateikiama informacija turi būti objektyvi,

orientuoja į tyrimo specifiką, aiški bei neperkrauta smulkmeniškėmis detalėmis. Realizuojant šį principą respondentams buvo paaiškintas tyrimo tikslas ir kur tiksliai bus naudojama gauta informacija. Taip pat respondentams paaiškinta, kad atsakymas raštu į anketos klausimus bus laikomas sutikimu dalyvauti tyrime.

Teisingumo principas. Įgyvendinamas tuomet, kai išlaikomas konfidencialumas bei anonimiškumas. Atliekant tyrimą respondentams buvo paaiškinta, kodėl būtent jie pasirinkti, atliekant tyrimą. Pateiktoje anketoje nėra prašoma pateikti asmeninės informacijos, tokios kaip konkretus amžius, išsilavinimas, darbo stažas.

Teisės gauti tikslią informaciją principas. Įgyvendinamas, kai respondentai užtikrinami, kad tyrėjas informuos apie visus nerimą keliančius aspektus. Atliekant tyrimą respondentai buvo aiškiai supažindinti su tyrimo tikslu, duomenų rinkimo būdu. Paaiškinta kodėl pasirinkta konkreti respondentų grupė. Respondentai informuoti ir užtikrinti, kad jų dalyvavimas tyrime neįtakos tolimesnės jų darbinės veiklos bei nesukels jokios rizikos. Užtikrinta, kad gauta informacija nedisponuos jokie kiti, su tyrimu nesusiję, asmenys.

Kokybinio tyrimo metu buvo užtikrintas informantų anonimiškumas. Dėl interviu atlikimo su vaiko teisių apsaugos specialistais buvo susitarta iš anksto, jiems paskambinus ir gavus sutikimą, kad jie interviu užpildys raštu. Interviu buvo pateiktas internete:

<https://www.manoapklausa.lt/apklausa/1648578045/>, o jo nuoroda siunčiama sutikusiems interviu užpildyti vaiko teisių apsaugos specialistams. Tikėtina, kad tyrimo dalyviai turėjo pakankamai laiko susipažinti su kokybinio tyrimo klausimais, reflektuoti savo patirtį apie smurto prevencijos mokykloje didinimo galimybes bendradarbiaujant su mokyklomis.

Tyrimo imtis. Imties dydis yra kiekis respondentų, kuriuos tyrimo metu reikia apklausti, norint, kad apklausos rezultatai atspindėtų visų tiriamųjų (populiacijos) nuomonę su pasirinkta tikimybe bei paklaida. Tyrimo imčiai nustatyti pasirinkta atsitiktinė atranka. Atsitiktinė atranka yra atrankos forma, kai reprezentatyvi tyrimo dalyvių grupė atsitiktinai atrenkama iš didesnės grupės. Tai galima padaryti nustatant visus galimus kandidatus dalyvauti (Kardelis, 2017). Siekiant ištirti smurto prevencijos mokykloje užtikrinimą pedagogų požiūriu imčiai nustatyti pasirinkta, kad generalinė aibė yra visi Panevėžio savivaldybės mokytojai. Pagal Švietimo valdymo informacinę sistemą 2023 – 2024 metais Panevėžio miesto savivaldybėje dirba 863 mokytojai. Imties dydžio nustatymas apskaičiuojamas pagal Paniotto formulę (Mockienė ir kt., 2014):

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}} \quad (1)$$

kur:

n – reikiamas imties dydis.

Δ – tikimybinė leistina paklaida 10 proc.

N – mokytojų skaičius . 2023 – 2024 metais Panevėžio miesto savivaldybėje

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{2}} = \frac{1}{0,1^2 + \frac{1}{863}} = 89 \quad (2)$$

Pagal formulę (žr. (1)) apskaičiuotas reikiamas respondentų skaičius su 10 % paklaida, jį sudaro 89 Panevėžio miesto savivaldybėje dirbantys mokytojai, tačiau tyrimo metu buvo apklausta 77 mokytojai. Tyrimas buvo atliktas 2024 metų balandžio mėnesį.

Kokybiniu tyrimu apklausiami vaikų teisių apsaugos specialistai. Šiame tyrime atrenkant dalyvius, pasirinktas atvejų atrankos metodas, kuomet atranka atliekama pagal iš anksto apibrėžtus kriterijus. Apibrėžiami tam tikri kriterijai, kuriuos turi atitikti pasirenkami atvejai (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Šiame tyrime pasirinkti tokie atrankos kriterijai:

- tyrimo dalyviai dirbantys asmenys vaiko teisių apsaugoje, kurie yra atsakingi už t mokyklos veiklas.
- tyrimo dalyvių darbo stažas vaiko teisių apsaugoje daugiau nei 3 metai.

Vadovaujantis atrankos kriterijais, numatyta apklausti 4 vaiko teisių apsaugos specialistus. Analizuojant tyrimo rezultatus tyrime dalyvavę neformaliojo ugdymo pedagogai užkoduoti kaip tyrimo dalyviai: D1, D2, D3 ir D4.

Kiekybiniu tyrimu buvo užtikrintas tyrimo patikimumas, reprezentatyvumas, įvertinus, kad apklausoje dalyvavo beveik 9 proc. visos generalinės aibės, tai yra Panevėžio miesto savivaldybės mokyklose dirbančių pedagogų. Kardelis (2016, p. 188) teigia, kad tyrėjas, analizuodamas tyrimo duomenis, surinktus apklausos būdu, turi būti nešališkas ir siekti kuo didesnio kiekybinių duomenų objektyvumo. Anot Kardelio (ten pat, p. 188), tyrėjo šališkumą gali lemti ir tyrėjo asmeninė nuomonė, jo subjektyvus požiūris į tiriamą reiškinį, norimo rezultato gavimas. Pabrėžiame, kad tyrimo metu buvo užtikrintas tyrimo duomenų objektyvumas, kadangi tyrėjas nedarė įtakos nei pačiai tyrimo procedūrai, nei tyrimo rezultatui.

Kokybinis tyrimas. Remiantis Rupšiene (2007), kokybiniuose tyrimuose validumo sampratos akcentai susiję su natūralistinio tyrimo principais: natūrali aplinka, kaip pagrindinis duomenų šaltinis, tyrimo visapusiškumas, kontekstualumas ir detalus aprašymas. Anot Rupšienės (2007), tyrimo procesas yra ne mažiau svarbus negu tyrimo rezultatai, kadangi duomenys yra pateikiami vartojant informantų, o ne tyrėjų terminus. Pabrėžiame, kad tyrimo metu kokybiniai duomenys buvo nagrinėjami induktyviai, netaikant iš anksto numatytų kategorijų bei tyrėjo subjektyvios nuomonės apie smurto prevencijos mokykloje didinimo galimybes bendradarbiaujant vaiko teisių specialistams ir mokykloms. Išvalgos, pastebėjimai bei pateiktos smurto prevencijos mokykloje didinimo

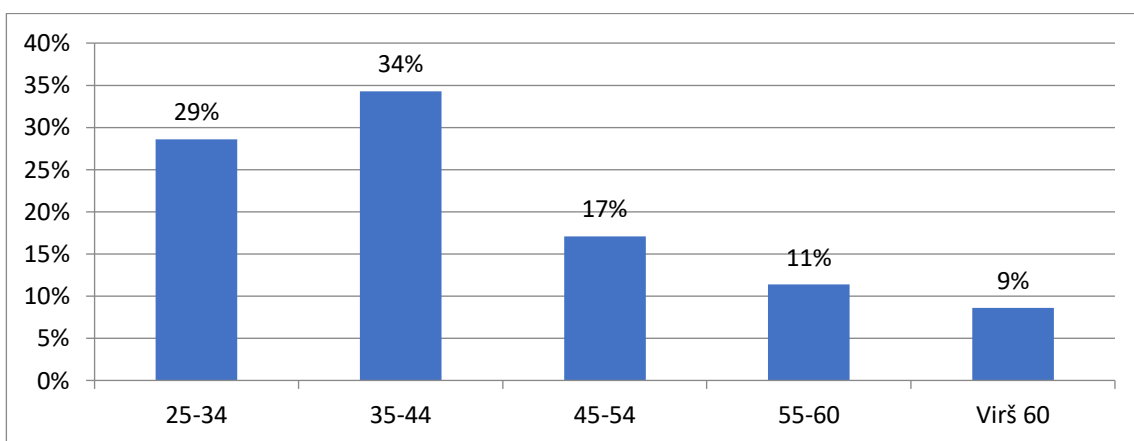
galimybes buvo vertinamos iš tyrimo dalyvių subjektyvios nuomonės bei pozicijos. Akcentuojame, kad kokybinio tyrimo metu buvo užtikrintas tyrimo dalyvių kokybinių duomenų validumas bei patikimumas

3. SMURTO PREVENCIJOS MODELIAVIMO VAIKO TEISIŲ APSAUGOS IR MOKYKLOS BENDRADARBIAVIMO KONTEKSTE TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

3.1. Tyrimo rezultatai ir jų analizė

3.1.1. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo raiškos bendrojo ugdymo mokykloje kiekybinio tyrimo rezultatai

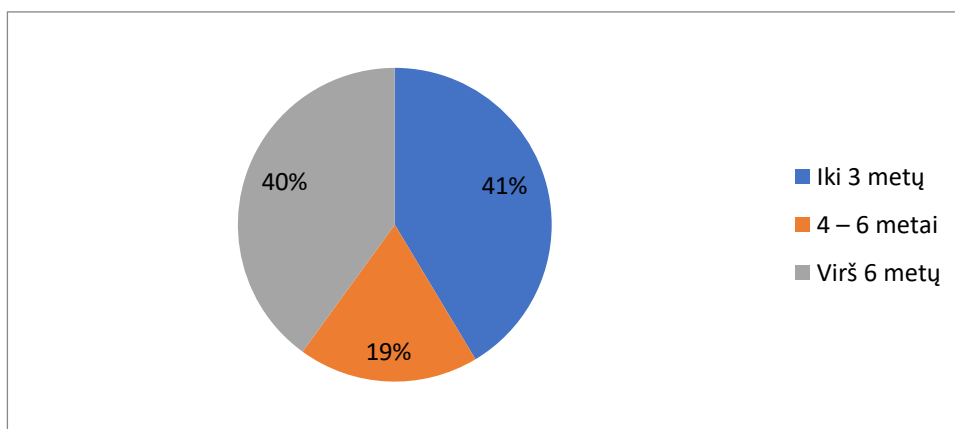
Respondentų atsakymai pradedami analizuoti nuo apklaustųjų demografinių duomenų. Mokytojų apklausoje buvo prašoma raštu pateikti demografinius duomenis apie save – amžių, darbo stažą, išsilavinimą. Respondentų amžius matyti 4 paveiksle.

4 pav. Respondentų amžius (N=71, %)

Kaip matyti 4 pav., didžiausią visų apklausoje dalyvavusiųjų mokytojų dalį sudaro respondentai nuo 35 iki 44 metų (34 proc.). Trečdalį apklaustųjų sudaro 25-34 metų mokytojai. Mažiau nei penktadalis (17 proc.) respondentų yra 45-54 metų. Mažesnę tyrimo dalyvių dalis apklausoje dalyvavusių respondentų yra 55-60 metų, (11 proc.) arba virš 60 metų.

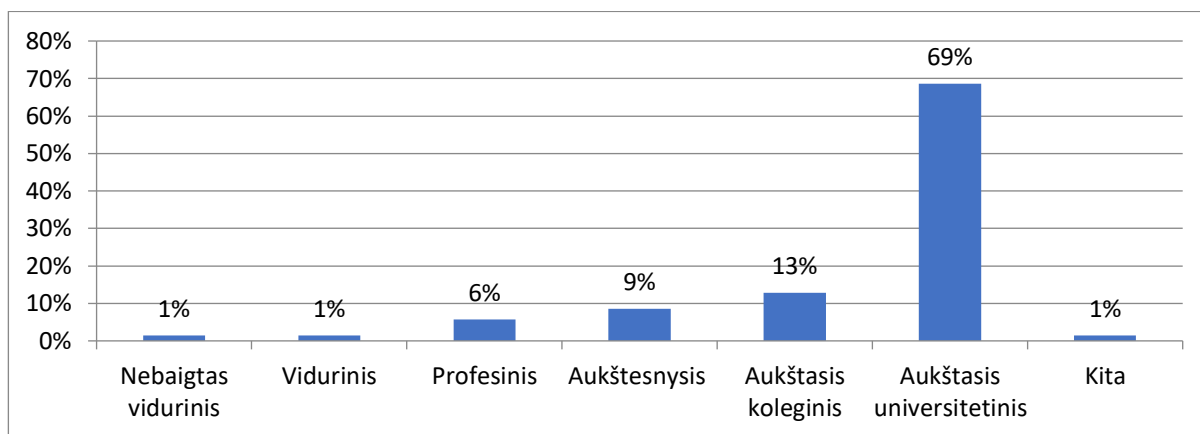
5 paveiksle pateikiama respondentų pasiskirstymas pagal darbo stažą mokykloje.

5 pav. Respondentų darbo stažas dirbant mokykloje (N=71, %)

Atliktas tyrimas atskleidžia, kad 41 proc. respondentų mokykloje dirba iki 3 metų, o 40 proc. apklaustųjų dirba virš 6 metų. Mažesnę tyrimo dalyvių dali nurodė, kad jų darbo stažas mokykloje yra 4-6 metai (19 proc.). Kadangi daugiau nei pusė apklaustų mokytojų mokykloje dirba daugiau nei 4 metus, tikėta, kad jų atsakymai atskleis realią padėtį, kaip bendradarbiauja su vaiko teisių apsaugos specialistais mažinant smurtą mokykloje.

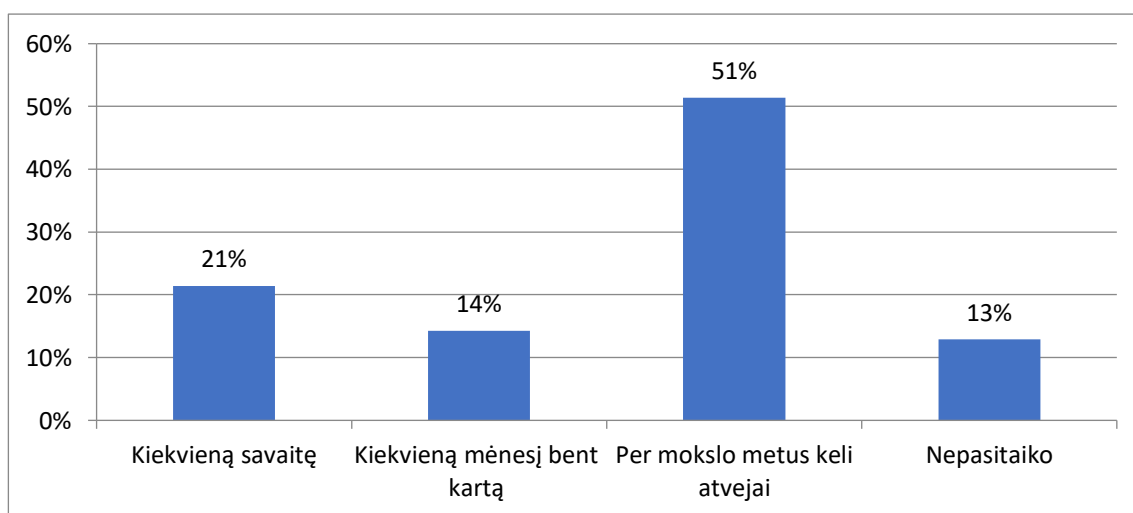
Sekančiame paveiksle pateikiamas respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (žr. 6 pav.).

6 pav. Respondentų išsilavinimas (N=71, %)

Analizuojant apklaustų išsilavinimą, galima teigti, jog didžioji jų dalis (69 proc.) turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Išsilavinę ir kompetentingi mokytojai gali tinkamai įvertinti kokie veiksniai užtikrintų vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimą modeliuojant smurto prevenciją mokykloje. Mažesnę tyrimo dalyvių dali turi aukštąjį kolegini išsilavinimą (13 proc.), aukštesnįjį (9 proc.), profesinį (6 proc.), vidurinį (1 proc.) ir nebaigtą vidurinį (1 proc.). 1 proc. pasirinko kitą variantą, kuriame nurodė, kad turi magistro laipsnį.

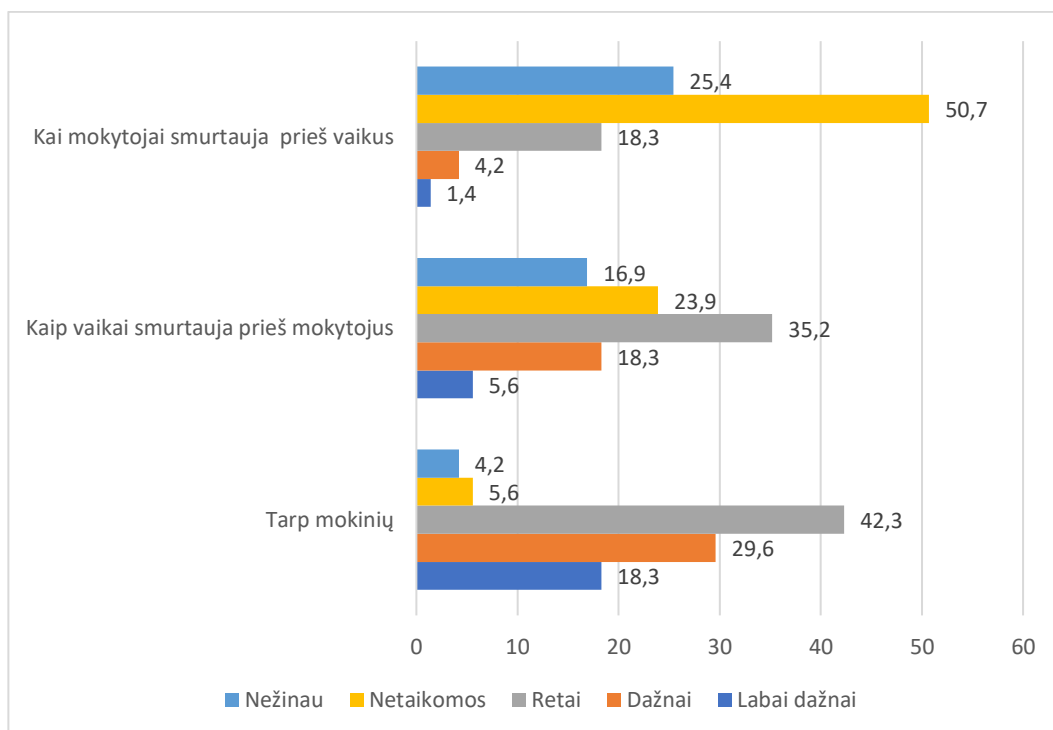
7 paveiksle pateikiama, kaip dažnai pasitaiko smurto atvejų mokykloje.

7 pav. Smurto atvejų dažnumas mokykloje (N=71, %)

Daugiau nei pusė (51 proc.) apklaustųjų nurodė, kad per mokslo metus buvo keli smurto atvejai mokykloje. Mažesnę tyrimo dalyvių nurodė kas smurto atvejų mokykloje pasitaiko kiekvieną savaitę (21 proc.), kiekvieną mėnesį bent kartą (14 proc.), Tokie respondentų atsakymai rodo, kad mokykloje pasitaiko smurto atvejų, todėl galima teigti, kad būtina užtikrinti jo prevenciją. Tik 13 proc. tyrimo dalyvių nurodė, ka nepasitaiko mokykloje smurto atvejų..

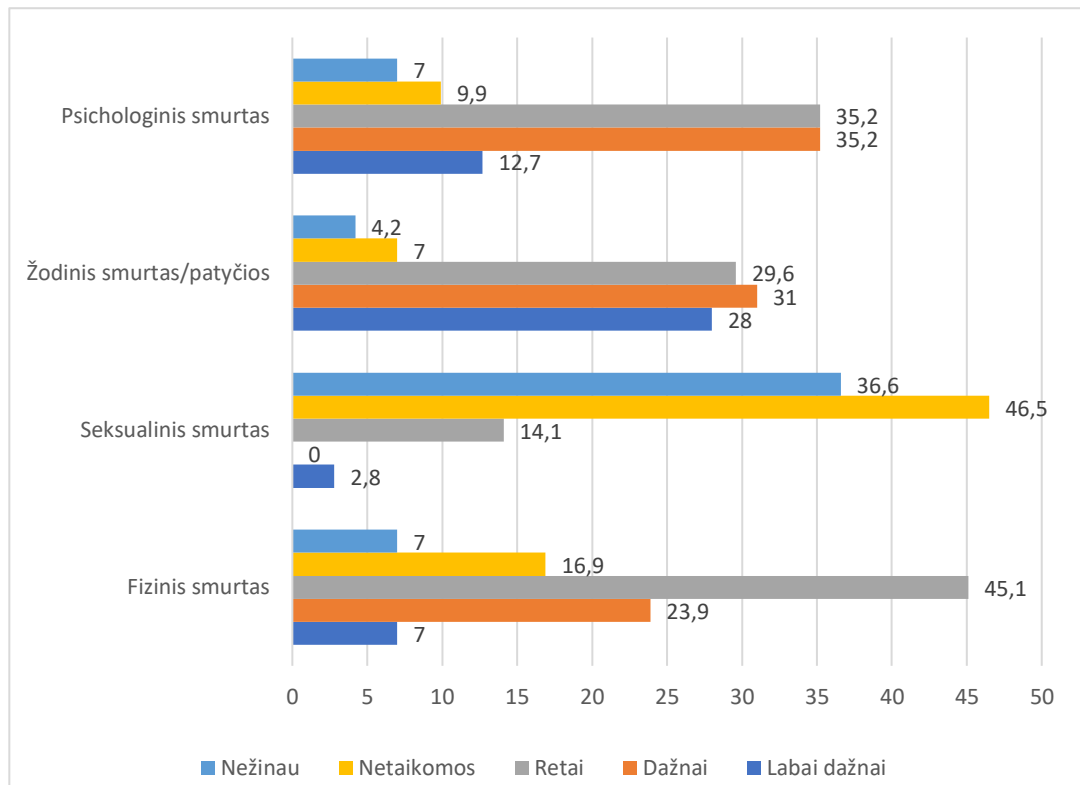
Smurtas mokykloje yra bet kokia fizinė, psichologinė ar žodinė ir (arba) seksualinė agresija tarp mokinių, mokytojų ir (arba) mokyklos darbuotojų prieš mokinį (Sibisi ir Mpofo, 2024). Todėl siekiama išsiaiškinti, kokie dažniausiai smurto atvejai pasitaiko mokykloje (žr. 8 pav).

8 pav. Dažniausiai pasitaikantys smurto atvejai mokykloje (N=71, %)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugiau nei pusė tyrimo dalyvių nurodė, kad nepasitaiko atvejų, kaip mokytojai smurtauja prieš vaikus (50,7 proc.). Didesnė dalis tyrimo dalyvių nurodė, kad tarp mokinių (43 proc.) ir kai vaikai smurtauja prieš mokytojus (35, proc.) smurto atvejų pasitaiko retai.

Miller (2023) išskiria tokias smurto formas kaip vaikų ir mokytojų viktimizaciją, fizinį ir psichologinį išnaudojimą, kibernetinę viktimizaciją, kibernetinės grėsmes ir patyčias, muštynes, patyčias, sutrikimus klasėje, fizinį ir psichologinį mokytojo ir mokinio sužalojimą, su smurtu susijusį elgesį ir veiklą, seksualinius ir kitus ribų pažeidimus bei ginklų naudojimą mokyklos aplinkoje. Tačiau mokslinėje literatūroje dažniausiai minimos smurto formos tokios kaip psichologinis smurtas, žodinis smurtas/patyčios, seksualinis smurtas ir fizinis smurtas. Kokios smurto formos dažniausiai vyrauja mokykloje, pateikiama 9 paveiksle.

9 pav. Smurto formos dažniausiai vyraujančios mokykloje (N=71, %)

Kaip matyti 9 paveiksle, mokyklose dažniausiai vyraujančios yra žodinis smurtas/patyčios (31 proc.) ir psichologinis smurtas (35,2proc.). Kiti tyrimo dalyviai taip pat nurodo, kad psichologinis vyrauja retai (35,2 proc.). Kaip nurodo beveik pusę tyrimo dalyvių smurtas mokykloje vyrauja retai (45,1 proc.). Taip pat beveik pusė apklaustų respondentų nurodė, kad seksualinis smurtas mokykloje netaikomas (46,5 proc.). Pareira ir kt.,(2020) taip patvirtina, kad seksualinį smurtą mokykloje labai sunku aptikti.

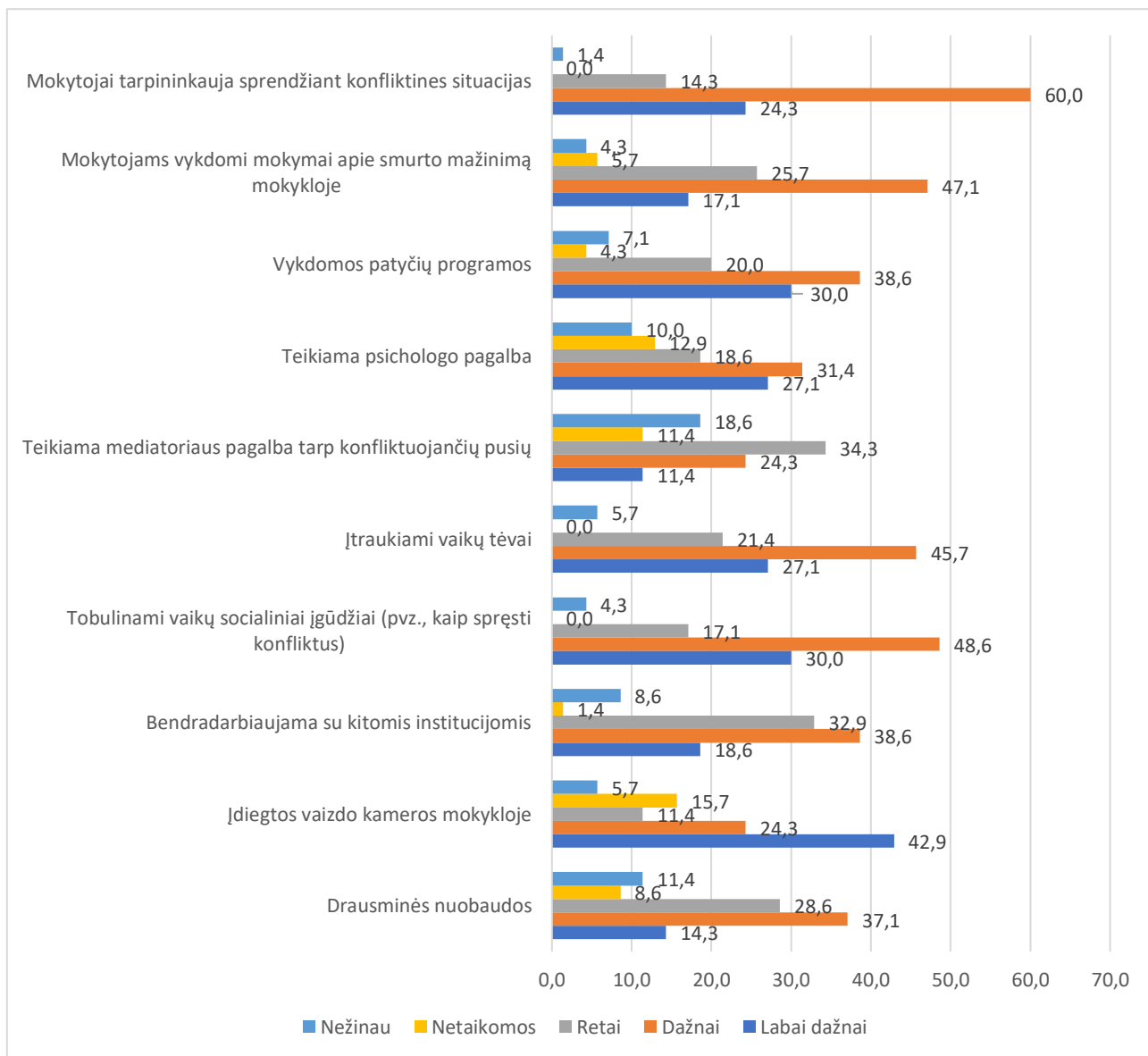
Ar respondentų, mokykloje kovojama su smurtu vykstančiu mokyklos aplinkoje, pateikiama 10 paveiksle.

10 pav. Smurto mažinimas mokykloje (N=71, %)

Daugiau nei pusė apklaustųjų nurodė, kad kovojama su smurtu vykstančiu mokyklos aplinkoje (57 proc.), o mažesnę dalis nurodė, kad kovojama tik įvykus sudėtingam atvejui (37 proc.). Tai rodo, kad taikomos priemonės mažinti smurtą mokyklose. 10 proc. respondentų pasirinko atsakymą nežinau, o 1 proc. – nesutiko, kad kovojama su smurtu vykstančiu mokyklos aplinkoje.

Remiantis Cornell ir Crowley (2021), siekiant užkirsti kelią smurtui, reikia imtis aktyvesnių veiksmų, ypatingą dėmesį skiriant smurto mažinimui mokykloje. Apskritai mokyklos turėtų daugiau dėmesio skirti daugialypėms prevencijos strategijoms, kurios kuria mokyklos klimata, kuriam būdingi aukšti akademiniai ir elgesio lūkesčiai mokiniams palaikančių santykių kontekste. Kokios prevencinės priemonės taikomos, siekiant išvengti smurto atvejų mokykloje, pateikiama 11 paveiksle.

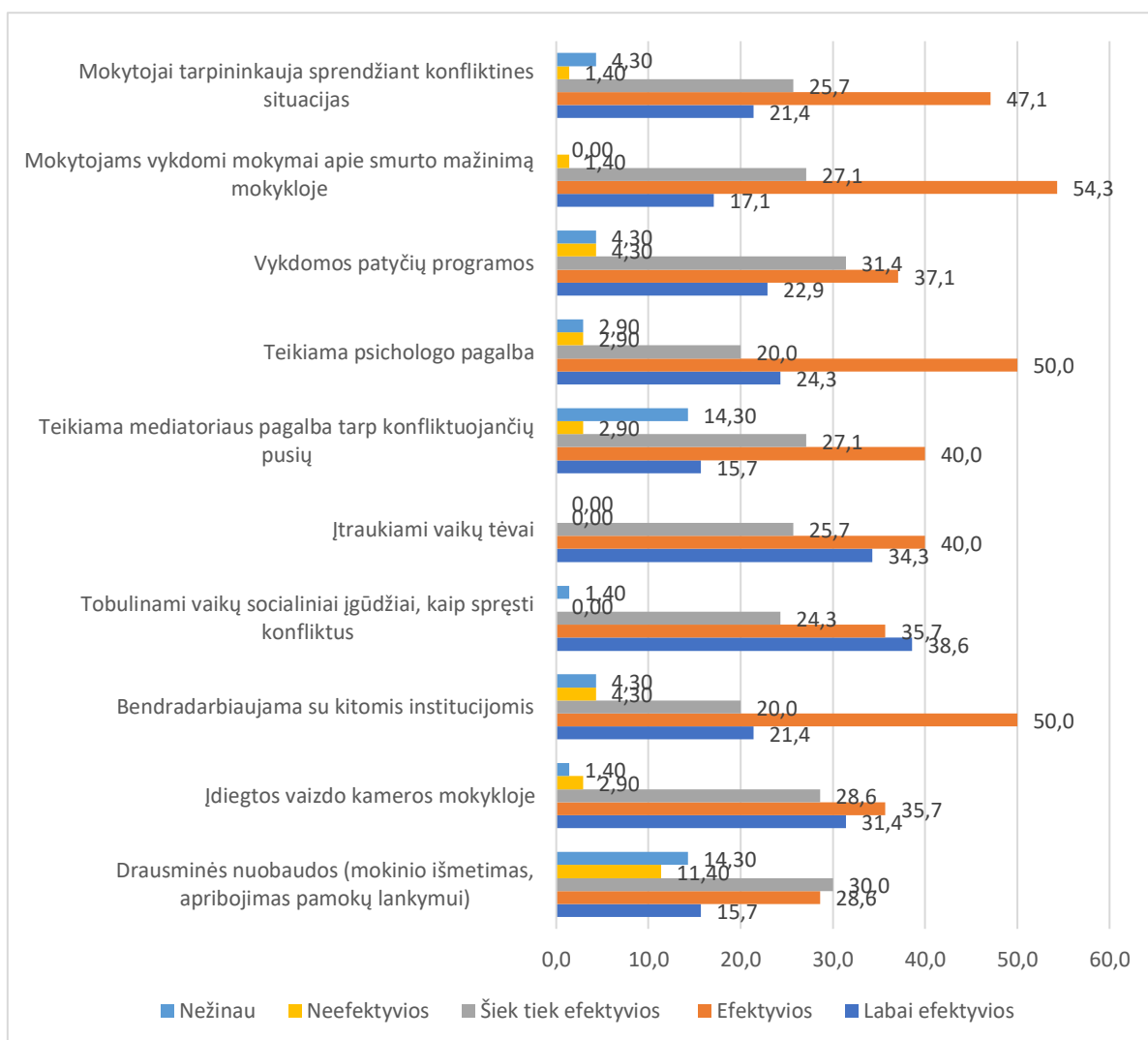

11 pav. Prevencinės priemonės taikomos, siekiant išvengti smurto atvejų mokykloje (N=71, %)]

Atlikta apklausa atskleidžia, kad beveik pusė respondentų nurodė, kad labai dažnu atveju mokyklose įdiegtos vaizdo kameros (42,9 proc.). Didesnę tyrimo dalis nurodė, kad mokyklose,

siekiant išvengti smurto atvejų, taikomos tokios prevencinės priemonės kaip mokytojų tarpininkavimas sprendžiant konfliktines situacijas (60 proc.), tobulinami vaikų socialiniai įgūdžiai (48,6 proc.), mokytojams vykdomi mokymai apie smurto mažinimą mokykloje (47,1 proc.) bei įtraukiami vaikų tėvai (45,7 proc.). Kiek mažesnė tyrimo dalyvių nurodė, kad mokyklose mažinant smurtą vykdomos patyčių programos (38,6 proc.), bendradarbiaujama su kitomis institucijomis (38,6 proc.), taikomos drausminės nuobaudos (37,1 proc.) ir teikiama psichologo pagalba (31,4). Didesnė tyrimo dalyvių dalis nurodė, kad siekiant išvengti smurto atvejų mokykloje retai teikiama mediatoriaus pagalba tarp konfliktuojančių pusių (34,3 proc.).

Kurios iš išvardytų priemonių būtų efektyviausios mažinant smurtą mokykloje pateikiama 12 paveiksle.

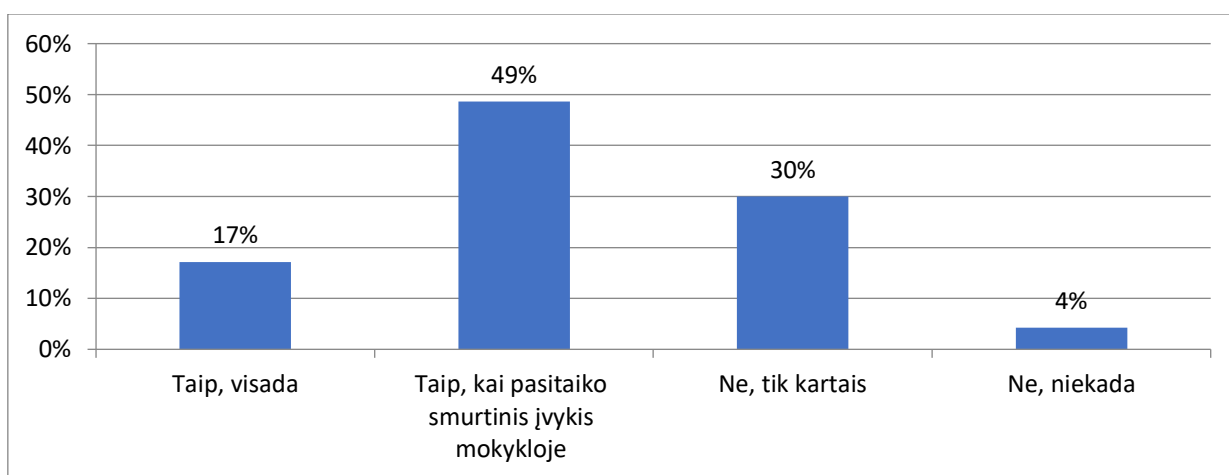

12 pav. Efektyviausios prevencinės priemonės mažinant smurtą mokykloje (N=71, %)

Didesnė dalis tyrimo dalyvių labai efektyvia priemone, mažinant smurtą mokykloje laiko vaikų socialinių įgūdžių tobulinimą (38,6 proc.). Efektyviomis priemonėmis, mažinant smurtą mokykloje mokytojai laiko mokytojams vykdomus mokymus apie smurto mažinimą mokykloje (54,3 proc.),

teikiama psichologo pagalbą (50 proc.), bendradarbiavimas su kitomis institucijomis (50 proc.), mokytojų tarpininkavimą sprendžiant konfliktines situacijas (47,1 proc.), teikiama mediatoriaus pagalbą tarp konfliktuojančių pusių (40 proc.), vaikų tėvų įtraukimą (40 proc.), vykdomas patyčių programos (37,1 proc.) ir įdiegtas vaizdo kameras mokykloje (35,7 proc.). Drausmines nuobaudos apklausti mokytojai laiko šiek tiek efektyvia priemone, mažinant smurtą mokykloje (30 proc.).

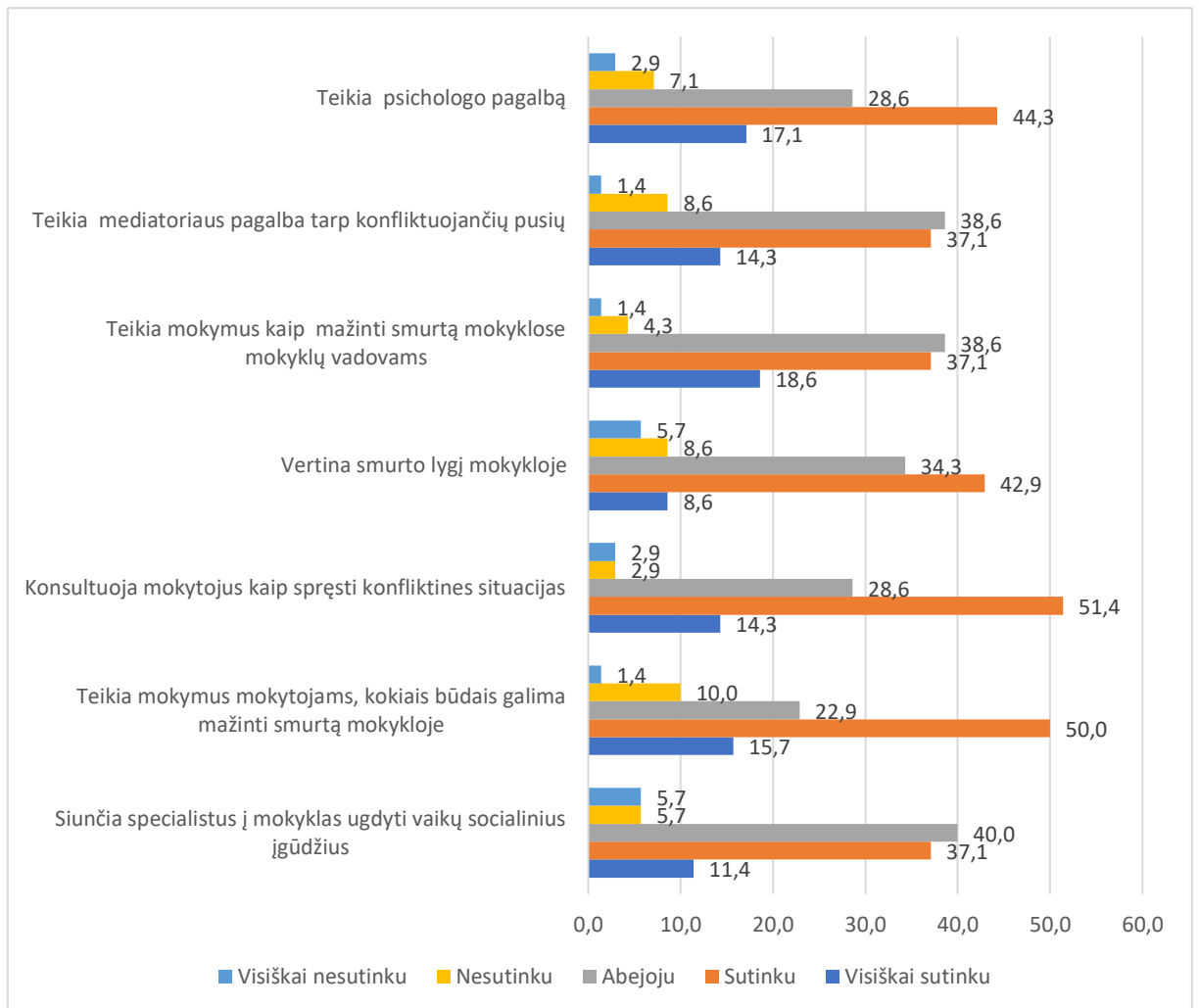
Siekiant iširti, kokie veiksniai užtikrintų vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimą modeliuojant smurto prevenciją mokykloje, mokytojai buvo klausiami, ar jų mokykla sprendama, užtikrindama smurto prevenciją mokykloje bendradarbiauja su vaiko teisių apsaugos institucijomis (žr. 13 paveikslas).

13 pav. pav. Mokyklų bendradarbiavimas su vaiko teisių apsaugos institucijomis, užtikrinant smurto prevenciją (N=71, %)

Tyrimo rezultatai atskleidė, mokyklos su vaiko teisių apsaugos institucijomis, užtikrinant smurto prevenciją bendradarbiauja: beveik pusė tyrimo dalyvių nurodė, kad taip, bet kai pasitaiko smurtinis įvykis mokykloje (49 proc.), o šiek tiek mažiau nei penktadalis, kad visada (17 proc.). Mažesnę tyrimo dalyvių nurodė, kad bendradarbiauja tik kartais (30 proc.) arba niekada (4 proc.).

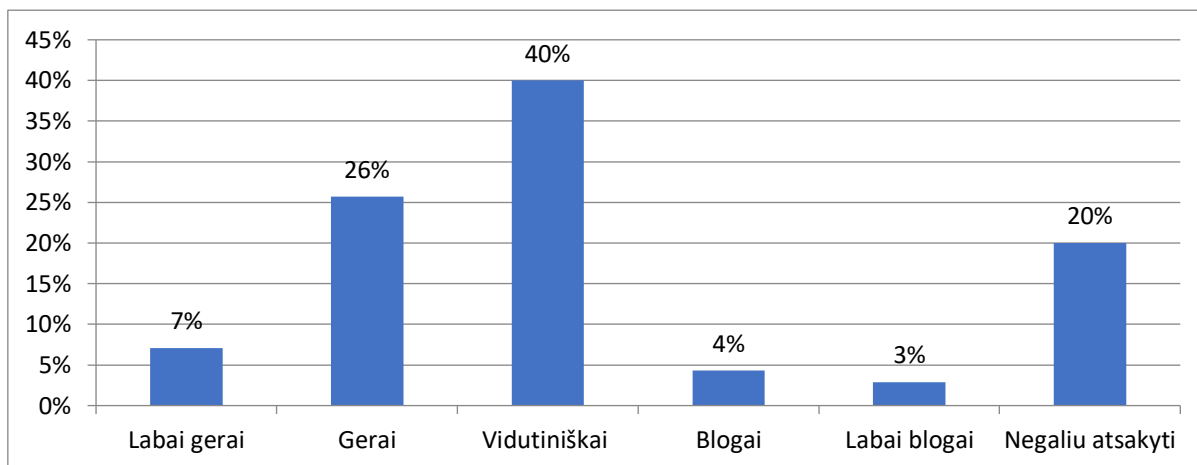
Suinteresuotųjų šalių partnerystė yra esminė prevencinė priemonė, nes nė viena institucija neturi išteklių, kad visiškai panaikintų smurtą mokykloje (Mnisi, 2021), todėl svarbu įtraukti tokias institucijas kaip vaiko teisių apsauga. Kokį vaidmenį atlieka vaikų teisių apsaugos institucijos, didinant prevencija mokyklose, pateikiama 14 paveiksle.

14 pav. Vaikų teisių apsaugos institucijos, didinant smurto prevenciją mokyklose vaidmuo (N=71, %)

Tyrimo duomenys rodo, kad dauguma respondentų sutinka, kad vaikų teisių apsaugos institucijos, didinant smurto prevenciją mokyklose konsultuoja mokytojus, kaip spręsti konfliktines situacijas (51,4 proc.), teikia mokymus mokytojams, kokiais būdais galima mažinti smurtą mokykloje (50 proc.), teikia psichologo pagalbą (44,3 proc.) ir vertina smurto lygį mokykloje (42,9 proc.). Tačiau didesnę tyrimo dalyvių dalis abejoja, ar vaikų teisių apsaugos institucijos, didinant smurto prevenciją mokyklose siunčia specialistus į mokyklas ugdyti vaikų socialinius įgūdžius (40 proc.), teikia mediatoriaus pagalbą tarp konfliktuojančių pusių (38,6 proc.) ir teikia mokymus kaip mažinti smurtą mokyklose mokyklų vadovams (38,6 proc.)

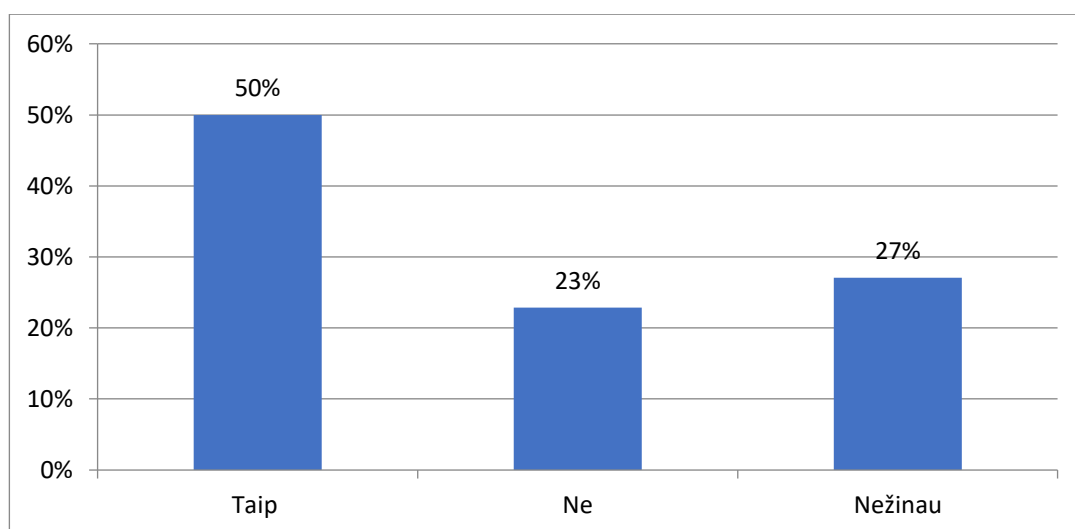
Kaip tyrimo dalyviai vertina vaiko teisių apsaugos institucijų darbuotojų darbą, teikiant pagalbą mokytojams smurto mažinimui mokykloje, pateikiama 15 paveiksle.

15 pav. Vaiko teisių apsaugos institucijų darbuotojų darbo vertinimas, teikiant pagalbą mokytojams smurto mažinimui mokykloje (N=71, %)

Kaip matyti 15 paveiksle, didesnę tyrimo dalyvių dalis vaiko teisių apsaugos institucijų darbuotojų darbą, teikiant pagalbą mokytojams smurto mažinimui mokykloje vertina vidutiniškai (40 proc.). Tai rodo, kad reikia stiprinti vaiko teisių apsaugos institucijų ir mokyklų bendradarbiavimą mažinant smurtą mokykloje. Mažesnę tyrimo dalyvių dalis vaiko teisių apsaugos institucijų darbuotojų darbą, teikiant pagalbą mokytojams smurto mažinimui vertina gerai (26 proc.) arba pasirinko atsakymą negaliu atsakyti (20 proc.). Labai maža tyrimo dalyvių vaiko teisių apsaugos institucijų darbuotojų darbą vertina labai gerai (7 proc.), blogai (4 proc.) arba labai blogai (3 proc.). Daroma išvada, kad mokytojai negauna pilnai pagalbos iš vaikų teisių institucijų darbuotojų.

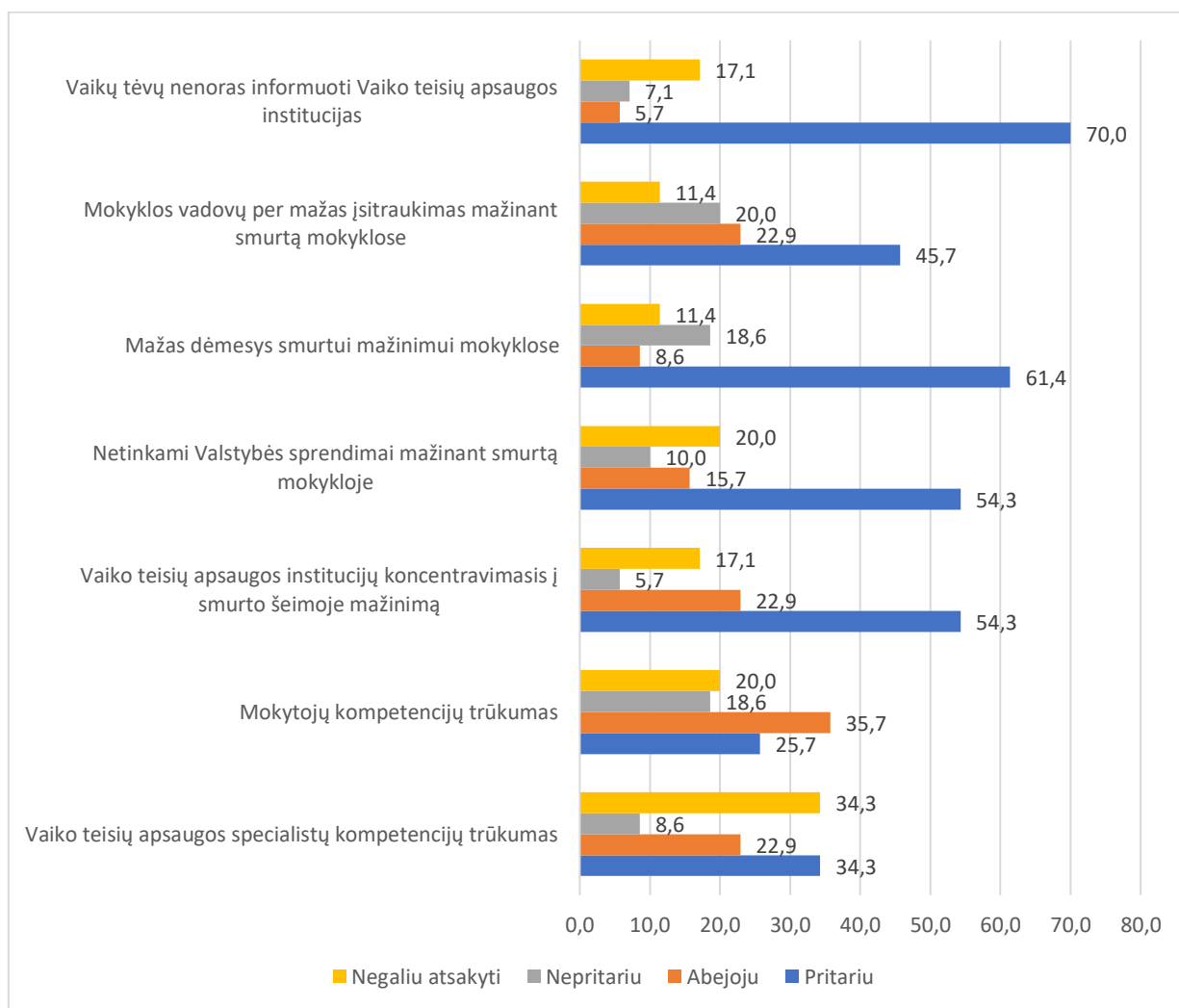
Sekančiame paveiksle atskleidžiama, ar mokyklose reikalinga didinti bendradarbiavimą su vaiko teisių apsaugos institucijomis užtikrinant smurto prevenciją (žr. 16 paveikslas).

16 pav. Bendradarbiavimo didinimo poreikis su vaiko teisių apsaugos institucijomis, užtikrinant smurto prevenciją mokykloje (N=71, %)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad 50 proc. mokytojų pasisako, kad mokykloje reikia didinti bendradarbiavimą, užtikrinant smurto prevenciją mokykloje su vaiko teisių apsaugos institucijomis. 27 proc. nežino ar reikia. Ir 23 proc. nurodo, kad nereikia. Galima daryti išvada, kad daugumą tikrai nori, kad būtų užtikrinamas bendradarbiavimas su vaiko teisių apsaugos institucijomis, užtikrinant smurto prevenciją mokykloje,

Kokios problemos pasitaiko bendradarbiaujant su vaiko teisių institucijomis, siekiant sumažinti smurtą mokykloje, pateikta 17 paveiksle.

17 pav. Pasitaikančios problemos bendradarbiaujant su vaiko teisių institucijomis, siekiant sumažinti smurtą mokykloje (N=71, %)

Daugiau nei pusė apklaustų mokytojų nurodo, kad bendradarbiaujant su vaiko teisių institucijomis, siekiant sumažinti smurtą mokykloje, pasitaiko problemų dėl vaikų tėvų nenoro informuoti vaiko teisių apsaugos institucijas (70 proc.), skiriamas per mažas dėmesys smurtui mokykloje (61,4 proc.), netinkami valstybės sprendimai mažinant smurtą mokykloje (54,3 proc.) ir vaiko teisių apsaugos institucijų koncentravimasis į smurto šeimoje mažinimą (54,3 proc.). Mažesnę tyrimo dalis pritaria, kad su vaiko teisių institucijomis bendradarbiauti trukdo mokyklos vadovų per

mažas įsitraukimas mažinant smurtą mokykloje (45,7 proc.) ir vaiko teisių apsaugos specialistų kompetencijų trūkumas (34,3 proc.). Tyrimo dalyviai abejoja, kad bendradarbiaujant su vaiko teisių institucijomis, siekiant sumažinti smurtą mokykloje trukdo mokytojų kompetencijų trūkumas (35,7 proc.).

Paskutiniu metu klausimu mokytojai buvo prašomi pateikti siūlomus, kokias smurto mokykloje prevencijos priemonės būtų galima taikyti bendradarbiaujant su vaiko teisių apsaugos institucijomis. Tarp mokytojų atsakymų pasitaikė tokie atsakymai, kaip reguliarūs mokymai ir konsultacijos mokytojams, bendradarbiavimas su mokykla, kartu įtraukiant tėvus, daugiau iniciatyvos iš vaiko teisių apsaugos tarnybos, didesnis dėmesys vaikų socialinių įgūdžių tobulinimui, jiems vedant mokymus apie smurtą ir patyčias, po smurtinio išpuolio ar pasikartojančio tendencingo psichologinio smurto arba patyčių, lengvesnis mokinių ugdymosi aplinkos pakeitimas tai yra skiriamas trumpalaikis nuotolinis mokymas(si), kad vaikų teisių specialistas dalį etato dirbtų mokykloje.

Apibendrinant kiekybinio tyrimo rezultatus galima teigti, kad mokykloje smurto atvejai pasitaiko kelis kartus per metus, o dažniausiai pasitaiko smurtas tarp mokinių ar kai vaikai smurtauja prieš mokytojus. Dažniausiai pasitaikančios smurto formos žodinis smurtas/patyčios arba psichologinis smurtas. Mokyklose su smurtu yra kovojama, o tam naudojamos priemonės tokios kaip įdiegtos vaizdo kameros, taikomos tokios prevencinės priemonės kaip mokytojų tarpininkavimas sprendžiant konfliktines situacijas, tobulinami vaikų socialiniai įgūdžiai, mokytojams vykdomi mokymai apie smurto mažinimą mokykloje bei įtraukiami vaikų tėvai. Efektyviausia priemone mažinti smurtą mokykloje mokytojai laiko vaikų socialinių įgūdžių ugdymą. Tyrimo rezultatai atskleidė, mokyklos su vaiko teisių apsaugos institucijomis, užtikrinant smurto prevenciją bendradarbiauja: beveik pusė tyrimo dalyvių nurodė, kad taip, bet kai pasitaiko smurtinis įvykis mokykloje, todėl galima daryti išvadą, kad mažas dėmesys skiriamas smurto užkirtimui. Tyrimo duomenys rodo, kad vaikų teisių apsaugos institucijos, didinant smurto prevenciją mokyklose konsultuoja mokytojus, kaip spręsti konfliktines situacijas, teikia mokymus mokytojams, kokiais būdais galima mažinti smurtą mokykloje, teikia psichologo pagalbą ir vertina smurto lygį mokykloje. Mokytojai vaiko teisių apsaugos institucijų darbuotojų darbą, teikiant pagalbą mokytojams smurto mažinimui mokykloje vertina vidutiniškai. Tai rodo, kad reikia stiprinti vaiko teisių apsaugos institucijų ir mokyklų bendradarbiavimą mažinant smurtą mokykloje. Daugiau nei pusė apklaustų mokytojų nurodo, kad bendradarbiaujant su vaiko teisių institucijomis, siekiant sumažinti smurtą mokykloje, pasitaiko problemų dėl vaikų tėvų nenoro informuoti vaiko teisių apsaugos institucijas, skiriamo per mažo dėmesio smurtui mokykloje, netinkamų valstybės sprendimų mažinant smurtą mokykloje ir vaiko teisių apsaugos institucijų koncentravimosi į smurtą šeimoje. Mokytojai siūlo tokias smurto prevencines priemones kaip reguliarūs mokymai ir konsultacijos mokytojams, bendradarbiavimas su mokykla, kartu įtraukiant tėvus, daugiau iniciatyvos iš vaiko teisių apsaugos

tarnybos, didesnis dėmesys vaikų socialinių įgūdžių tobulinimui, jiems vedant mokymus apie smurtą ir patyčias.

3.1.2. Vaiko teisių apsaugos darbuotojų kokybinio tyrimo rezultatai

Siekiant atskleisti smurto prevencijos mokykloje didinimo galimybes bendradarbiaujant su vaiko teisių apsaugos specialistais tampa svarbu išsiaiškinti ir vaiko teisių apsaugos specialistų nuomonę. Kokie klausimai buvo pateikiami vaiko teisių apsaugos specialistams pateikiama 2 priede. Analizuojant tyrimo rezultatus tyrime dalyvavę neformaliojo ugdymo pedagogai užkoduoti kaip tyrimo dalyviai: D1, D2, D3 ir D4. Tyrimo duomenims apdoroti atlikta manifestinė kokybinė turinio (KTA) analizė. Anot Žydžiūnaitės, Sabaliausko (2017), kokybinė turinio analizė leidžia tyrėjui sutraukti didelės apimties informaciją, pagal turinį ir prasmę jungti tyrimo duomenis į subkategorijas ir kategorijas. Minėti tyrėjai teigia, kad tyrėjas analizuoja interviu tekstus, siekdamas atskleisti žmonių suvokimo, elgesio, strategijų, sąveikų įvairovę.

Pirmaisiais klausimais buvo siekiama išsiaiškinti apie tai su kokomis smurto mokykloje problemomis susiduria vaikų teisių specialistai (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. **Smurto mokykloje problemos, su kuriomis susiduria vaikų teisių specialistai** (N=4)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Sprendžiamos smurto problemos mokykloje	Smurtas namuose	„Norėčiau išvardinti, bet kai geriau pagalvoju, tos problemos nėra mokyklinės. Dažniausiai tai problema atėjusi iš namų“ (D1), „Dažniausiai sprendžiamos problemos susiję su smurto šeimoje problemos, ypatingų atvejų kai smurtaujama mokykloje pasitaiko rečiau“ (D3).
	Patyčios	„Tačiau labiau mokyklai būdinga būtų patyčios“ (D1). „smurto patyčių“ (D2); „Didžiausios smurto problemos mokyklose yra tai, kai vaikai tyčiojasi vieni iš kitų, kas kenkia vaikų emocijoms“ (D4).
	Grasinimai mokytojams	„mokinių grasinimas mokytojams.“ (D1)

Kokybinė turinio analizė atskleidžia, kad vaikų teisių specialistams tenka susidurti su smurto mokykloje problemomis dėl vaikų patyčių ir mokinių grasinimų mokytojams. Kai kurie apklausti vaikų teisių apsaugos specialistai nurodė, kad jie dažniausiai susiduria su smurto namuose problemomis, kai smurtaujama šeimoje.

Išsiaiškinus su kokomis smurto mokykloje problemomis susiduria vaikų teisių specialistai tampa tikslinga išsiaiškinti, ar jiems tenka spręsti šias problemas (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. **Smurto mokykloje problemų sprendimas** (N=4)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vaikų teisių problemų sprendimas..	Vaikų teisių institucijų vaidmuo	„Taip, tikrai pasitaiko tokių atvejų. Norėčiau sakyti, kad retai, bet... Dažnai vaikai paauglystėje pradeda grasinti mokytojams, juos net stumdyti. Žinoma smurtauja ir vaikai tarpusavyje“ (D1), „Taip. Kreipiasi ir tėvai, kad mokytojai smurtauja prieš jų vaikus. Būna, kad tėvai kreipiasi dėl kito vaiko smurto. Pasitaiko ir smurto prieš mokytojus atvejų. Tai nėra labai dažni atvejai, bet jie nutinka. Neretai jeigu kreipiasi tėvai, problema net nebuvo gvildenta mokykloje ir mokyklos administracijai tai naujiena.“ (D2) „Pas mus tėvai ar mokyklos kreipiasi tik ypatingais atvejais, <“ (D3). „Retai, bet pasitaiko tokių atvejų, bet tik kai pati mokykla nežino kaip spręsti situaciją“ (D4)
	Mokyklos vaidmuo	„Atliekant tyrimus pastebime rezultatus, kad tai vyksta gana plačiai, bet mokyklos stengiasi pačios spręsti tikriausiai vidaus problemas ir į mus kreipiasi ekstra atvejais.“ (D1). „< dažniausiai problemas išsprendžia pačios“ (D3).

Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikų teisių specialistams tenka spręsti problemas susijusias su smurtu mokykloje, tačiau tokių atvejų pasitaiko retai, nes tėvai ar mokyklos kreipiasi ypatingomis situacijomis. Vaiko teisių specialistų atsakymai rodo, kad mokyklos stengiasi pačios spręsti tikriausiai vidaus problemas ir į vaikų teisių apsaugą kreipiasi, kai jau patys negali susitvarkyti. Analizuojant respondentų atsakymus taip pat išryškėjo, vyraujantis smurto pobūdis mokykloje, kad į vaikų teisių apsaugą kreipiamasi, kai mokytojai smurtauja prieš jų vaikus ar vaikai smurtauja tarpusavyje. Tačiau pasitaiko ir tokių atvejų, kai vaikas smurtauja prieš mokytoją.

4 lentelėje pateikiama, kaip dažnai mokyklos kreipiasi dėl smurto atvejų mokykloje ir kokios smurto formos vyrauja mokykloje.

4 lentelė. Vyraujantis smurtas mokykloje (N=4)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Smurto formos ir intensyvumas	Smurto intensyvumas	„Labai sunku apibrėžti kiekį, tai nėra dažnas kreipimasis. Kaip ir minėjau, mokyklos (ne visos) nėra linkusios dalintis patiriamomis problemomis. Kreipiasi itin sunkiais atvejais“ (D1), „Na būna visai. Būna kelios savaitės, kai pranešimų negauname, būna, kad jų padaugėja.“ (D2); „Retai pasitaiko“ (D3); „Kaip jau minėjau tokių atvejų pasitaiko retai“ (D4)
	Patyčios	„Dažniausiai tai būna patyčios,“(D1), „Smurto, bet labiausiai patyčių,“(D2); „Dažniausiai kreipiamasi, kai vaikas būna paveiktas patyčių“ (D3); „Manau patyčios“ (D4)
	Smurtas namuose	„nepriežiūra, smurtas šeimoje (pasitaiko mokykloje), turėjome ir seksualinių smurto atvejų.“(D1); po jų nepriežiūra. (D2)
	Seksualinis smurtas	„turėjome ir seksualinių smurto atvejų.“(D1)

Vaikų teisių specialistų interviu atskleidžia, kad dėl smurto atvejų mokykloje kreipiamasi retai, todėl jiems sunku nustatyti, kaip dažnai vyrauja smurtas mokykloje. Pasak informantų, smurto forma labiausiai vyraujanti mokykloje yra patyčios. Tačiau yra pasitaikę atvejų, kai buvo taikomas seksualinis smurtas.

Kaip vyksta bendradarbiavimas su mokyklomis ir vaiko teisių apsaugos institucijomis, mažinant smurtą mokyklose, pateikiama 5 lentelė.

5 lentelė. Vaiko teisių apsaugos institucijų ir mokyklų bendradarbiavimo formos (N=4)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Bendradarbiavimo galimybes sprendžiant smurto problemas	Mokytojų konsultavimas	„Mokyklos vadovai būna, kad pasikviečia mus į mokyklas, kad pakonsultuotume mokytojus. Paaiškiname kuo galime padėti, kaip spręsti problemas. Tačiau žinote, aš čia pastebiu atvirai sakant problemą. Kalbu su mokytojais ir jie man pritaria, lyg ir nori kažko klausti, bet tyli. Klausiu kodėl nieko neklausiate? Išeinant po susitikimo būna mokytojos sako, gal galite asmeniškai pakonsultuoti? Nes nenorime kalbėti apie tai prie mokyklos vadovo ir kitos administracijos. Išgirdus šį klausimą aš suprantu, kad problemų turime daug, bet bijome apie jas kalbėti.“ (D1) „< taip pat, konsultacijas mokytojams.“ (D2); „Teikiame konsultacijas mokytojams“ (D3); „< ir, žinoma, konsultuojame mokytojus“ (D4)
	Mediatoriaus paslaugos	„Bendradarbiaujame su mokyklomis, teikiame mediatoriaus paslaugas <“ (D2); „Jei reikia teikiame mediatoriaus paslaugas“ (D4)
	Smurto lygio vertinimas mokykloje	„Jeigu tai rimtos problemos, vykstame apžiūrėti mokyklos ir spręsti situaciją ten.“ (D2)

Kokybinė turinio analizė atskleidžia, kad bendradarbiavimas su mokyklomis ir vaiko teisių apsaugos institucijomis, mažinant smurtą mokyklose vyksta konsultuojant mokytojus kaip mažinti smurtą mokykloje bei kaip spręsti konfliktines situacijas. Taip pat vaiko teisių apsaugos specialistų apklausa atskleidžia, kad mokykloms teikiamos mediatoriaus paslaugos, siekiant spręsti konfliktines situacijas ir ypatingais atvejais vertinama smurto lygis mokykloje. Atlikus vaiko teisių specialistų apklausą taip pat atskleista, kad mokytojai nenori konsultotis prie mokyklos vadovo ir kitos administracijos, o tai atskleidžia, kad mokyklos vadovai ir administracija neatskleidžia visos informacijos apie galimą smurtą mokykloje.

6 lentelėje pateikiama, koks vaikų teisių apsaugos institucijų vaidmuo mažinant smurtą mokyklose.

6 lentelė. Vaiko teisių apsaugos institucijų vaidmuo mažinant smurtą mokyklose (N=4)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vaiko teisių apsaugos institucijų teikiama pagalba mažinant smurtą mokykloje	Tarpininkas sprendžiant konfliktus	„Bendradarbiaujame su mokyklomis, tėvais, ieškome sprendimų, kurie būtų palankūs visoms pusėms. Dalyvaujame jeigu reikia VGK mokyklos posėdžiuose“ (D1); „Padedame visos šalims spręsti iškilusias problemas dėl smurto“ (D3).
	Konsultantas	„Turime pasiūlymu kaip elgtis su vaikais, kokiomis temomis kalbėtis ir kaip juos prakalbinti. Būna, kad vykstame į mokyklą ir konsultuojame mokytojus. Tačiau neretai čia ištinka bėda, nes mokytojams kaip ir viskas aišku, nesupranta ko mes čia norime. Tačiau kartais vykstant kalboms pavyksta prakalbinti juos ir tada matai, kad problemų apstu. Patys mokytojais neslepia, kad būna, kad kantrybė baigiasi ir užrėkia ar išveda vaiką iš klasės. Būna, kad vaikai šoka prieš mokytojus su peiliu ir t.t.“ (D2); „Teikiame konsultavimo paslaugas“ (D4)

Atsižvelgus į vaikų teisių apsaugos specialistų atsakymus galima teigti, kad vaikų teisių apsaugos institucijų vaidmenys mažinant smurtą mokyklose yra tarpininkas ir konsultantas

sprendžiant konfliktus. Siekdamas mažinti smurtą mokykloje, atlikdama tarpininko vaidmenį vaikų teisių apsaugos institucijos tėvais, ieško sprendimų, kurie būtų palankūs visoms pusėms. Atliekant konsultanto vaidmenį vaikų teisių apsaugos institucijos konsultuoja mokytojus apie smurto mažinimo galimybes.

Kokias prevencijos priemonės vaikų teisių apsaugos institucijos siūlo mokykloms, mažinant smurtą mokykloje pateikiama 7 lentelėje.

7 lentelė. **Vaikų teisių apsaugos institucijų siūlomos prevencinės priemonės, mažinant smurtą mokykloje (N=4)**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Siūlomos prevencinės priemonės, mažinant smurtą mokykloje	Tėvų įtraukimas	„Bendradarbiavimą su tėvais“ (D1); „Reikalinga įtraukti ir tėvus į konfliktų sprendimą“ (D3).
	Vaikų socialinių įgūdžių ugdymas	„Pokalbius su vaiku (jeigu vaikas leidžiasi), kurį tvirtą ryšį su vaiku“ (D1); „Taip pat reiktų va; ams diegti žinias ir įgūdžius apie galimą smurto poveikį“ (D3)
	Mediatorius	„mediatoriaus paslaugas.“ (D2)
	Mokytojų konsultavimas	„Mokyklos konsultavimą“ (D1); „Konsultacijas, pokalbius“ (D2); „Teikti reguliarias konsultacijas mokytojams“ (D4)
	Atvejo vadyba	„O dažniausiai atvejo vadyba.“ (D1)

Kokybinė turinio analizė atskleidžia, kad vaikų teisių apsaugos specialistai nurodo, kad mažinti smurtą mokykloje padėtų didesnis tėvų įtraukimas, vaikų socialinių įgūdžių ugdymas, mediatoriaus paslaugų teikimas ir reguliarios mokytojų konsultacijos, sprendžiant konfliktus mokyklos aplinkoje.

8 pateikiama su kokiomis problemomis susiduriama bendradarbiaujant su mokyklomis, mažinant smurtą mokykloje.

8 lentelė. **Problemos, su kuriomis susiduriama bendradarbiaujant su mokyklomis, mažinant smurtą mokykloje (N=4)**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Bendradarbiavimo problemos.	Mokyklų uždaramas	„Mokyklų uždaramu. Vis dar yra stereotipai, kad Vaiko teisių specialistai atiminėja vaikus ir yra siaubas. Ne visi noriai priima teikiamą pagalbą. Baisiausia, kad pvz., mokytojai nori kalbėti ir turi ką pasakyti, bet jaučia iš administracinės pusės neleistinumą“ (D1); „Mokyklos neretai nenori viešinti savo problemų ir labai sunku atrasti tiesos galus. Tai kas vyksta su vaikais ir tėvais - gauname žinias greitai ir plačiai. O apie problemas viduje - sunkiai.“ (D2); „Dauguma mokyklų pačios sprendžia smurto problemas apie jas Vaiko teisių apsaugai nepraneša“ (D3).
	Mokyklų nesusikalbėjimas su tėvais	„Dar sakyčiau jų nesusikalbėjimas su tėvais arba tėvų skubėjimas nekomunikuoti su mokykla, o kreiptis į mus“ (D2); „Tėvų nenoriai spręsti problemas mokyklos viduje“ (D4)

Dalis apklaustų vaikų teisių apsaugos specialistų nurodė, kad pagrindinė problema, su kuria susiduriama bendradarbiaujant su mokyklomis, mažinant smurtą mokykloje, tai kad mokyklos nenori viešinti savo problemų ir labai sunku atrasti tiesos galus, o mokytojai nori kalbėti ir turi ką pasakyti,

bet jaučia iš administracinės pusės neleistinumą. Galima teigti, kad dėl šios priežasties sunku identifikuoti smurto atvejus mokykloje ir nustatyti, ko tiksliai reikia mažinant smurtą mokyklose. Taip pat vaikų teisių apsaugai problemų kelia mokyklų nesusikalėjimas su tėvais, nes tėvai net nepraneša mokyklai apie įvykusį smurto atvejį, o kreipiasi tiesiai į vaiko teisių apsaugos tarnybą. Todėl galima teigti, kad vaiko teisių apsaugos tarnybai reiktų organizuoti mokymus ar mediatoriaus pagalbą tarpininkaujant tarp mokyklų ir juose besimokančių vaikų tėvų.

Paskutiniuoju interviu klausimo vaikų teisių apsaugos specialistai buvo prašomi pateikti siūlymus, kokias smurto mokykloje prevencijos priemonės būtų galima taikyti bendradarbiaujant su mokyklomis, kad šis procesas būtų efektyvesnis (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. **Vaikų teisių apsaugos institucijų siūlomos prevencinės priemonės smurtui mažinti, bendradarbiaujant su mokyklomis (N=4)**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Galimos prevencinės priemonės smurtui mažinti	Tėvų įtraukimas	„Didinti mokyklų bendradarbiavimą su vaikų tėvais“ (D3)
	Didesnis įsitraukimas į bendradarbiavimą	„Labiau bendradarbiauti ir įsilieti bendram tikslui. Nemanipuliuoti tėvams ir vaikams apie Vaikų teises, kad tai blogis. Reikia šviesti, kad tai irgi pagalba ir čia nieko blogo nėra“ (D2)
	Mokytojų konsultavimas	„Mokytojų konsultavimą (be administracijos).“ (D1); „Daugiau kalbėtis ir stengtis ieškoti būdų, kaip pagerinti sąlygas ir mokytojams ir vaikams. Nenumoti ranka į problemas. Nes fizinis smurtas, o ypač patyčios yra labai skaudi vieta. Daugelis vaikų dėl patyčių nenori lankyti mokyklų, bijo pasakyti tėvams ir kartais sulaukiame sunkių pasėkmių.“ (D2); „Kaip ir jau sakiau, teikti reguliarias konsultacijas mokytojams“ (D4)
	Atvejo vadyba	„Atvejo vadybą“ (D1)

Vaikų teisių apsaugos specialistai pateikdami siūlymus, kokias smurto mokykloje prevencijos priemonės būtų galima taikyti bendradarbiaujant su mokyklomis, kad šis procesas būtų efektyvesnis siūlo teikti mokytojams konsultacijas neįtraukiant į administracijos, daugiau kalbėtis su mokytais, kaip galima pagerinti sąlygas ir mokytojams ir vaikams, kad būtų mažiau konfliktų. Taip vaikų teisių specialistai siūlo didinti mokyklų bendradarbiavimą su vaikų tėvais, didesnę mokyklų įsitraukimą į bendradarbiavimą ir atvejo vadybos taikymą.

Apibendrinant kokybinio tyrimo rezultatus, galima teigti, kad dažniausiai pasitaikančios smurto formos mokykloje yra patyčios ir grasinimai mokytojams. Analizuojant tyrimo rezultatus išryškėjo kad į vaikų teisių apsaugą kreipiamasi, kai mokytojai smurtauja prieš vaikus ar vaikai smurtauja tarpusavyje. Vaikų teisių specialistams tenka spręsti problemas susijusias su smurtu mokykloje, tačiau tokių atvejų pasitaiko retai, nes tėvai ar mokyklos kreipiasi ypatingomis situacijomis. Bendradarbiavimas su mokyklomis ir vaiko teisių apsaugos institucijomis, mažinant smurtą mokyklose vyksta konsultuojant mokytojus kaip mažinti smurtą mokykloje bei kaip spręsti konfliktines situacijas. Taip pat vaiko teisių apsaugos specialistų apklausa atskleidžia, kad mokykloms teikiamos mediatoriaus paslaugos, siekiant spręsti konfliktines situacijas ir ypatingais

atvejais vertinama smurto lygis mokykloje. Vaiko teisių apsaugos institucijų vaidmenys mažinant smurtą mokyklose yra tarpininkas ir konsultantas sprendžiant konfliktus. Pagrindinė problema, su kuria susiduriama bendradarbiaujant su mokyklomis, mažinant smurtą mokykloje, tai kad mokyklos nenori viešinti savo problemų ir labai sunku atrasti tiesos galus, o mokytojai nori kalbėti ir turi ką pasakyti, bet jaučia iš administracinės pusės neleistinumą. Todėl reikia didinti mokyklų skaidrumą identifikuojant smurto atvejus mokykloje. Taip pat vaiko teisių apsaugai problemų kelia mokyklų nesusikalbėjimas su tėvais, nes tėvai net nepraneša mokyklai apie įvykusį smurto atvejį, o kreipiasi tiesiai į vaiko teisių apsaugos tarnybą. Todėl galima teigti, kad vaiko teisių apsaugos tarnybai reiktų organizuoti mokymus ar mediatoriaus pagalbą tarpininkaujant tarp mokyklų ir juose besimokančių vaikų tėvų. Kokybinė duomenų analizė atskleidžia, kad mažinti smurtą mokykloje padėtų didesnis tėvų įtraukimas, vaikų socialinių įgūdžių ugdymas, mediatoriaus paslaugų teikimas ir reguliarios mokytojų konsultacijos, sprendžiant konfliktus mokyklos aplinkoje.

3.2. Mokyklos ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimo modelis užtikrinant smurto prevenciją mokykloje: rezultatų apibendrinimas

Atsižvelgus į teorinėje darbo dalyje sudarytą mokyklos ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimo galimybių teorinį modelį (žr. 1 lentelė) ir kiekybinio ir kokybinio tyrimų rezultatus sudaromas vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimo modelis užtikrinant smurto prevenciją mokykloje (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Mokyklos ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimo modelis užtikrinant smurto prevenciją (sudaryta darbo autorės)

Mokyklos ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimo galimybių modelis		
	<i>Mokyklos vaidmuo</i>	<i>Vaiko teisių apsaugos institucijų vaidmuo</i>
<i>Vykdoma</i>	Įdiegtos vaizdo kameros Mokytojų tarpininkavimas sprendžiant smurto problemas mokykloje Mokinių socialinių įgūdžių tobulinimas Mokytojų mokymai apie smurto mažinimą mokykloje Tėvų įtraukimas	Mokytojų konsultavimas Mokymai mokytojams, kokiais būdais galima mažinti smurtą Mokyklų smurto lygio vertinimas Teikiamos mediatoriaus paslaugos tik ypatingais atvejais Tarpininkavimas sprendžiant konfliktines situacijas
<i>Reikalinga</i>	Didesnis patyčių prevencinių programų taikymas Mediatoriaus teikiama pagalba tarp konfliktuojančių pusių Informuoti vaiko teisių apsaugos institucijas apie bet kokį smurto atvejį	Reguliarios mokytojų konsultacijos neįtraukiant administracijos Specialistų pagalba ugdant vaikų socialinius įgūdžius Tėvų ir mokyklų bendradarbiavimo skatinimas Mokymai mokyklos vadovams apie smurto prevenciją Teikiamo mediatoriaus pagalba

Kaip matyti sudarytame modelyje (žr. 10 lentelė), mokykla ir vaikų teisių institucijos, siekdamos mažinti smurtą mokykloje bendradarbiauja. Mokyklos siekdamos mažinti smurtą bendradarbiaudamos su vaiko teisių institucijomis yra įsidiegusios vaizdo kameras, tarpininkauja tarp mokinių sprendžiant smurto problemas, tobulina mokinių socialinius įgūdžius, organizuoja mokytojams mokymus apie smurto mažinimo galimybes mokykloje, į konfliktines situacijas įtraukia tėvus. Tuo tarpu vaiko teisių institucijos, bendradarbiaudamos su mokyklomis tarpininkauja tarp konfliktinių šalių, konsultuoja mokytojus ir teikia jiems mokymus, kokiais būdais galima mažinti smurtą. Įvykus ypatingai konfliktinei situacijai tarp šalių vaikų teisių apsaugos institucijos teikia mediatoriaus paslaugas bei vertina smurto lygį mokyklose.

Sudarytas modelis atskleidžia (žr. 10 lentelė), kad tobulinant mokyklų ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimą mokyklos turėtų taikyti daugiau patyčių prevencijos programų, atsižvelgus į vaiko teisių apsaugos institucijų rekomendacijas, naudotis mediatoriaus teikiama pagalba tarp konfliktuojančių pusių įvykus bet kokiai konfliktinei situacijai ir informuoti vaiko teisių apsaugos institucijas apie bet kokį smurto atvejį mokykloje.

Vaiko teisių apsaugos institucijos, siekdamos didinti bendradarbiavimą su mokyklomis, siekiant mažinti smurtą mokykloje turi teikti reguliarias mokytojų konsultacijas neįtraukiant administracijos. Tai galima būti padaryti, suteikiant mokytojams anonimiškumo galimybę kreiptis į atitinkamą vaiko teisių apsaugos specialistą. Taip pat vaiko teisių apsaugos institucijos turėtų mokykloms suteikti specialistų pagalbą, ugdant vaikų socialinius įgūdžius. Taip būtų galima padaryti organizuojant vaikų ir vaikų psichologo susitikimus mokyklose, kai psichologas pasitelkęs žaidybinius metodus vaikams pateiktų informacijos apie smurto daromą žalą ir mokintų juos spręsti konfliktines situacijas. Vaiko teisių apsaugos tarnybai reiktų organizuoti mokymus ar mediatoriaus pagalbą tarpininkaujant tarp mokyklų ir juose besimokančių vaikų tėvų. Taip pat teikti mokymus mokyklos vadovams, kodėl ir kaip yra svarbu laiku pastebėti smurtinį įvykį.

DISKUSIJA

Išanalizavus teoriją apie smurto prevencijos modeliavimo vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste teorines prielaidas, galima teigti kad tiek kiekybinis, tiek kokybinis tyrimas patvirtina teoriniame modelyje pateikiamus veiksniai, kurie užtikrintų vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimą modeliuojant smurto prevenciją mokykloje. Tyrimo rezultatai identifikuoja panašius teorijoje išskirtas smurto formas vyraujančias mokykloje bei prevencijos priemonės naudojamas mažinti smurtą mokykloje. Sudarius teorinį modelį teigiama, kad vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste, vaiko teisių institucijos atsakingos už teikiamą pagalbą mokytojams mažinant smurtą mokykloje, o mokyklos už mokinių elgesio tobulinimą, siekiant išvengti smurto. Tą atskleidžia ir atlikti kiekybinis ir kokybinis tyrimas, kad mokyklos yra atsakingos už mokinių elgesį smurto atvejį, o vaiko teisių institucijos atsakingos už teikiamą pagalbą mokytojams.

Kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad mokykloje smurto atvejai pasitaiko kelis kartus per metus, o dažniausiai pasitaiko smurtas tarp mokinių ar kai vaikai smurtauja prieš mokytojus. Tai patvirtina ir Wang ir kt., (2020) tyrimas, kuriame teigiama, kad tam tikrais mokslo metais dauguma mokyklų užfiksuoja vieną ar daugiau smurtinių incidentų, o penktadalis mokyklų užfiksuoja vieną ar daugiau rimtų smurtinių incidentų. Vaikų teisių specialistai irgi sutinka, kad spręsti problemas susijusias su smurtu mokykloje pasitaiko retai, nes tėvai ar mokyklos kreipiasi ypatingomis situacijomis. Kad mokyklos į vaiko teisių apsaugos institucijas kreipiasi tik ypatingomis situacijomis patvirtina ir kiekybinio tyrimo rezultatai. Analizuojant kiekybinio tyrimo rezultatus išryškėjo kad į Vaikų teisių apsaugą kreipiamasi, kai mokytojai smurtauja prieš vaikus ar vaikai smurtauja tarpusavyje. Tai leidžia teigti, kad mokytojai neatskleidžia tokių atvejų, kai mokytojai smurtauja prieš vaikus. Valera ir kt. (2018) nurodo, kad mokyklos yra reikšmingas kontekstas, kuriame jaunimas patiria ar vykdo smurtinį elgesį, o Heekes ir kt., (2020) nurodo, kad kai kuriose mokyklose pasitaiko dažnesni atvejai, kai mokytojai smurtauja prieš vaikus. Venketsamy ir kt. (2023) sutinka, kad ir vaikai smurtauja prieš mokytojus. Mokytojų apklausa atskleidžia, kad dažniausiai pasitaikančios smurto formos žodinis smurtas/patyčios arba psichologinis smurtas. Patyčias kaip dažniausiai pasitaikančią smurto formą mokykloje įvardija ir Vaiko teisių apsaugos specialistai. Ferrara ir kt. (2019) teigimu, smurtas mokyklose yra viena iš labiausiai matomų smurto prieš vaikus formų: jis apima fizinį, psichologinį ir seksualinį smurtą bei patyčias. Zych et al., (2019). Taip pat nurodo, kad mokykloje patyčios yra viena iš dažniausiai pasitaikančių smurto formų.

Mokytojų apklausa atskleidė, kad mokyklose su smurtu yra kovojama, o tam naudojamos priemonės tokios kaip įdiegtos vaizdo kameros, taikomos tokios prevencinės priemonės kaip mokytojų tarpininkavimas sprendžiant konfliktines situacijas, tobulinami vaikų socialiniai įgūdžiai, mokytojams vykdomi mokymai apie smurto mažinimą mokykloje bei įtraukiami vaikų tėvai. Efektyviausia priemone mažinti smurtą mokykloje mokytojai laiko vaikų socialinių įgūdžių ugdymą. Mahoney et al., (2018) pagrindžią mokinių socialinių įgūdžių didinimo naudą, mažinant smurtą mokyklose. Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad bendradarbiavimas su mokyklomis ir vaiko teisių apsaugos institucijomis, mažinant smurtą mokyklose vyksta konsultuojant mokytojus kaip mažinti smurtą mokykloje bei kaip spręsti konfliktines situacijas. Suinteresuotųjų šalių partnerystė yra esminė prevencinė priemonė, nes nė viena institucija neturi išteklių, kad visiškai panaikintų smurtą mokykloje (Mnisi, 2021). Kiekybinio tyrimo rezultatai tai patvirtina, kad vaikų teisių apsaugos institucijos, didinant smurto prevenciją mokyklose konsultuoja mokytojus, kaip spręsti konfliktines situacijas. Pasak Ellington, ir kt. (2023) mokyklų konsultavimas labai svarbi priemonė, didinant smurto prevenciją mokykloje. Taip pat kiekybinio tyrimo rezultatai papildė kokybinio tyrimo rezultatus, nurodant, kad vaiko teisių apsaugos institucijos teikia mokymus mokytojams, kokiais būdais galima mažinti smurtą mokykloje, teikia psichologo pagalbą. Remiantis Lazarus ir kt., (2022), smurto mokykloje prevencija gali būti pagerinta, jei papildomas laikas bus skiriamas psichologų, konsultantų ar socialinių darbuotojų samdymui arba personalo persikirstymui, kad jis sutelktų dėmesį į prevencines psichikos sveikatos programas. Vaiko teisių apsaugos specialistų apklausa atskleidžia, kad mokykloms teikiamos mediatoriaus paslaugos, siekiant spręsti konfliktines situacijas, tačiau didesnė dalis mokytojų tuo abejoja. Galima teigti, taip yra, nes mediatoriaus pagalba pasitelkiama tik labai ypatingais atvejais.

Kiekybinio tyrimo duomenys rodo, kad mokytojai vaiko teisių apsaugos institucijų darbuotojų darbą, teikiant pagalbą mokytojams smurto mažinimui mokykloje vertina vidutiniškai. Daugiau nei pusė mokytojų nurodo, kad bendradarbiaujant su vaiko teisių institucijomis, siekiant sumažinti smurtą mokykloje, pasitaiko problemų dėl vaikų tėvų nenoro informuoti vaiko teisių apsaugos institucijas, skiriamo per mažo dėmesio smurtui mokykloje, netinkamų valstybės sprendimų mažinant smurtą mokykloje ir vaiko teisių apsaugos institucijų koncentravimosi į smurtą šeimoje. Tėvų įsitraukimo problema pastebima ir mokytojų atliktoje apklausoje. Tuo tarpu kokybinio tyrimo metu išryškėjo pagrindinė problema, su kuria susiduriama bendradarbiaujant su mokyklomis, mažinant smurtą mokykloje, tai kad mokyklos nenori viešinti savo problemų ir labai sunku atrasti tiesos galus, o mokytojai nori kalbėti ir turi ką pasakyti, bet jaučia iš administracinės pusės neleistinumą. Tai rodo, kad reikia stiprinti vaiko teisių apsaugos institucijų ir mokyklų bendradarbiavimą mažinant smurtą mokykloje, o tai padėtų padaryti didesnis skaidrumas tarp institucijų bei didesnis tėvų įtraukimas užtikrinant smurto prevenciją.

Dėl šios priežasties sudarytas mokyklos ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimo modelis užtikrinant smurto prevencija. Sudarytas modelis atskleidžia, kad tobulinant mokyklų ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimą mokyklos turėtų taikyti daugiau patyčių prevencijos programų, naudotis mediatoriaus teikiama pagalba tarp konfliktuojančių pusių įvykus bet kokiai konfliktinei situacijai ir informuoti vaiko teisių apsaugos institucijas apie bet koki smurto atvejį mokykloje. Pasak Roca ir kt., (2020), mentorystės ir konsultavimo programos gali padėti atkurti ryšius, sumažinti smurtinį požiūrį ir pakelti studentų savigarbą, akademinis pasiekimus ir karjeros siekius. Vaiko teisių apsaugos institucijos, siekdamos didinti bendradarbiavimą su mokyklomis, siekiant mažinti smurtą mokykloje turi teikti reguliarias mokytojų konsultacijas neįtraukiant administracijos. Taip pat vaiko teisių apsaugos institucijos turėtų mokykloms suteikti specialistų pagalbą, ugdant vaikų socialinius įgūdžius. Bonnila ir kt. (2020) pabrėžia, kad mokinių socialinių ir emocinių įgūdžių tobulinimas tampa vis svarbesnis, parodant jo poveikį asmeniniam, akademiniam ir darbo vystymuisi, taip pat ypatingą poveikį asocialaus elgesio prevencijai. Vaiko teisių apsaugos tarnybai reiktų organizuoti mokymus ar mediatoriaus pagalbą tarpininkaujant tarp mokyklų ir juose besimokančių vaikų tėvų. Armadans ir Anguera (2020) pagrindžia tarpininkavimą naudą sprendžiant konfliktus naudojimas ir teigia, kad tai yra labai teigiama mokytojams, studentams ir direktoriams, visų pirma pabrėžiant jo poveikį konfliktų sprendimui ir rimtų bei smurtinių situacijų prevencijai. Prasmingas tėvų ir bendruomenės narių įtraukimas leidžia mokykloms išlaikyti tinkamą elgesį (Yang et al., 2021). Taip pat teikti mokymus mokyklos vadovams, kodėl ir kaip yra svarbu laiku pastebėti smurtinį. Perez – Jorge ir kt. (2023) taip pat sutinka, kad sėkmingų rezultatų davusių prevencinių veiksmų mokiniams išsiskiria mokyklos tarpininkavimo programos, mokinių ir šeimų dalyvavimo mokykloje gerinimas, bendradarbiavimo mokymosi veiklos plėtra, asmenines ir socialines kompetencijas ugdančių programų įgyvendinimas. Pasak Netshitangani (2018), veiksminga smurto mokykloje prevencija priklauso nuo stipraus valdymo ir lyderystės.

IŠVADOS

1. Išanalizavus smurto prevencijos modeliavimo vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste teorines prielaidas, galima teigti, kad vaiko teisių apsaugos ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste, vaiko teisių institucijos atsakingos už teikiamą pagalbą mokytojams mažinant smurtą mokykloje, o mokyklos už mokinių elgesio tobulinimą, siekiant išvengti smurto. Svarbiausi modelio elementai tampa tarpininkavimas, patyčių programų įgyvendinimas, drausminės nuobaudos, mokinių socialinių įgūdžių tobulinimas, mokyklos valdymo tobulinimas, mokytojų kompetencijų tobulinimas ir konsultavimas ir mokyklų smurto lygio vertinimas
2. Ištyrus smurto prevencijos mokykloje užtikrinimą pedagogų požiūriu, galima teigti, kad mokyklos su vaiko teisių apsaugos institucijomis, užtikrinant smurto prevenciją bendradarbiauja, tačiau šis bendradarbiavimas tobulintas. Tyrimo duomenys rodo, kad vaiko teisių apsaugos institucijos, didinant smurto prevenciją mokyklose konsultuoja mokytojus, kaip spręsti konfliktines situacijas, teikia mokymus mokytojams, kokiais būdais galima mažinti smurtą mokykloje, teikia psichologo pagalbą ir vertina smurto lygį mokykloje. Daugiau nei pusė apklaustų mokytojų nurodo, kad bendradarbiaujant su vaiko teisių institucijomis, siekiant sumažinti smurtą mokykloje, pasitaiko problemų dėl vaikų tėvų nenoro informuoti vaiko teisių apsaugos institucijas, skiriamo per mažo dėmesio smurtui mokykloje, netinkamų valstybės sprendimų mažinant smurtą mokykloje ir vaiko teisių apsaugos institucijų koncentravimosi į smurtą šeimoje. Mokytojai siūlo tokias smurto prevencines priemones kaip reguliarūs mokymai ir konsultacijos mokytojams, bendradarbiavimas su mokykla, kartu įtraukiant tėvus, daugiau iniciatyvos iš vaiko teisių apsaugos tarnybos, didesnis dėmesys vaikų socialinių įgūdžių tobulinimui, jiems vedant mokymus apie smurtą ir patyčias.
3. Atskleidus smurto prevencijos mokykloje didinimo galimybes bendradarbiaujant su vaiko teisių apsaugos specialistais, galima teigti, kad į vaiko teisių apsaugą kreipiamasi, kai mokytojai smurtauja prieš vaikus ar vaikai smurtauja tarpusavyje. Vaiko teisių specialistams tenka spręsti problemas susijusias su smurtu mokykloje, tačiau tokių atvejų pasitaiko retai, nes tėvai ar mokyklos kreipiasi ypatingomis situacijomis. Bendradarbiavimas su mokyklomis ir vaiko teisių apsaugos institucijomis, mažinant smurtą mokyklose vyksta konsultuojant mokytojus kaip mažinti smurtą mokykloje bei kaip spręsti konfliktines situacijas. Taip pat mokykloms teikiamos mediatoriaus paslaugos, siekiant spręsti konfliktines situacijas ir ypatingais atvejais vertinama smurto lygis mokykloje. Pagrindinė problema, su kuria susiduriama bendradarbiaujant su mokyklomis, mažinant smurtą mokykloje, tai kad mokyklos nenori viešinti savo problemų ir labai sunku atrasti tiesos galus, o mokytojai nori kalbėti ir turi ką pasakyti, bet jaučia iš

administracinės pusės neleistinumą. Taip pat vaiko teisių apsaugai problemų kelia mokyklų nesusikalbėjimas su tėvais, nes tėvai nepraneša mokyklai apie įvykusį smurto atvejį, o kreipiasi tiesiai į vaiko teisių apsaugos tarnybą. Kokybinė duomenų analizė atskleidžia, kad mažinti smurtą mokykloje padėtų didesnis tėvų įtraukimas, vaikų socialinių įgūdžių ugdymas, mediatoriaus paslaugų teikimas ir reguliarios mokytojų konsultacijos, sprendžiant konfliktus mokyklos aplinkoje.

4. Parengus smurto prevencijos mokykloje modelį vaiko teisių ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste, galima teigti, kad tobulinant mokyklų ir vaiko teisių apsaugos institucijų bendradarbiavimą mokyklos turėtų taikyti daugiau patyčių prevencijos programų, atsižvelgus į vaiko teisių apsaugos institucijų rekomendacijas, naudotis mediatoriaus teikiama pagalba tarp konfliktuojančių pusių įvykus bet kokiai konfliktinei situacijai ir informuoti vaiko teisių apsaugos institucijas apie bet kokį smurto atvejį mokykloje. Vaiko teisių apsaugos institucijos, siekdamos didinti bendradarbiavimą su mokyklomis, siekiant mažinti smurtą mokykloje turi teikti reguliarias mokytojų konsultacijas neįtraukiant administracijos. Taip pat vaiko teisių apsaugos institucijos turėtų mokykloms suteikti specialistų pagalbą, ugdant vaikų socialinius įgūdžius. Vaiko teisių apsaugos tarnybai taip pat reiktų organizuoti mokymus ar mediatoriaus pagalbą tarpininkaujant tarp mokyklų ir juose besimokančių vaikų tėvų. Taip pat teikti mokymus mokyklos vadovams, kodėl ir kaip yra svarbu laiku pastebėti smurtinį įvykį.

REKOMENDACIJOS

- Kokybinis tyrimas rodo, kad mokyklos vaiko teisių apsaugos institucijoms ne visada pateikia informaciją apie įvykusius smurto atvejus, todėl tarp mokyklų ir vaiko teisių apsaugos institucijų turi būti užtikrintas skaidrumas ir apie smurto atvejį mokykloje pranešta visada, nepaisant, kad jis nedidelis
- Parengtas smurto prevencijos mokykloje modelis vaiko teisių ir mokyklos bendradarbiavimo kontekste, rodo vaiko teisių apsaugos institucijos, siekdamos didinti bendradarbiavimą su mokyklomis, siekiant mažinti smurtą mokykloje turi teikti reguliarias mokytojų konsultacijas neįtraukiant administracijos. Tai galima būti padaryti, suteikiant mokytojams anonimiškumo galimybę kreiptis į atitinkamą vaiko teisių apsaugos specialistą.
- Vaiko teisių apsaugos institucijos turėtų mokykloms suteikti specialistų pagalbą, ugdant vaikų socialinius įgūdžius. Taip būtų galima padaryti organizuojant vaikų ir vaikų psichologo susitikimus mokyklose, kai psichologas pasitelkęs žaidybinius metodus vaikams pateiktų informacijos apie smurto daromą žalą ir mokintų juos spręsti konfliktines situacijas.
- Tiek kiekybinis, tiek kokybinis tyrimas atskleidžia, kad trūksta tėvų įtraukimo užtikrinant smurto prevenciją mokykloje, todėl vaiko teisių apsaugos tarnybai reiktų organizuoti mokymus ar mediatoriaus pagalbą tarpininkaujant tarp mokyklų ir juose besimokančių vaikų tėvų.

LITERATŪRA

- Ahmad, F., Shahid, S., Ullah, N. (2024). An analysis of Physical Violence on Academic Achievements in Secondary Schools of District Muzaffargarh, Punjab, Pakistan. *Al-Mahdi Research Journal (MRJ)*, 5(3), 144–154. <http://ojs.mrj.com.pk/index.php/MRJ/article/view/201>
- Ajani, A., Umanhonlen, S., Raji, N. (2024). Secondary School Violence Among Adolescents: The Contributing Factors and Way Forward. <https://ejournal.upi.edu/index.php/IJCSNE/article/view/67257>
- Allen, J.J., Anderson, C.A. (2017). Aggression and Violence: Definitions and Distinctions. <https://doi.org/10.1002/9781119057574.whbva001>
- Arhuis-Inca, W., Ipanaque, M., Bazalar-Palacios, J. (2021). Violence at School and Bullying in School Environments in Peru: Analysis of a Virtual Platform. <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2020.543991/full>
- Baker-Henningham, H., Scott, Y., Francis, t., Walker, S.P. (2021). Effects of a Teacher-Training Violence Prevention Program in Jamaican Preschools on Child Behavior, Academic Achievement, and School Attendance in Grade One of Primary School: Follow up of a Cluster Randomized Trial. <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2021.652050/full>
- Baumgarten, E., Simmonds, M., Mason-Jones, A.J. (2023). School-based interventions to reduce teacher violence against children: a systematic review. <https://doi.org/10.1002/car.2803>
- Braun, C. (2021). The online survey as a qualitative research tool. *International Journal of Social Research Methodology* <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13645579.2020.1805550>
- Butkutė, E., (2021). Smurtas prieš moteris ir jo pasekmės. Tarptautinė studentų konferencija „Teorija ir praktika: studentiškos įžvalgos”, p. 20-27.
- Bukuluki, P., Kisaakye, P., Wandiembe, S.P., Musuya, T. (2021). An examination of physical violence against women and its justification in development settings in Uganda. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0255281>
- Burkey, M. D., Hosein, M., Morton, I., Purgato, M., Adi, A., Kurzrok, M., et al. (2018). Psychosocial interventions for disruptive behaviour problems in children in low- and middle-income countries: a systematic review and meta-analysis. *J. Child Psychol. Psychiatry* 59, 982–993. doi: 10.1111/jcpp.12894

- Bonnilla, P., Armadans, I., Anguera, M.T.. (2020). Conflict Mediation, Emotional Regulation and Coping Strategies in the Educational Field. Sec. *Educational Psychology Volume 5*.
<https://doi.org/10.3389/feduc.2020.00050>
- Crawford, C., Burns, R. (2020). Support or Punishment Practices: What Works to Reduce School Violence. *Social Sciences* 9(12):220.
https://www.researchgate.net/publication/347252566_Support_or_Punishment_Practices_Wh_at_Works_to_Reduce_School_Violence
- Crouch, E., Radcliff, E., Hung, P., Bennett, K. (2019) Challenges to school success and the role of adverse childhood experiences. *Academic Pediatrics*, 19(8), 899–907.
<https://doi.org/10.1016/j.acap.2019.08.006>
- Consejería de Educación y Juventud. (2020). Programa Lucha contra el Acoso escolar [program fight against school bullying]. <https://www.comunidad.madrid/transparencia/informacion-institucional/planes-programas/programa-lucha-acoso-escolar>
- Cornell, D., Crowley, B.Z. (2021). Preventing School Violence and Advancing School Safety. DOI:[10.1093/med-psych/9780190918873.003.0008](https://doi.org/10.1093/med-psych/9780190918873.003.0008)
- Cuesta, I.; Montesó-Curto, P.; Metzler Sawin, E.; Jiménez-Herrera, M.; Puig-Llobet, M.; Seabra, P.; Toussaint, L. (2021). Risk Factors for Teen Suicide and Bullying: An *International Integrative Review*. *Int. J. Nurs. Pract.* 27, e12930
- Darling-Hammond, L., DePaoli, J. (2020). Why School Climate Matters and What Can Be Done to Improve It. *State Education Standard* 20: 7
- De la Hoz, C. (2019). Mediación escolar: un proceso de resolución de conflictos y prevención de bullying en centros educativos [School mediation: a conflict resolution process and bullying prevention in educational centers]. *Revista Familia* 57, 177–186.
- Ige, O. A. (2020). What we do on social media! Social representations of schoolchildren’s activities on electronic communication platforms. *Heliyon* 6:e04584. doi: 10.1016/j.heliyon.2020.e04584
- Yang, Y., Qin, L., Ning, L. (2021). School Violence and Teacher Professional Engagement: A Cross-National Study. *Front. Psychol.*, 15 April Sec. *Educational Psychology. Volume 12* -
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.628809>
- EducaMadrid. (2020). Programa de Lucha contra el Acoso Escolar. Comunidad de Madrid.
<https://www.educa2.madrid.org/web/convivencia/-quees-sociescuela/-/visor/programa-de-lucha-contra-el-acoso-escolar-comunidadde-madrid>
- Ellington, B., Dunbar, A., Wachter-Morris, C. (2023). Elevating and Expanding School Counselors’ Roles and Voices in the Prevention of School Violence.
<https://doi.org/10.1177/2156759X22115000>

- Farzanfar, R. (2005). Using Qualitative Research Methods to Evaluate Automated Health Promotion/Disease Prevention Technologies: A Procedures' Manual. Boston University. *Robert Wood Johnson Foundation*.
- Ferrara, P., Franceschini, G., Villani, A., Corsello, G. (2019). Physical, psychological and social impact of school violence on children. *Italian Journal of pediatrics*. <https://link.springer.com/article/10.1186/s13052-019-0669-z>
- Gaižauskaitė, I., Valavičienė N. (2016). Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. <https://ebooks.mruni.eu/product/socialini-tyrim-metodai-kokybinis-interviu>
- Gaffney, H., Ttofi, M.M., Farrington, D.P. (2021). Effectiveness of school-based programs to reduce bullying perpetration and victimization: An updated systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews 17: e1143*.
- Gomes, C., A., Trajano, R. K., Carvalho, D., Veloso, H., Caldas, J., (2021). Facial injuries in children and adolescents victims of aggression. *Research, Society and Development*. Nr. 17, p. 10-17.
- Gordon, S. (2022). What Is Verbal Abuse? <https://www.verywellmind.com/how-to-recognize-verbal-abuse-bullying-4154087>
- Guobaitė – Kiršlienė, R., Blažienė, I., (2020). Psichologinio smurto darbo aplinkoje sampratos teisiniai aspektai Lietuvoje, Nr. 2, p. 5-10.
- Grigutyte N. (2009). Seksualinės prievartos padariniai ir jų sąsajos su traumos veikos strategijomis paauglystėje. [http://hi.simplit.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2009.1\(44\)/56-69%20psl.pdf](http://hi.simplit.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2009.1(44)/56-69%20psl.pdf)
- Gross, O., Emma, H., and Kelsie, R. (2023). Schoolwide Application of Teacher-Student Mediation to Reduce Exclusionary Discipline. In *Systems Consultation and Change in Schools: Integrating Implementation Science into Practice*. Cham: Springer International Publishing, pp. 59–81.
- Hall, J.N. (2013). Pragmatism, Evidence, and Mixed Methods Evaluation. <https://doi.org/10.1002/ev.20054>
- Hamodi, C., Jimenez, L. (2018). Prevention models of bullying: What can be done in early childhood education? *Revista de investigación educativa de la Rediech* 9, 29–50.
- Herkama, S., Kontio, M., Sainio, M., Turunen, T. (2022). Facilitators and Barriers to the Sustainability of a School-Based Bullying Prevention Program. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11121-022-01368-2>
- Heekes, S.L., Kruger, C.B., Lester, S.N., Ward, C.L. (2020) A systematic review of corporal punishment in schools: Global prevalence and correlates. *Trauma, Violence & Abuse*, 23(1), 52–72. <https://doi.org/10.1177/1524838020925787>

- Henning, E., Van Rensburg, W. and Smit, B. (2004). Finding Your Way in Qualitative Research. Van Schaik Publishers, Pretoria.
- Hecker, T., Goessmann, K., Nkuba, M., Hermenau, K. (2018). Teachers' stress intensifies violent disciplining in Tanzanian secondary schools. *Child Abuse & Neglect*, 76, 173–183. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.10.019>
- Jokšaitė, B., (2021). Psichosocialinė pagalba moterims, patyrusioms smurtą artimoje aplinkoje. Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų įžvalgos : respublikinė mokslinė-praktinė studentų konferencija : straipsnių rinkinys. *Klaipėda : Klaipėdos valstybinė kolegija. 2019, Nr. 1(10), p. 124-130. ISSN 2538-7383*
- Jeannis, I. (2023). Managers' Experiences Coordinating Peer Mediation Programs in Schools. Ph.D. dissertation, *Walden University, Minneapolis, MN, USA*.
- Kafel, S. (2020). Teaching Peer Conflict Resolution Skills to Secondary School Students to Effectively Decrease Bullying Behaviors: A Systematic Review of the Literature. *Ph.D. dissertation, Ashford University, Chandler, AZ, USA*
- Kearney, C.A., Albano, A.M. (2018). When Children Refuse School: Therapist Guide. Oxford: Oxford University Press
- Kaiser, R. (2023). Violence Against Teachers: 17 Alarming Statistics and Headlines. <https://www.linkedin.com/pulse/violence-against-teachers-17-alarming-statistics-headlines-kaiser/>
- Kardelis K. (2017). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai.
- Kmieliauskaitė I. (2018). Smurto artimoje aplinkoje pavojingumo laipsnio nustatymas, atsižvelgiant į provokuojantį nukentėjusio asmens elgesį. *Smurto rūšys*.
- Koyanagi, A., Oh, H., Carvalho, A. F., Smith, L., Haro, J. M., Vancampfort, D., et al. (2019). Bullying victimization and suicide attempt among adolescents aged 12–15 years from 48 countries. *J. Am. Acad. Child Adolesc. Psychiatry* 58, 907–918.e4. doi: 10.1016/j.jaac.2018.10.018
- Lazarus, P.J., Doll, B., Song, S.Y., Radliff, K. (2022). Transforming school mental health services based on a culturally responsible dual-factor model. *School Psychology Review* 51: 755–70.
- Lietuvoje vaiko teisės užtikrinamos Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (2024). *Valstybės žinios, Nr. 33-807* <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.26397>
- Lietuvos valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenis. (2024). <https://vaikoteises.lrv.lt/lt/naujienos/lietuvoje-daugeja-smurto-tarp-vaiku-sulaukiama-patyciu-del-seimos-padeties-kai-kurie-nesutarimai-sprendziami-fizine-jega/>
- Lietuvos švietimo ir mokslo profesinės sąjungos (2023). Pedagogų ir kitų švietimo darbuotojų smurto patirčių švietimo įstaigose tyrimas. Tyrimo ataskaita.

<https://www.svietimoprofsajunga.lt/wp-content/uploads/2024/02/Pedagogu-ir-kitu-svietimo-darbuotoju-patirtys-svietimo-istaigoje-tyrimo-ataskaita.pdf>

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (2024). Valstybės žinios, Nr. 33-807
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr>

Lietuvos švietimo įstatymas 23 straipsnyje. (2024). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>

Longobardi, C., Badenes-Ribera, L., Fabris, M. A., Martinez, A., McMahon, S. D. (2019). Prevalence of student violence against teachers: A meta-analysis. *Psychology of Violence*, 9(6), 596-610.

Mahaye, N.E. (2022). Educators' Perceptions of How Learners' Rights to Safety Affect Disciplinary Procedures in Secondary Schools in the Umbumbulu Circuit. Master's dissertation, University of Zululand, *Kwazulu Natal, South Africa*.

Mahoney, J. L., Durlak, J. A., and Weissberg, R. P. (2018). An update on social and emotional learning outcome research. *Phi. Delta Kappan*. 100, 18–23. doi: 10.1177/0031721718815668

Maxwell, J. A. (2006). Literature reviews of, and for, educational research: A response to Boote and Beile. *Educational Researcher*, 35(9), 28–31

Miller, T.W. (2023). School-Related Violence: Definition, Scope, and Prevention Goals. School violence and primary prevention. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-13134-9_1

Mnisi, P.M. (2021). Teachers' Perceptions of Learner Discipline in the Intermediate Phase Schools of the Sikhulile Circuit: Enhlazeni Region in Mpumalanga Province. *Ph.D. dissertation*.

Muzir, T., Sinar, S., Setia, E., Saragih, A. (2020). Identifying the features of teachers' verbal violence in aceh school. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt / Egyptology*, 17(4), 154-167.
<https://doi.org/10.48080/jae.v17i4.258>

Najoli, E.K., Runhare, T., Ouda, J.B. (2019). Attitudes of stakeholders and the use of corporal punishment as a tool for discipline in public secondary schools, Western region of Kenya. *Open Journal of Social Sciences* 7: 51–69.

Nassoba, R.F., Samanik, S.S. (2022). Domestic violence issue as seen in the memoir brutally honest by melanie brown.
https://jim.teknokrat.ac.id/index.php/linguistics_and_literature/article/view/1400

Nkuba, M., Hermenau, K., Goessmann, K., Hecker, T. (2018). Reducing violence by teachers using the preventative intervention interaction competencies with children for teachers (ICC-T): A cluster randomized controlled trial at public secondary schools in Tanzania. *PLoS ONE [electronic resource]*, 13(8), e0201362. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0201362>

Nearchou, F. (2018). Resilience following emotional abuse by teachers: Insights from a cross-sectional study with Greek students. *Child Abuse*

- Neglect, 78, 96–106. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.10.012> Nord, R., Cohen, D.K. (2021). Conflict-Related Sexual Violence. Annual review of political science. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-041719-102620>
- Netshitangani, T. (2018). Management style and school violence: South African perspectives. *International Journal of Educational Management* 32: 96–106.
- Oficialiosios statistikos portalas (2022). Smurtas artimoje aplinkoje. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/infografikas30>
- Pasaulio sveikatos organizacija (2024). Half of world’s teens experience peer violence in and around school – UNICEF <https://www.unicef.org/press-releases/half-worlds-teens-experience-peer-violence-and-around-school-unicef>
- Pareira, C., Pimentel, R., Leitao, F., morales, S. (2020). Sexual Violence against Children and Adolescents Taking Place in Schools: *An Integrative Review*. doi: [10.3390/children7120258](https://doi.org/10.3390/children7120258)
- Parez – Jorge, D., Alonso-Rodriguez, I., Arriagada-Venegas, M. (2023). Restorative methods as a strategy for the prevention of violence and bullying in primary and secondary schools in Mexico: *An exploratory study*. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e18267>
- Ramirez, M. R., Amy L. G., Camille, B., Yoon, S. Nam, and Marla E. E. (2023). How do schools respond to biased-based bullying? A qualitative study of management and prevention strategies in schools. *School Mental Health* 15: 508–18.
- Ruiz-Hernandez, J., Pina, D., Puente-Lopez, E., Luna-Maldonado, A. (2021). Attitudes towards School Violence Questionnaire, Revised Version: CAHV-28 [Cuestionario de *Actitudes hacia la Violencia Escolar, versión revisada: CAHV-28*]. <https://journals.copmadrid.org/ejpalc/art/ejpalc2020a8>
- Roca, E., Patricia M. Gairal-Casadó, R., Pulido-Rodríguez. M.S. (2020). Schools that ‘open doors’ to prevent child abuse in confinement by COVID-19. *Sustainability* 12: 4685
- Sainio, M., Herkama, S., Turunen, T., Rönkkö, M., Kontio, M., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2020). Sustainable antibullying program implementation: School profiles and predictors. *Scandinavian Journal of Psychology*, 61, 132–142. <https://doi.org/10.1111/sjop.12487>
- Sainz, V., Martin-Moya, B. (2023). The importance of prevention programs to reduce bullying: A comparative study. *Soc. Educational psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1066358>
- Shorten, A., Smith, J. (2017). Mixed methods research: expanding the evidence base. <https://doi.org/10.1136/eb-2017-102699>
- Syaidi, R., Supamo, S. (2022). Cyberbullying in Criminal Law Perspective. Paper presented at First Multidiscipline *International Conference, MIC 2021, Jakarta, Indonesia, October 30*

- Sibisi,, N.N., Sibisi,, N.T., Mpfu, Z.F. (2024). Preventative Strategies to Curb School Violence: A Case Study of Selected Schools in Hhohho District of Eswatini, Mbabane. *Social Sciences 13*: 79. <https://doi.org/10.3390/socsci13020079>
- Shemesh, D.O.; Heiman, T. (2021). Resilience and Self-Concept as Mediating Factors in the Relationship between Bullying Victimization and Sense of Well-Being among Adolescents. *Int. J. Adolesc. Youth 26*, 158–171
- Scherman, V. (2020). The role of social network composition in the phenomenon of bullying: Insights into how cohesive school communities can be fostered. *Child Care in Practice 26*: 373–89.
- Skubic, D. (2018). Verbal Abuse in Kindergarten and Primary School. *Arss humanitas studies*. https://www.researchgate.net/publication/326568059_Verbal_Abuse_in_Kindergarten_and_Primary_School
- Smarrelli, G., Wu, D., Baago—Rasmussen, L., Hares, S. (2024). Violence in Schools: Prevalence, Impact, and Interventions. <https://www.cgdev.org/sites/default/files/violence-in-schools.pdf>
- Senanayake, S.J., Gunawardena, S., Rani, M. (2019). Prevalence and Correlates of Interpersonal Violence Among In-School Adolescents in Sri Lanka: Results From the 2016 Sri Lankan Global School-Based Health Survey. *First published online January 24*<https://doi.org/10.1177/101053951982560>
- Steiner, J. J., Johnson, L., Postmus, J. L., and Davis, R. (2018). Sexual violence of liberian school age students: an investigation of perpetration, gender, and forms of abuse. *J. Child Sex. Abuse 3*, 1–20. doi: 10.1080/10538712.2018.15
- Sue, V.M., Ritter, L.A. (2012). Conducting Online Surveys. https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=ug0xhWTCa6kC&oi=fnd&pg=PA7&ots=krLTiBmQyG&sig=3wMkF8dUBMBab9JJOuexL6xdV-U&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Sullivan, T. N., Washington-Nortey, P.-M., Sutherland, K. S., Hitti, S. A., & Farrell, A. D. (2021). Supports and barriers for the implementation of the Olweus Bullying Prevention Program in urban middle schools in low-income areas. *School Mental Health, 13*, 325–337. <https://doi.org/10.1007/s12310-021-09420-2>
- Taskan, I.M., Boran, L. (2021). Causes of violence in schools. *The Online Journal of New Horizons in Education*. <https://www.tojcam.net/journals/tojned/volumes/tojned-volume11-i04.pdf#page=18>
- Tran, K., Nguyen, T., Phan, L., Trinh, M. (2022). Stakeholders' attitudes towards the installations of closed-circuit television cameras in reducing school violence. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e10645>

- Turner, E., Parkes, J., Nagasha, S.N., Naker, D. (2024). Sexual violence through corporal punishment: Rethinking siloes in school violence prevention using feminist theory and data from Uganda. *SSM—Qualitative research in health*. <https://doi.org/10.1016/j.ssmqr.2024.100413>
- Valera, J.J., Zimmerman, M.A., Ryan, A., Stoddard, S. (2018). School Attachment and Violent Attitudes Preventing Future Violent Behavior Among Youth. *Journal interpers violence*. doi: [10.1177/0886260518800314](https://doi.org/10.1177/0886260518800314)
- Venketsamy, R., Baxen, E., Hu, Z. (2023). Student-on-teacher violence in South Africa's Tshwane South District of Gauteng Province: *Voices of the victims*. <https://doi.org/10.21083/ajote.v12i1.7077>
- Unesco. (2019). Behind the Numbers: Ending School Violence and Bullying.
- Ulin, P.R. Robinson, T., Tolley, E. (2004). Qualitative Methods in Public Health: A Field Guide for Applied Research. *Medicine and Science in Sports and Exercise* 7(7):1249 DOI:[10.1249/01.mss.0000172593.20181.14](https://doi.org/10.1249/01.mss.0000172593.20181.14)
- Zeanah C.H., Humphreys K.L. (2018). Child Abuse and Neglect. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. Nr. 57(9), p. 637-644
- Zych, I., Ttofi, M. M., and Farrington, D. P. (2019). Empathy and Callous-Unemotional Traits in Different Bullying Roles: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Trauma* 20, 3–21. doi: [10.1177/1524838016683456](https://doi.org/10.1177/1524838016683456)
- Žydžiūnaitė V. (2007). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Kaunas: Technologija.
- Žmogaus teisių stebėjimo organizacija. (2020). Bullying, Violence Common in Schools Worldwide. <https://www.hrw.org/news/2020/11/05/bullying-violence-common-schools-worldwide>
- Walsham, G. (1995). Interpretive case studies in IS research: Nature and method. *European Journal of Information Systems*, 4(2), 74-81
- Wang, K., Chen, Y., Zhang, J., & Oudekerk, B. A. (2020). Indicators of school crime and safety: 2019 (NCES 2020-063/NCJ 254485). Washington, DC: U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics, and U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics.

PRIEDAI

KLAUSIMYNAS MOKYTOJAMS

Gerb. Respondente, atliekamas tyrimas, kurio tikslas – atskleisti smurto prevencijos mokykloje užtikrinimą bendradarbiaujant Vaiko teisių apsaugai ir mokyklai. Mums labai svarbi Jūsų nuomonė šiuo klausimu, tad prašome užpildyti anoniminę anketą. Tyrimo duomenys bus panaudoti rengiant magistro darbą. Pasirinktą atsakymo variantą pažymėkite X arba įrašykite laukelyje. Dėkoju už nuoširdžius atsakymus.

1. Jūsų amžius?

- 25-34
- 35-44
- 45-54
- 55-60
- Virš 60

2. Jūsų darbo stažas dirbant mokykloje?

- Iki 3 metų
- 4 – 6 metai
- Virš 6 metų

3. Jūsų išsilavinimas?

- Nebaigtas vidurinis
- Vidurinis
- Profesinis
- Aukštesnysis
- Aukštasis koleginius
- Aukštasis universitetinis
- Kita (*įrašykite*)

4. Kaip dažnai pasitaiko smurto atvejų Jūsų mokykloje?

- Kiekvieną savaitę
- Kiekvieną mėnesį bent kartą
- Per mokslo metus keli atvejai
- Nepasitaiko

5. Kokie dažniausiai smurto atvejai pasitaiko, Jūsų, mokykloje ?

Smurto atvejai	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Netaikomos	Nežinau
Tarp mokinių					
Kaip vaikai smurtauja prieš mokytojus					
Kai mokytojai smurtauja prieš vaikus					

6. Kokios smurto formos dažniausiai vyrauja mokykloje?

Smurto atvejai	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Netaikomos	Nežinau
Fizinis smurtas					
Seksualinis smurtas					
Žodinis smurtas/patyčios					

Psichologinis smurtas					

7. Ar su, Jūsų, mokykloje kovoama su smurtu vykstančiu mokyklos aplinkoje?

- Taip
- Tik tada, kai įvyksta sudėtingas atvejis (kai smarkiai sužalojamas vaikas, kai kreipiasi vaiko tėvai)
- Ne
- Nežinau

8. Kokios prevencinės priemonės taikomos, siekiant išvengti smurto atvejų mokykloje?

Prevencinės priemonės taikomos, siekiant išvengti smurto atvejų mokykloje	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Netaikomos	Nežinau
Drausminės nuobaudos					
Įdiegtos vaizdo kameros mokykloje					
Bendradarbiaujama su kitomis institucijomis					
Tobulinami vaikų socialiniai įgūdžiai (pvz., kaip spręsti konfliktus)					
Įtraukiami vaikų tėvai					
Teikiama mediatoriaus pagalba tarp konfliktuojančių pusių					
Teikiama psichologo pagalba					
Vykdomos patyčių programos					
Mokytojams vykdomi mokymai apie smurto mažinimą mokykloje					
Mokytojai tarpininkauja sprendžiant konfliktines situacijas					

9. Kurios iš išvardytų priemonių būtų efektyviausios mažinant smurtą mokykloje?

Prevencinės priemonės taikomos, siekiant išvengti smurto atvejų mokykloje	Labai efektyvios	Efektyvios	Šiek tiek efektyvios	Neefektyvios	Nežinau
Drausminės nuobaudos (mokinio išmetimas, apribojimas pamokų lankymui)					
Įdiegtos vaizdo kameros mokykloje					
Bendradarbiaujama su kitomis institucijomis					
Tobulinami vaikų socialiniai įgūdžiai, kaip spręsti konfliktus					
Įtraukiami vaikų tėvai					
Teikiama mediatoriaus pagalba tarp konfliktuojančių pusių					
Teikiama psichologo pagalba					

Vykdamos patyčių programos					
Mokytojams vykdomi mokymai apie smurto mažinimą mokykloje					
Mokytojai tarpininkauja sprendžiant konfliktines situacijas					

10. Ar su, Jūsų, mokykla sprendama užtikrindama smurto prevenciją mokykloje bendradarbiauja su Vaiko teisių apsaugos institucijomis?

- Taip, visada
- Taip, kai pasitaiko smurtinis įvykis mokykloje
- Ne, tik kartais
- Ne, niekada

11. Kokį vaidmenį atlieka Vaikų teisių apsaugos institucijos, didinant prevencija mokyklose?

Vaikų teisių institucijų vaidmuo	Visiškai sutinku	Sutinku	Abejoju	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Siunčia specialistus į mokyklas ugdyti vaikų socialinius įgūdžius					
Teikia mokymus mokytojams, kokiais būdais galima mažinti smurtą mokykloje					
Konsultuoja mokytojus kaip spręsti konfliktines situacijas					
Vertina smurto lygį mokykloje					
Teikia mokymus kaip mažinti smurtą mokyklose mokyklų vadovams					
Teikia mediatoriaus pagalbą tarp konfliktuojančių pusių					
Teikia psichologo pagalbą					

12. Kaip vertinate vaiko teisių apsaugos institucijų darbuotojų darbą, teikiant pagalbą mokytojams smurto mažinimui mokykloje?

- Labai gerai
- Gerai
- Vidutiniškai
- Blogai
- Labai blogai
- Negaliu atsakyti

13. Ar reikalinga, Jūsų, mokykloje didinti bendradarbiavimą, užtikrinant smurto prevenciją mokykloje, su vaiko teisių apsaugos institucijomis?

- Taip
- Ne
- Nežinau

14. Kokios problemos pasitaiko bendradarbiaujant su vaiko teisių institucijomis, siekiant sumažinti smurtą mokykloje?

Teiginiai	Pritariu	Abejoju	Nepritariu	Negaliu atsakyti
------------------	----------	---------	------------	------------------

Vaiko teisių apsaugos specialistų kompetencijų trūkumas				
Mokytojų kompetencijų trūkumas				
Vaiko teisių apsaugos institucijų koncentravimasis į smurto šeimoje mažinimą				
Netinkami Valstybės sprendimai mažinant smurtą mokykloje				
Mažas dėmesys smurtui mažinimui mokyklose				
Mokyklos vadovų per mažas įsitraukimas mažinant smurtą mokyklose				
Vaikų tėvų nenoras informuoti Vaiko teisių apsaugos institucijas				

15. Pateikite siūlymus, kokios smurto mokykloje prevencijos priemonės būtų galima taikyti bendradarbiaujant su vaiko teisių apsaugos institucijomis?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

INTERVIU VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SPECIALISTAMS

1. Pasidalinkite patirtimi kokias su mokykla susijusias problemas Jums tenka spręsti?
2. Ar tenka spręsti smurto problemas? Pasidalinkite patirtimi.
3. Kaip dažnai mokyklos kreipiasi dėl smurto atvejų mokykloje? Kokios smurto formos dažniausiai jose vyrauja?
4. Kaip vyksta bendradarbiavimas su mokyklomis ir vaiko teisių apsaugos institucijomis, mažinant smurtą mokyklose?
5. Koks vaiko teisių apsaugos institucijų vaidmuo mažinant smurtą mokyklose?
6. Kokias prevencijos priemones vaiko teisių apsaugos institucijos siūlo mokykloms, mažinant smurtą mokykloje?
7. Su kokiomis problemomis susiduriama bendradarbiaujant su mokyklomis, mažinant smurtą mokykloje?
8. Pateikite siūlymus, kokias smurto mokykloje prevencijos priemones būtų galima taikyti bendradarbiaujant su mokyklomis, kad šis procesas būtų efektyvesnis?